

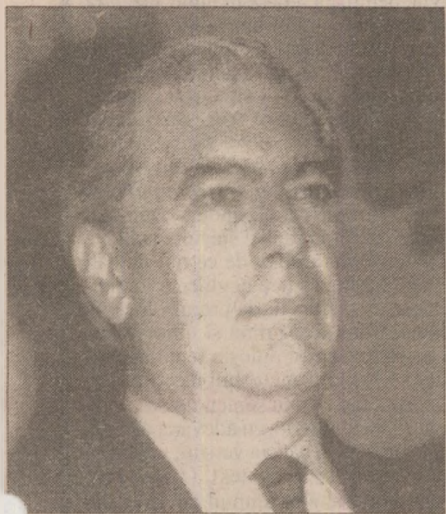
România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

16 - 22 decembrie 1998
(Anul XXXI)

50

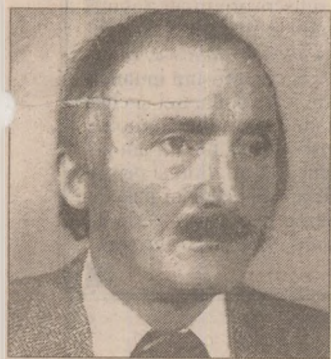

Mario Vargas Llosa despre Albert Camus

(pag. 20-21)

SEX și VIOLENTĂ

(pag. 3)

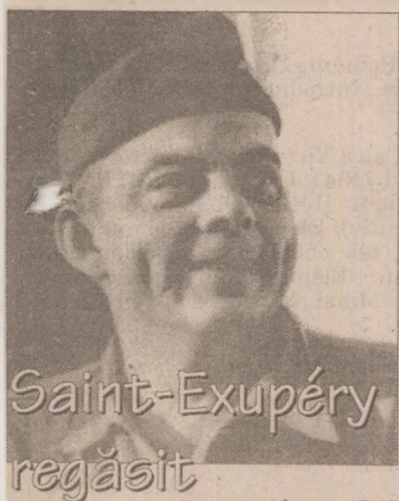
Un interviu cu

MIHAI URSACHI

(pag. 12-13)

Un antijunismist despre „Junimea”

(pag. 11)

Saint-Exupéry
regăsit

(pag. 21)

Numărul de
sărbători al
„României literare”
apare la
23 decembrie
în 48 de pagini.

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Poezia și statul

OFICIALITATEA COMUNISTĂ a fost obsedată de poezia ocazională. O cultiva cu tot dinadinsul. În manualele școlare abundau compunerile, mai mult sau mai puțin festive, dedicate unor aniversări sau evenimente istorice și politice. În lipsa creațiilor noi, se apela la clasici. După 1989, febra aceasta recurentă a mai scăzut în intensitate. Dar nu de tot. S-a păstrat ideea că nu e patriot poetul care nu scrie cel puțin o astfel de compoziție ocazională. Comunismul măsoara dragostea de țară cu metrul odelor sau imnurilor de ocazie. Chiar dacă astăzi obligația periodică de a sacrifica pe altarul istoriei naționale găsește foarte rar literați disponibili, persistă în mintea unora (printre care dascăli de literatură) convingerea că tematica reprezintă un criteriu al patriotismului. De ce Alecsandri, Coșbuc și Goga au scris despre marile aniversări, iar poeții contemporani tac milc? Întrebare insidioasă sub care stă pilită vechea prejudecată a patriotismului poetic de ocazie.

La mijloc e o simplă confuzie. Nu sentimentele poezilor s-au schimbat în secolul și jumătate care ne desparte de *Hora Unirii*, ci poezia. Mai precis spus, criteriul poeticului. Romanticii au fost cei din urmă poeți la care sentimentele obștești prevalau asupra celor private. O dată cu simbolismul, iar apoi cu modernii, tematica poeziei s-a, așa-zicînd, privatizat. Cauza trebuie căutată, pe de o parte, în confiscarea de către lirism a sferei poeticului și, pe de alta, în consecința imediată pe care a avut-o renunțarea la criteriul versului (ritm, măsură, rimă) - identificată cu lirismul, poezia n-a mai avut nevoie de prozodie ca de un mijloc de identificare - și anume tot mai redusă eficacitate publică a poeziei. Bacovia nu se poate recita precum Goga. E preferabil ca Blaga să fie citit, nu rostit cu voce tare. Din acest motiv, serbările (școlare, oficiale) fac și astăzi apel la poeții vechi. Modernii nu mai au anvergura obștească a emoțiilor și nici cadenta potrivită declamării într-o piață publică. Poezia modernă se adresează mai puțin inimii decît minții. Nu mai are valoare de stimulent pentru energiile mulțimii. Și nu mai dă poeți oficiali sau naționali. Inertă (dar și oportunismul) îi face pe unii poeți de astăzi să vrea să concureze popularitatea poezilor din secolul trecut. Unii se mai visează poeți de stat. Acest lucru nu e posibil. E, cînd se produce, fals și grotesc! Goarnele inimii se află de cîteva decenii bune la muzeu. Poeții moderni preferă instrumente mai decente și mai intime. Nepoții gorniştilor care se încapăfînează să-și imite înaintașii sînt desueți și ridicoli.

Faptul că poezia (și de multă vreme) și-a abandonat locul în cetate nu înseamnă că vechiul ei loc a rămas vacant. Cultivarea sentimentelor obștești cade în sarcina altor forme de cultură. Este totdeauna nevoie de propagandă în stat. Doar că poezia nu se mai pune în slujba ei. Și fiindcă sîntem în decembrie: nici un poet modern nu mai evocă în versuri Ziua Națională. Înseamnă aceasta că Ziua Națională și-a pierdut importanța? Înseamnă aceasta că poeții au devenit insensibili la semnificațiile ei istorice? Nicidecum. Înseamnă doar că poetul modern nu-și mai îndeplinește datoria sa cetățenească în poezie, ci pe alte căi. În lumea noastră, poezia, ca și biserica, s-a despărțit de stat. Să sperăm, în pofida fundamentalismelor la modă, și îndeosebi nationaliste, că pentru totdeauna.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

Republica bananier-continentală

AR a venit iarna, iar ne dăm seama, șocați, că doar economic suntem o țară bananieră, în timp ce climateric am rămas tot în categoria țărilor temperat-continentele. E o consolare și asta: măcar în felul acesta să fim la fel ca polonezii, ungurii și cehii! Pentru că în privința șoselelor, a vi-tezei dezvăpezirii și a curățeniei concurăm cu alți locuitori ai planetei, de prin Asia îndepăr-tată și din deșerturile africane. Luați din scurt cu întrebările, miniștrii noștri ridică neputin-cioși din umăr și suspină: nu avem bani!

Păi cum să aibă bani, când puținele veni-turi ale țării se duc pe ambițiile ridicole ale câte unui Babiuc, obsedat să echipeze la nivel mondial o armată care a dovedit că nu e capa-bilă nici să bată ca lumea pasul de front? De unde bani, când bugetul țării abia poate satis-face orgoliile de mare comandant de oști ale unui președinte născut pentru parade și recep-ții, pentru "contacte la vârf", dar complet surd și orb la nevoile reale, tragice, urgente ale țării?

S-a ridicat vreunul din miniștrii care, în prag de iarnă, știau cu precizie că iar ne vom înzăpezi, că iar vom îngheța și iar nu vom avea apă caldă, s-a ridicat vreunul în ședința de guvern să spună: domnilor, reveniți-vă în simțiri! Țara moare, iar nouă ne arde de pa-rade militare! Și-a făcut gureșul domn Ba-sescu auzită vocea de stentor în vreo ședință de guvern? A atras el atenția asupra stării șoselelor; a liniilor de cale ferată, a pistelor aeroporturilor? Nici vorbă! Domnia-sa avea pregătit, încă de acum un an, încă de acum doi și de când se știe ministru, răspunsul-ghilotină: nu avem bani! Păi dacă nu are bani, de ce mai stă în fotoliul de ministru? Ce nevoie mai e de un ministru fără bani? Doar pentru a le da de lucru șoferilor și mecanicilor de la întreținerea limuzinelor ministeriale?

S-a ridicat dl Radu Vasile, prim-ministru nedorit de nimeni, și punând piciorul în prag să spună, după modelul ilustru: "Aiasta nu se poate, domnule Președinte!" dar de unde demnitate la mărunțul veleitar român, care după ce s-a văzut în funcție ar fi în stare să-și omoare și mama, numai să nu mai plece de acolo? Ce scuze mai poate avea de-acum dl Vasile, după ce, slugarnic, a fost de acord cu ducerea pe apă sâmbetei a peste douăzeci de miliarde de lei, doar pentru a pune o compresă pe in-fierbântata de putere minte prezidențială?

Ce contează pentru acești foști profesori că elevii și studenții învață în clase neîncal-zite, că profesorii stau cu paltonul pe ei și cu căciula în cap, ca și cum ar preda copiii de eschimoși, și nu fraților mai mici ai vajnicilor soldați care defilau plini de entuziasm pe sub tribuna prezidențială? Principalul e că s-a mai bifat o "acțiune", că șeful e mulțumit și că ei pot să-și vadă liniștiți, până la următorul scan-dal public, de micile-marile învățeli, traficuri de influență, când nu de-a dreptul potlogării.

Lipsa de demnitate care caracterizează, de sus până jos, de la dreapta la stânga, așa-zisa clasă politică românească iese precum uleiul deasupra apei mai ales în împrejurările sărbăto-rești. Maimuțărind în scop propagandistic eroismul românilor care la 1918 au mers la Alba-Iulia, politicienii noștri își dovedesc, odată în plus, odioșenia. Iată, anul acesta n-au mai avut loc unii de alții, și au presărat harta țării cu o sumedenie de Albe-Iulii: ba la Arad, ba la Pitești, ba la București, ba la Hunedoara, ba cine mai știe unde, după cum îi mâna interesul.

Că între acești politrucci ai iubirii de țară și țărani care au riscat atunci să meargă la Alba-Iulia nu e nici o legătură, e cu atât mai strigă-tor la cer. Pentru că idealul lor nu e nici pe de-parte România Mare, ci o Românie fărâmițată, împărțită pe feude și vasalități - așa cum au dovedit-o când s-au deplasat, ca niște baroni, "în teritoriu". În timp ce patrioții de la 1918 călătoreau pe cheltuială proprie, patri-hoții de la 1998 călătoreau pe banii noștri. Firește, nu în căruțe bătute de viscol, nu pe jos, ci în va-goane de lux, cu avioane și elicoptere spe-

cială. Asta pentru că "țara nu are bani". Dacă ar avea, probabil că ar face în așa fel încât să strămute întreaga Alba-Iulia la poalele Palatului Rușinii, în care se lăfaie cu bine-cunoscutul lor aplomb.

Lipsa de logică a mai-marilor țării a depă-șit în ultimul an orice limită. Nu trece zi în care să nu ni se reamintească de "bugetul de austeritate", de "curba de sacrificiu", de "da-toriile împovărătoare", de "colapsul econo-mic", într-o pășărească adoptată cu entuziasm de întregul spectru al acestor... strigoi politici. În același timp, ei împart cu două mâini ceva ce nu e nici cât negru sub unghie: bugetul se-cătuit al țării. De ce se mai miră, atunci, că populația îi privește cu o ură ce ia tot mai des forme violente? Pentru că, pe lângă speranța, ei au ucis orice posibilitate de a ne reveni din dezastru.

Se face mare caz de fragilitatea alianței guvernamentale, dar marea problemă provine din ticăloșia politicianilor, nu din neputința lor. Atunci când au existat interese proprii, alianța a funcționat ca un ceasornic elvețian. De fapt, noii guvernanți sunt la cheremul ser-viciilor secrete exact în proporția în care au fost și vechii guvernanți. Securitatea își ia, prin regimul Constantinescu, o revanșă stră-lucită care, în condițiile de până în 1996, nu era posibilă.

Cum altfel să-ți explici poticnelile, absen-țele, indisponibilitățile, "defecțiunile tehnice" ivite la țanc, de fiecare dată când erau lezate interesele celor care vreme de o jumătate de secol au nenorocit țara? De ce, la zece ani du-pă căderea comunismului, noi încă nu știm, oficial, ce a reprezentat acesta pentru țară. Deocamdată, cea mai aspră condamnare a comunismului îi aparține tot lui Ion Iliescu: el a văzut în ceaușeșteni "intinătorii" idealurilor nobile ale socialismului! Ce a adăugat la această critica Emil Constantinescu? Absolut nimic. Măcar Iliescu ne-a scăpat - așa cum știa el s-o facă - de demonul care adusese atât-a nenorocire țării. De ce legea Ticu nu avan-sează, de doi ani, cu nici un milimetru? Ba, după cum se vede, e pe zi ce trece tot mai ero-dată de diferiții șobolani politici care mușcă fără rușine din acest cașcaval, din care au mai rămas, în clipa de față, doar găurile.

De ce nu se privatizează marile, păgubi-toarele întreprinderi, în timp ce hotelurile din stațiuni trec în patrimoniul privat cu viteza cu care pe vremuri dispăreau din alimentare puii de gostat? Dl Vasile ne anunță triumfător că a vândut telefoanele și Banca Română de Dez-voltare. Merci, pentru așa ceva aflii cumpără-tori și la Polul Sud! Dacă lăsăm de-o parte modul straniu în care s-a făcut licitația pentru banca sus-menționată, putem ajunge la con-cluzii stranii. Firește că investitorii serioși au mirosit deindată mânăria, văzând că între pre-ferenți se află două bănci franțuzești, bine cu-noscute pentru relațiile excelente dintre ele, și care au ajuns să se "liciteze" ca la operetă, ba mai adăugând, ba mai scăzând. Băncile pu-ternice ale lumii n-au nici un interes să intre în jocuri tulburi, așa că ne-am procopsit cu ceea ce inteligența economică a d-lui Vasile poate produce: cu niște forme fără fond.

Cam așa merg lucrurile în țara noastră bananieră care nu produce nici măcar banane. Numai la noi marile firme ale globului sunt înfrânte, la licități, de te miri ce mărunți șoguni locali, iar marii investitori preferă să le dea banii degeaba rușilor decât să ni-i dea condiționat nouă. Pentru că la noi condițiile, adică cuvântul dat, valorează încă mai puțin decât promisiunile de dezarmare ale rușilor. La noi, capra de împrumut e făcută imediat pastrama care ne ajută să dăm pe gât cu aplomb berea. Iar când proprietarii caprei ne întreabă ce-am făcut cu ea, răspundem ca în celebrul banc: care capră, domnilor?

Într-adevăr, care capră? Pentru că oricâtă "expertiză" ar dezvolta străinii în studierea realităților românești, ei uită sistematic că ani-malul nostru preferat e porcul.

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

MEDITAȚIILE pe teme religioa-se, ca psalmi în versuri ample, ca rugăciuni simple și colinde în metrică populară, ca pasteluri în peisaj celest, pro-blemele și sentimentele omului care crede și adoră Creația și pe Dumnezeu, comen-tând după puteri textele sacre - toate acestea fac și arată preocuparea dv. de-o viață, iar rezultatele, dincolo de valoarea lor artistică inoelnică, vă innobilează sufletește și vă mângâie în momentele de cumpănă. Atâta timp cât nu le scoateți din casă, din uzul perso-nal, de taină, ele își fac datoria lor simplă și consolatoare. Vrând însă să le publicați, vă puneți automat problema realizării lor literare. Îmi cereți să mă pronunț și o fac nădăjduind că nu va voi rani orgoliul. Desigur, nu e puțin lucru să copiați, preț de 30 de coli mari de dosar, cu un efort fizic urias, fiind o persoană cu probleme de sănătate, versurile în care v-ați pus toată nădejdea. Ceea ce faceți dv. este opera meritore a unui om care încearcă și reușește în intimitate să se apropie de divinitate, să i se adreseze cu credința că este ascu-tat și înțeles. În aceste limite, Dumnezeu nu-i cere credinciosului performanță. Dorind însă să publicați aceste texte, ele trebuie privite din alt unghi, pentru că scoase în lume, ele intră în competiție cu creația autorilor performanți în domeniu, ele intră în lumea literaturii pe acest profil, unde în tot locul și în toate timpurile au fost și sunt autori, așa spune, de temut. Domeniul cere rigoare lângă ardoare, cultură sigură, precisă, lângă exaltare, expresie strălucită și concizie, cu alte cuvinte un mare har, o chemare cu totul și cu totul aparte. Încercați să vă așezați textele proprii la picioarele sfinților Ioan Gură de Aur, sau Simeon Metafrast, sau Vasile cel Mare, sau Ioan Damaschin, și dacă ele nu se vor face simple și curate lacrimi, ele nici nu se vor auzi în cuprins. (*Amelia Balcangiu Baldesi*, Turnu-Magu-rele) ● Nici nu știți ce adevăr limpede și deplin ați prins în remarcă *Cred că Infernul meu e Logosul meu!* Inteligentă dar superficială, cu lecturi din uriași copleșindu-vă într-atât paginile de jurnal, că nu vi se mai străvede personalitatea decât în replici spicuite la ideile lor, la personajele lor, la convingerile și dilemele lor. La urma urmei, de ce nu vă luați chiar deloc în serios? Pacat de acumulari! Vă macină o blazare, sunteți neglijenți în tran-scrieri: *Chopen? Te câte ori? a propriilor copii?* Aproape că mă bucur de promisiunea pe care mi-o faceți, că nu-mi veți mai trimite texte, că aceasta a fost prima și ultima dată. Totuși, *Alint* m-a impresionat plăcut, cu presimțiri de seriozitate și duioșie feminină au-tentică, de copilărie alarmată de singurătate: "Unde-o fi ingerul meu/ Imbrăcat în cur-cubeu/ Și cu ochi de Dumnezeu? (*Ioana Andreea Cozianu*, Iași) ● Nu sunteți deloc sigură pe unelte. Dintre poeziile trimise, doar *Desertaciune* și *Figurine* merita cu adevărat atenție, pentru fondul lor profund, pentru talentul care răzbește orbește în câteva versuri, uneori în câte un cuvânt numai, dar uimitor de precis așezat la locul lui în context. (*Liana Fari*, Hunedoara) ● Peste *drumul de sanie* de-acum un an s-a trasat alb, drumul de sanie din anul de-acum. Cu tot târziu acestui răspuns, vreau să vă conving că sonetele dv. topite într-o monotonie plăcută de ritm, sunt bune exerciții, admirabile, ca și orgoliul cu care-mi spuneți la un moment dat: "De-ar mai trăi Arghezi, din pana lui cred că aș suporta să aflu că sunt doar pagini *tăvălite în cerneală*". Am înțeles ce era de înțeles și trec în umbră, con-vinsă fiind că sonetul ce-l voi transcrie mai jos va fi apreciat de unii răbdurii cititori: "Fă loc acelei clipe-n sertar cu manuscrise./ Cioplește-n taină lacrimi în Vinerea de Paști/ Când clopotul lubirii a-nflorat Natura./ Iar demonii, de spaimă, ei toți s-au închinat.// Să vrem secunde false, cotloane de-amăgire./ Minute fără sațiu să ne împartă-n doi?// Trec orele rarite prin frunze și ca brume/ Duc zilele des arbori pe brațe pân' la noi.// Fă loc acelei cli-pe-n sertar cu manuscrise./ Legende și eresuri suspină-n frunza noastră./ Se scormonește-n ceruri pedeapsa cea mai aspră./ Se pune mir pe cruce, Iubire să se nască.// Se va aprinde, taină, lumina pe altare/ Din vinerea cea Sfântă ca o inelare". De unii răbdurii cititori, printre care mă prenumăr, trecând sub tăcere zonele mai puțin reușite, de dragul celor câtorva bune versuri care se văd cu ochiul liber. (*Gabriela Mocănașu*, Tg.Frumos) ● Între *Albastru în albastru*, placheta de debut tipărită de Fundația Luceaful, cu o prezentare de Marius Tupan, și *Autopsia candorii*, în pregătire, din care-mi trimiteți zece poeme, impre-una cu întrebarea dacă sunt ele poezie și dacă merita ele să fie strânse într-un volum, va mărturisesc că mi-e destul mai plăcută maniera *Autopsiei*, cu firește, unele mici observații vizând fie duritățile dizgrațioase de limbaj, ca supurări de rani și colcăieli de păduchi, fie transcrierile unor cuvinte și sintagme ce se abat de la forma corectă, cum ar fi de exemplu *scelăind* în loc de *scelălăind*, ori *polul nord și sud* în loc de *polul nord și polul sud*. Mi-am permis să vă semnalez cele de mai sus, pentru că în P.S.-ul scrisorii m-ați asigurat că primiți orice sugestii constructive. În fine, mulțumindu-vă pentru intrutulotul albastru dv. placheta de debut, rămân răbdătoare în așteptarea următoarei. (*Victor M. Ionescu*, Bucu-rești) ● În luna septembrie primeam din Botoșani o carte cu aspect de broșură intitulată *Mărturisire*, cu un sumar nu prea numeros (33), cu poeme scurte, câte două, trei și chiar patru pe fiecare pagină, vreo 20 de pagini cu coperti cu tot!, și cu o dedicație uimitoare: "Doamnei CB, cu doriința sinceră de a vă cunoaște și a vă depăși". De ce nu, mi-am zis, și am citit cu interes toată cartea, împistrită adolescentin cu desene, fluturi, flori și peisaje fanteziste făcute pe calculator. Autoarea este elevă în clasa a XIII-a la Școala Normală din Botoșani. Transcriu aici cu plăcere un catren: "Într-o zi Dumnezeu m-a rugat/ să fiu El/ Și-atunci i-am spus: Rămâi Tu,/ Căci nu pot fi blând cu ei" (*Laura Isabela Aivancesei*).

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefanescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundatia "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO; BIC.ROMLIT.RO
 HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
 HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

SEX AND VIOLENCE

URMĂRIND, cu oarecare masochistă plăcere, Telegazeta de la ora 20, poți lua pulsul violenței în țară. Emisiunea pare un fel de buletin zilnic al Poliției. Redactat, de cine? Pentru ce? Începe în aproape de virf atita mizerie agresivă, atita violență, încit te trebi cum de ai avut ghinionul să te naști și să trăiești aici. Culmea e că bătind, cu treburi, fără treburi, străzile, piețele, barurile, tu, omul de toată ziua, nu dai peste imaginile pe care, cu atita savoare perversă, le dibuie meșterii t.v. Ce Dumnezeu! te-ntrebi: în țara asta nu mai e o sală de lectură, la Biblioteca Academiei, să zicem, unde oameni onești și frumoși în modestia lor caută și descoperă mereu germini de spiritualitate? Nu mai e un spectacol, o expoziție, un colț de natură, elocvent doar prin tăcerea lui întremătoare? Și nu numai asta. Telegazeta e o sursă iresponsabilă de inspirație pentru amatorii de violență. Un pușcăriaș, injunghiat de confratele de celulă, o nenorocită dindu-și foc în stradă, o găinărie sint tot atitea subiecte contaminante. M-am luat cu vorba. Cit e ceasul? Phii! e fără un minut. Buton!

Rămîn la atelier pînă spre miezul nopții. Cînd să-mi pregătesc cheile, bătaie violentă-n ușa și, brusc, fortarea clantei. Mă trec fiori. Contrar obiceiului, nu deschid, întreb cine-i. Om bun! aud. Deschid. Un mameluc, ras în cap, cu țeasta albastră, asta vîd, țeasta albastră, face pasul decisiv. Mă retrag, s-ajung la telefon, n-am timp, imi bagă lăboaietele-n beregată și urlă: pungașule, marfa! Aș vrea să-l întreb: ce marfă? dar beregata-mi pîrîie, carotida-i gata să facă explozie, capul mi-i ud. Încerc să-i vir un genunchi în boașe. Naivitate! Imi prinde bombeurile sub bocancii lui de scafandru și urlă iar: marfa! Simt că-s gata. Cioc! cioc! Ușa dată-n lături, în ea, o muiere fantastică, ochii-mi injectați vîd o superbă gorgona, asta vîd ochii mei injectați. Ce faci, dobitocule? Și-i arde una peste ureche mamelucului, care-mi dă drumu', și-an spus la 15, nu la 18. Scuzele mele, domnule! o aud în timp ce-mi șterg sudoarea cu mineca raglanului. Se retrag. M-așez, moale, pe scaunul de lîngă șevalet și mîn așa: la 15? nu se poate, omu-i plecat de-un an, atelierul e ferecat, mort. Aici, la mine, mirosul tare de terebentină a dispărut. L-a anulat parfumul ei inebunitor de... de... Ce-a fost asta?

Înduioșător cît marxism poate dospî nu într-o super-producție rusească (dacă mai există așa ceva), ci, culmea! în una americană! Mult-fluturatul "Titanic" mustește de luptă de clasă. Intru în sală, cu doza de scepticism aferentă, și m-afund în fotoliul mirosind a mindir de internat, auzind undeva, la cîtiva metri, ronțait proletar de semințe, casc ochii la paralizantul montaj al peliculei și... și... încep să decodez, cum s-ar zice, povestea claselor antagonice de pe cele două paliere ale monstrului plutitor: sus, bogații, nesuferiții de bogați, cu hainele și cu manierele lor nesuferite, dedesubt, simpatica pegră, din care... din care... iată, se desprinde flăcăul playboy, hotărît s-o sustragă, prin manevre insidios-radical, din mediul putred de sus, pe nurlia mic-burgheză, s-o sustragă și s-o învețe... ce s-o învețe?: cum se pot împușca flaimucuri (pardon) la distanță cît mai... Ies glonț din sală, privîndu-mi spiritul de deliciae întregii povești și gîndind că McCarthyismul a fost doar un puseu pe cît de naiv, pe atît de, iată, ineficace în durată.

Cîtă luptă de clasă și în scena de gen "Ogoniok", pictată, de altfel destul de neajutorat, de șolticul Piliuță, în plin brejnevism al achizițiilor CCES! Nu-i de-ajuns că țărănul, pîrînd mai degrabă mujic altaic, intră, vindicativ, în conacul boieresc (la 1907), el mai are și nicicînd motivată inspirație de a se așeza la pian... lăsîndu-și pe instrument, în repezită odihnă, toporul. Ce lovitură de teatru și-o fi propus atunci Pil să producă în plastica românească!

VĂD de-abia acum, în primăvară, după ce știam totul din reproducerile anilor, vîd "Bacovia" făcut de Constantin Popovici și placat, bizar, stingher, la marginea unui platou ca un primitiv altar păgîn. Cîtă bruscare a simțurilor! Doar doua, trei momente de acomodare, cîtă bruscare! cîtă bruscare! apoi, încet și din ce în ce mai temeinic, receptarea adevărată, singura posibilă. Modelajul exacerbant, violent, agresiv se lasă treptat asimilat ca o stridentă necesară, în stare să ne scoată din marasmul obișnuințelor. Colosal! Și, culmea! toată magma asta adusă sub ascultare stă acum, în clipa asta, sub imensa cîrolă a unei magnolii înflorite nebun.

Liderii sindicali. Cînd, de unde s-a ivit, în spațiul

asta al reziduurilor comuniste, oligarhia orgolios-revendicativă, vorbind în numele unei abstracții? Pentru că între acești "exponenți", pretinzînd cu obstinație să li se recunoască importanța, și masa lor de manevră, ființele necăjite și periculoase prin număr, care la comandă ies în stradă, e o distanță stelară. Și, pare-se, profitabilă pentru forțele obscure, din spate, care trag sforile. Încă o enigmă.

"3 mai 1808", pînza lui Goya, are doza de crispă în stare să violenteze privirea, dar pictura vremii nu recusesese încă (nu avea cum) la procedeele agresive, apela încă la arsenalul armonios. "Guernica" face un pas înainte (sau înapoi?), servindu-se de soluțiile cubiste, dure, vag-rebarbative, rămase însă, la urma urmei, în regim calofil. În schimb, în hidoșeniile unor Siqueiros, Rivera, agresivitatea se manifestă fâțiș, vulgar-demonstrativ, cum stă bine mai tuturor revoluționarilor de profesie (pictori).

Pînă la un punct, discursul (pictural, scris) al junilor răzvrătiți pare motivabil în ordine biologică. Și chiar, de ce nu? simpatic. Dacă nu cumva chiar purificator într-un mediu stătut. Totul e să nu fie prelungit dincolo de limita de unde răzvrătirea înseamnă, de fapt, mimarea acesteia, neputința de așezare întru temeinicie. Septuagenarului nu-i mai stă, parcă, bine să spargă, avangardist-insurgul, vitrina galeriei în care expune confratele său, octogenarul.

Imagini (aproape) incredibile cu manifestatie, de 7 noiembrie, la Moscova: flamuri singerii, sececa și ciocanul, Lenin, Stalin, tot tacîmul. Frison pe șira spinării. Cel puțin acolo, comunismul spune (încă) deschis ce vrea. Aici, la noi, el tronează, nociv-insidios, și nu de puține ori grotesc, dacă nu chiar comic. Butada lui Belu Zilber, nu? în care intră în calcul și Nenea Iancu.

Ce-i retragerea, într-un corpore purpuriu-burlesc, a opoziției din Parlament, decît scontarea, încă o dată, pe inducerea violenței dincolo, în stradă?

VÎNZOLESC Lăpușneanu. Au luat-o sistematic, de sus, de la Telefoane, și-l borfaiesc metru cu metru. Nimic nu le scapă: juni, june, vitrine, ciini. Teroare, preț de-un sfert de ceas, cît fac pînă jos. Gura lor spurcă tot, virajele lor aburite izbesc în dreapta și-n stînga, urlă, sictiresc, rigiie, dau din miini, din picioare, înspăimîntă. Și-s doar doi. Două matahale slinoase. Rase la tîmplele rotofeie. În gecii și-n blugi. Atît. A, cite-un cerceluș, la unu' pe stînga, la altu' pe dreapta. Bocanci. Lovesc cu ei tot ce le iese-n cale. Teroarea străzii. Și-s doar doi. Încerc să-i însoțesc de la distanță, oripilat și neputincios. Ce pot face? Dacă mi-ar observa pînda, m-ar ataca. Sunt perspicace, am experiență, știu să mă fac nevăzut. Se reped la o pereche, o despart, unu' o-nșfacă pe față de glugă și-o-nghesuie-n ușa Anticariatului, cel' lalt îi bagă băiatului bila-n plex, trec mai departe, în dreptul măcelăriei, rigiie cîtiva decibeli, dincolo, gata să facă zob, cu bombeurile bombe, frumoasa vitrină cu încălțăminte fină, se reped și deschid, o secundă, ușa de la barul-discotecă, trag două flegme și trec, coboară treptele de la Corso, bumbăcesc pe cîtiva care ies lălăind, hărcătesc jăvrutele de la Muzeul Unirii și... și... sunt acum în fața vitrinei cu top-model. Dincolo de sticlă, fata-și face numărul unduindu-și talia-liana-verde-niarnă. Rămîn trăsniți. Mai scapă trei bombeuri în spate, la gură-cască, și-și înfig ochii-n vitrina mirifică. S-o facă țândări? S-o halească pe frumoasa asta? Nu. Rămîn fulgerați. Frumoasa părăsește vitrina, se-ndreaptă spre ușa, o deschide, iese. Goliciunea ei în gerul serii! încă un pas dansant, doi și... și... cu brațul ei de sidef, le mingiie, pe rînd, gușițele vinete: scuumpilor! drăguuților! S-o halească? S-o rupă? Nu. Frumoasa le gingurește dulce, dulce, se-ntoarce-n magazin, ei rămîn infipți în gheața trotuarului, se uită unu' la altu': maaa, maaa! Și-o iau, liniștiți, în jos. Îi ajung, imi fac, drrr, curaj, și le cer foc: un foc, fiți amabili! Cel cu cercelușul pe dreapta imi întinde bricheta. Cu cel mai distins gest din lume.

Amicul meu, Actorul, în rolul unui conțopist pisălog, într-o piesă de epocă, adaugă partiturii, de la o reprezentatie la alta, noi găselnițe de pezevenghi, punîndu-și partenerii de joc în situații neprevăzute. Cea mai recentă: în scena în care poartă dialogul cu șubrețica pieptoasă din casa superiorului său, după ce rămîne secunde bune cu ochii infipți în corsajul monumental-decoltat al acesteia, își face subit cruce ca-n fața icoanei pe care ar urma, eventual, s-o și sărute evlavios. Șubrețica îi arde una, de-l trîntește lat la podea. Harțuire sexuală.

Val Gheorghiu

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

AUGUSTO PINOCHET. «Ca un lord englez» - expresia a devenit universală și nu parea acompaniată cel puțin în limba română de o nuanță ironică, reflex al faptului că însăși calitatea de *lord* aparține unui trecut revoluționar. «A se distra ca un lord», «a se comporta ca un lord» etc. desemnează, în ciuda unei aparente reverențe, postura de completă inactualitate, disprețul unei lumi unde lorzii au ajuns mai degrabă făpturi de exotică vetustețe.

Iată însă că ceea ce s-a întîmplat în ziua de 25 noiembrie în Camera Lorzilor n-a mai făcut pe nimeni să zîmbească. Rînd pe rînd, cinci lorzii, compunînd cea mai înaltă instanță judiciară britanică, s-au ridicat, în văzul tuturor, și au dat sentința: Augusto Pinochet, fost Președinte al Republicii Chile, dictator incontestabil timp de 17 ani, nu se poate bucura de imunitate. Urmează ca procesul lui să fie judecat.

Scena a avut alură istorică nu pentru că eroii ei evocau mai degrabă dreptul feudal decît pe cel contemporan, ci pentru că justiția se realiza, neașteptat, într-o perfectă transparență și cu angajarea personală a fiecărui judecător. «Eu, Lord Lynn of Hadley», «Eu, Lord Lloyd of Berwick», «Eu, Lord Nicholls of Birkenhead», «Eu, Lord Steyn», «Eu, Lord Hoffmann»: figurile de care, pînă ieri, n-auzise nimeni au venit pe rînd la scenă deschisă și și-au rostit răspicat părerea. Numele lor vor intra, fără îndoială, în istoria dreptului internațional. Pentru a avea însă această îndrăzneală și această responsabilitate, trebuia să existe o instanță evident independentă, în țara care a inventat drepturile omului (fie și sub o formă primară) încă de acum cîteva secole; adică să-ți pese prea puțin de ce spun alții și să nu ascuți decît de propria-ți conștiință. În cite locuri din lume ar fi fost posibil acest lucru? Poate că nicăieri, în afara Angliei. Palma dată, cu această ocazie, democrației a răsunit, sonor, în incita celei mai bătrîne instituții europene. Pentru că, dacă în toate statele «democratice», grija supremă a magistratilor pare a fi aceea de a păstra cu îndirjire secretul dezbatărilor, de a nu lăsa să răzbată nimic din opiniile

personale ale membrilor Curții, de a ține confidențială, pînă și data judecării unui proces, o instanță juridică reputată drept reacționar-medievală, lorzii, a făcut dreptate în văzul lumii, fără frică și fără părtinire. În ziua de 25 noiembrie 1998, lorzii s-au purtat ca niște lorzii.

Evident, valoarea scenei petrecute acum cîteva zile la Londra rămîne pur simbolică: a fost arestat cel mai puțin important, cel mai puțin singeros dintre dictatori - și, în plus, un «dictator la pensie». În cazul generalului Pinochet, însuși termenul *dictator* își atenuează conținutul: ciudat dictator acela care a abandonat puterea, după pierderea cu numai trei procente a referendumului din 1988, care a predat civililor liber aleși conducerea statului și care a reintrodus democrația în țara sa!

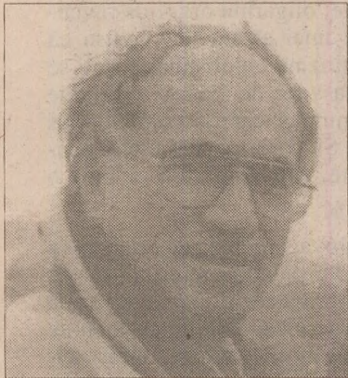
E foarte probabil că decizia lorzilor nu va duce la punerea sub sechestru a cutărui dictator cubanez, care a ucis în țara lui de douăzeci de ori mai mulți compatrioți decît a făcut-o Pinochet în Chile, dar care e primit cu onoruri la Elysée; nici a cutărui general K.G.B., avînd pe conștiință sute de mii de victime, dar azi promotor al «democrației»; nu va deranja nici cohorta de dictatori marxisti, care au masacrat oameni cu milioanele și se bucură astăzi de imunitate perfectă, de la Mengistu Mariam la tovarășii lui Pol Pot. Și aceasta dintr-un motiv foarte simplu: Pinochet e de dreapta, pe cînd legiunea de asinini guvernamentali evocată e de stînga, cu alte cuvinte, a acționat «în sensul istoriei».

Cît privește diferența dintre o dictatură de stînga și o dictatură de dreapta - ceea ce i s-a întîmplat fostului dictator comunist al fostei Republici Democratice Germane capătă valoare de simbol. Urmărit, după unificare, de justiția germană pentru disturgerea a milioane de vieți prin poliția secretă *Stasi* și, în orice caz, pentru uciderea cu singe rece a citorva sute de nenorociți ce încercaseră să escaladeze zidul de la Berlin, Eric Honnecker și-a găsit pîna la urmă azil - ghiciți unde? În Republica Chile a lui Augusto Pinochet. Aici și-a sfîrșit în pace zilele individului care a terorizat timp de douăzeci de ani o parte a Germaniei și care a comandat asasinat pe toate cele cinci continente.

Se pare deci că, între o dictatură de dreapta și una de stînga, rămîne pînă la urmă o diferență esențială, diferență pe care ar fi însă (cum să spun?) *politically incorrect* să o pui în lumină.

SEMNALde
Alex
Ștefănescu

Cărți primite la redacție

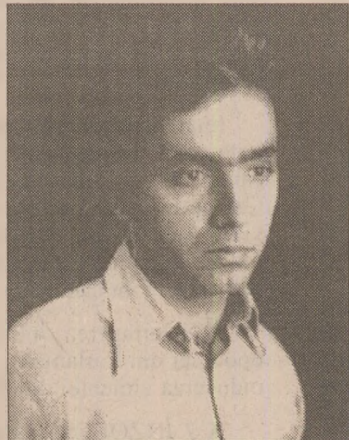

◆ **SORIN ALEXAN-
DRESCU, PARADOXUL RO-
MÂN,** București, Ed. Univers,
col. "Recuperări - esești ro-
mâni din exil", 1998. 336 pag.
Carte de istorie scrisă de un
famos comparatist, semiotician
și filosof. Formația umanistă
multilaterală a autorului și so-
brul său talent literar conferă
lucrării dramatismul unei re-
flecții asupra destinului Ro-
mâniei (este luată în conside-
rare perioada de la intrarea țării
în primul război mondial și
până în prezent.) Sorin Alexan-
drescu nu ezită să atingă, fără
mănuși de cauciuc, subiecte
incărcate de electricitate: fen-
omenul legionar, dictatura lui
Antonescu etc.

◆ **EMIL BRUMARU,
DINTR-O SCORBURĂ DE
MORCOV,** cu ilustrații de
Răzvan Luscov, București, Ed.
Nemira, col. "Purgatoriu",
1998. 64 pag. Poeme noi, scrise
în ultimii ani. Emil Brumaru
deschide încă o dată flaconul cu
parfum francezesc care este

*pul lui Dumnezeu, 1997, Cercul
de cretă, 1998. Li se adaugă o
suită de Poeme noi și câteva ex-
trase din comentariile unor cri-
tici. Cea mai exactă caracteriza-
re a poeziei lui Nicolae Dabija i
se datorează lui Constantin
Ciopraga: "Poezie de șoapte și
rememorări care s-ar vrea citită
sau rostită în acompaniament de
harpe și flaute, în lumini catife-
late și scăzute."*

◆ **DAN STANCA, RITU-
ALUL NOPTII,** prefață de
Dan-Silviu Boerescu, Bucu-
rești, Ed. Allfa, 1998. 256 pag.
Roman de zile mari, un *Patul
lui Procust* al vremii noastre
scris de un *Çamil Petrescu* la fel
de lucid, dar capabil și de o vi-
ziune metafizică. Protagonistul

romanului, Andrei Hossu, este
un ziarist dezamăgit de tot ceea
ce s-a întâmplat în România
după 1989. El practică un fel de
sinucidere morală, abandonân-
du-și profesia și acceptând să
fie sclavul sexual al unei femei
vulgare. Dar tot el, în împreju-
rări fantastice, care derivă subtil
din împrejurări prozaice (în
stilul deja binecunoscut al lui
Dan Stanca), devine eroul misti-
c care își salvează țara.

◆ **OVIDIU DUNĂREA-
NU, CONVORBIRI PONTI-
CE,** Constanța, Ed. Ex Ponto,
1998. Convorbirile nu sunt
pontice, ci convenționale. Au-
torul nu are spiritul ofensiv ne-
cesar pentru a-și face interlocu-
torii să renunțe la ipocrizie și
să-și dezvăluie modul intim de
a gândi. Totodată, prea puțini
dintre intervievați reprezintă
ceva pentru cultura română.
Iată lista lor completă: Pavel
Chihaiia, Gheorghe Bogorodea,
Gheorghe Caruțiu, Vasile Cojo-
caru, Gheorghe Fărcășiu, Nico-
lae Fătu, Florin Ferendino, Lu-
cian Iancu, Doina Jela, Liviu
Manolache, Niță Manolescu,
Traian Marinescu, Cezar Dan
Mazilu, Cristian Mihăilescu,
Nicolae Motoc, Constantin No-
vac, Doina Păuleanu, Dan
Perșu, Arthur Porumboiu, Cri-
stian Pricop, Enache Puiu, Sorin
Roșca, Eugenia Tărășescu-
Jianu, Florin Șlapac.

◆ **VASILE DEM. ZAM-
FIRESCU, FILOSOFIA IN-
CONȘTIENȚULUI,** vol. I, Ed.
Trei, 1998. 252 pag., 19 900 lei.

Lucrarea valorifică mulți ani de
studiu și meditație asupra pro-
blematicii inconștientului. În
bună tradiție freudistă, se fac în
mod frecvent referiri la litera-
tură. În plus, cartea este ea
însăși scrisă cu talent literar.

◆ **CRISTIAN TUDOR
POPESCU, VREMEA MÂN-
ZULUI SEC,** roman, ediția a II-a,
Iași, Ed. Polirom, 1998. 180
pag. La cei 42 de ani ai săi,
Cristian Tudor Popescu este o
vedetă a publicisticii, remarcân-
du-se prin atitudini radicale și
printr-o expresivitate violentă
(care devine uneori violență de
limbaj). Ca prozator a scris însă
puțin, astfel încât în prezent se
află în situația de a tipări a doua
oară un roman datând din 1988.
Romanul îl are ca protagonist
pe un tânăr care dă meditații la
matematică și care, pătrunzând
în diferite medii, se străduiește
să rămână el însuși. Autorul
descrie alert și sarcastic fiecare
situație. Talentul său literar este
foarte evident și constituie un
spectacol în sine.

◆ **CRISTIAN TUDOR
POPESCU, TIMP MORT,** Iași,
Ed. Polirom, 1998. 264 pag.
Subintitulat "scrieri", volumul
cuprinde articole scrise de Cri-
stian Tudor Popescu în ultimii
ani și publicate, cele mai multe,
în ziarul *Adevărul*. Sunt articole

de un remarcabil curaj cetățe-
nesc și intelectual, care au dis-
locat la vremea respectivă ca un
pick-hammer straturile de pre-
judecăți ale multor categorii de
cititori, de la persoanele lipsite
de o minimă instrucție până la
snobi.

◆ **THEODOR VASI-
LACHE, CARNAVAL LA
GURILE DUNĂRII ȘI ALTE
FANTASME,** București, Ed.
Cartea Românească, 1997. 72
pag. Se implinesc douăzeci de
ani de când Theodor Vasilache
(născut în 1942 la Ploiești, spe-
cialist în germană și engleză) a
părăsit definitiv România și s-a
stabilit în Germania, unde s-a

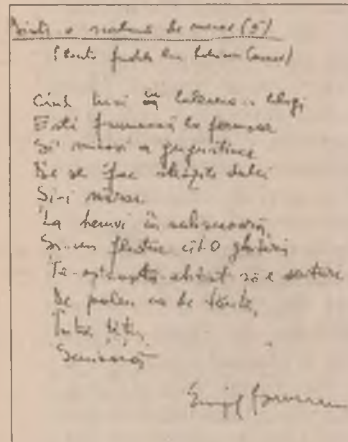
afirmat ca poet de limba ro-
mână! Versurile din recentul
volum aparțin unui moralist
care îi judecă pe contemporani
cu o ironie caustică: "Întrebat
ce vrea de ce plânge,/ copilul
răspunde printre sughituri/ că
vrea pușca și să ucidă și el un
om/ ca toată lumea..."

◆ **CRISTIAN POPIȘ-
TEANU, ISTORIA CLIPEI,**
ediție adăugită, București, Ed.
Adevărul, 1998. 304 pag. Au-
torul aduce în prim-plan, prin
evocări, convorbiri și documen-
te de arhivă, personalități ale
culturii române și universale:
Martha Bibescu, Toma Cara-

giu, René Cassin, Constantin
Giurescu, Mircea Grigorescu,
George Ivașcu, André Malraux,
Alexandru Rosetti, V.V. Tilea,
Arnold Toynbee. Competența
istoricului și frenezia publicis-
tului se asociază pentru a
reînsufleți nume care există în
mintea noastră asemenea unor
abstracții. O impresie puternică
face, printre altele, reconsti-
tuirea procesului politic intentat
lui George Ivașcu, pe care in-
stanța îl condamnă, după o ju-
decată sumară, la "5 ani temniță
greă, 10 ani degradare civică și
confiscarea averii".

◆ **ANATOL CODRU, ÎN-
TÂMPPLAREA MIRĂRII,** pre-
față de Arcadie Suceveanu,
Chișinău, Ed. Arc, 1998. 168
pag. Poetul are o personalitate
proteică; el scrie, succesiv, și ca
Nicolae Labiș, și ca Adrian
Păunescu, și ca Mircea Dines-
cu, și ca Nichita Stănescu. Mo-
delul preferat este Adrian Pău-
nescu: "Avem la pâine. N-avem
pace./ Și-o nepăsare ne con-
sumă.../ Văzduhul e bolnav de
cancer./ Au cancer toți chirurgii
lumii." (*Vaccin*); "De ce ne-am
îndoi adică,/ De ce-am trișa, de
ce ne miră,/ Că-n floare mirosul
conspiră/ Cu ceara, când pe
mâini ne pică". (*Pe gura ta, care
e rana...*)

poezia sa și ne lasă să-l mirosim
preț de 64 pagini, pentru ca apoi
să-l închidă brusc. Nu este drept
ca un singur om să dispună de
un bun atât de prețios. Farmecul
lui Emil Brumaru ar trebui
naționalizat.

◆ **NICOLAE DABIJA,
FOTOGRAFUL DE FULGE-
RE,** prefață de Eugen Simion,
tabel cronologic de Ion Cioca-
nu, București, Ed. Minerva, col.
"BPT", 1998. 286 pag., 12 000
lei. Poeme selectate din volu-
mele *Ochiul al treilea*, 1975,
Apă neînceptă, 1980, *Zugra-
vul anonim*, 1985, *Aripă sub
cămașă*, 1989, *Aripă sub
cămașă, II*, 1991, *Mierla do-
mestică*, 1992, *Dreptul la
eroare*, 1993, *Lacrima care
vede*, 1994, *Libertatea are chi-*

Au mai apărut

◆ *Bibliografie radiofonică românească*, vol. I, 1928-1935, cuvânt înainte de prof. univ. dr. Șerban Papacostea, membru corespondent al Academiei Române, București, Societatea Română de Radiodifuziune, 1998. 528 pag.

◆ *Orele culturii*, antologie de conferințe din Arhiva Societății Române de Radiodifuziune, vol. I, 1931-1935, prefață de Romul Munteanu, București, Societatea Română de Radiodifuziune, 1998. 352 pag.

◆ *Teatrul național radiofonic*, vol. II, 1973-1993, București, Societatea Română de Radiodifuziune, 1998. 624 pag.

◆ *Eugen Denize, Istoria Societății Române de Radiodifuziune*, vol. I, 1928-1938, de la începuturi până la dictatura regală, București, Societatea Română de Radiodifuziune, 1998. 324 pag.

◆ *Microfonul vagabond*, publicistică literară radiofonică din Arhiva Societății Ro-

mâne de Radiodifuziune (reportaje, însemnări de călătorie, eseuri), vol. I, 1932-1935, prefață de Romul Munteanu, București, Societatea Română de Radiodifuziune, 1998. 400 pag.

◆ *Noapte bună, copii!*, culegere de povești, povestiri, legende din Arhiva Societății Române de Radiodifuziune, vol. I, 1932-1965, cuvânt înainte de Sebastian Sârcă, volum ilustrat cu desene de Vasile Socoliuc, București, Societatea Română de Radiodifuziune, 1998. 328 pag.

◆ Ștefan Cazimir, *Caragiale e cu noi!*, București, Ed. Garamond Junior, 1998. 128 pag.

◆ Alex. Mihai Stoenescu, *Misiunea dominicană*, București, RAO International Publishing Company, col. "Proză română contemporană", 1997.

◆ Virginia Baciu, *Albert Camus et la condamnation à mort*, Iași, Editura Junimea, 1998. 152 pag.

◆ Sanda Ghinea, *Timpul dintre cuvinte*, Constanța, Ed. Europolis, 1998 (versuri). 180 pag.

Un neoromantic

MANUALUL BUNULUI SINGURATIC (Editura Panteon, 1997) este cea de-a opta carte de poezie a lui Daniel Corbu, unul din protagoniștii "Polului Neamț" al poeziei noastre de azi, devenit, de curând, cetățean al Iașului, meșter la Atelierul de potcovit inorogi ce ființează la casa Pogor, în "parohia" lui Lucian Vasiliu. Poezia din această carte care - spune autorul - "aparține fericirii de a sta mereu în deschiderea ființei și, în egală măsură, eșecului de a nu o fi cucerit niciodată" este, ca și în volumele precedente, una a spațiilor albe umplute cu sentiment, cu acel *feeling* atît de specific (și atît de necesar!) omului acestui timp: "Într-o casă singură un om singur/ repetă la nesfârșit un singur cuvint: fericire./ Totul îl ademenește și totul îi stă/ împotriva./ S-a îndrăgostit a urit a construit utopii/ a rîs și a plîns cu toți răsfațații de roua./ Și de cîte ori se arata o absență/ de cîte ori se găsea un gol/ se grăbea să-și inghesuie acolo inima/ se așeza pe sine umplîndu-l/ precum morții gropile lor./ Într-o casă singură un om singur/ repetă la nesfârșit un singur cuvint: fericire" (*Autoportret in mers*). Tonul elegiac, propriu poeziei lui Daniel Corbu, singurătatea mereu afișată și pesimismul declarat în dese rînduri, dialogul cu celălalt, poetica visului și retorica măștilor unui nou Narcis fac parte dintr-o recuzită neoromantică, pe care am putut-o identifica la mai mulți poeți ai generației '80 (Aurel Dumitrașcu, Mircea Cartărescu, Ion Mureșan, Nichita Danilov, Adrian Alui Gheorghe, Dorin Popa, Lucian Vasiliu, Emilian Marcu). Între două coperti, între un vers și altul se adună și/sau se risipește viața însăși, trăită nu la cea mai înaltă ficțiune - cum o face un coleg de promoție, Florin Iaru -, ci la cea mai înaltă tensiune a surprării în tristețe și singurătate, în zona de identificare a visului cu realitatea, în foșnitoarea prezență (prin absență) a străinului, cu inima în palmă: "Tîrziu a intrat în casa-i săracă:/ și-a dezbrăcat pelerina înăcrită/ de rîs./ (Înauntru liniștea se desfăta cu nerușinare./ Piinea întreagă pe masa întreagă.)«Cit valorează un clown?»/ S-a strecurat în sine:«cînd e adevărat un clown?»/ Și-a dezbrăcat pelerina înăcrită de rîs/ și-a scos în palme inima de mim/ și neștiut de nimeni/ în mijlocul camerei/a udat-o cu lacrimi." (*Interior cu mască și clown*).

Neoromantismul e una din componentele esențiale ale postmodernismului liricii noastre contemporane. *Manualul bunului singuratic*, ca și celelalte cărți ale lui Daniel Corbu, are multe autobiografii lirice, descriind, consemnînd stări, gesturi, cuvinte rostite sau amîinate, o dragoste mereu fracturată între porniri senzuale și retrageri în singurătate; e o continuă revelație produsă de întîlnirea cu "străinul", cu celălalt "eu", provenind dintr-o lume a tuturor promisiunilor. Semnificativă este și opțiunea lui Daniel Corbu pentru poezia "de intimitate" (nu însă "intimistă"): aici, în spațiul acestei în-

tlîniri cu "celălalt", se dezvăluie voluptatea surprinderii adevărului din lacrima ascunsă sub măștile clownului, a cuvintelor circulînd liber înainte de a deveni text, a materialului liric de dinainte de sintaxă: "Trebuie să-mi învăț moartea cite ceva despre mine/ în nopțile turburi cînd scriu/ cu aceeași încrîncenare cu care aș urca muntele/ fericit ca mirii aceia care făceau dragoste în cimitir/ pe iarba verde ca să umilească moartea./ Voi va uitați în biografia mea controversată/ prin o mie de ferestre/ ne suspectăm unul altuia spaima frînghia din jurul/ gîtului oxigenul/ plecăm din noi ne întorcem în noi/ zilnic aduc dovezi despre inima mea/ transformată-ntr-o carte. Cineva surîde/ cineva trădează cineva ridică pumnul din manuscrisele mele/ pe ascuns realitatea imi umple buzunarele cu rumeguș/ războiul continuă/ trece timpul/ crește iluzia/ se-adîncește groapa" (*Alt poem care și-ar fi dorit un final optimist*). Poezia lui Daniel Corbu este un segment important și distinct al liricii generației '80, unde se vad atît "diferența specifică" față de textualism, cît și, mai ales, punctele de contact, acele punți care alcătuiesc o nouă paradigmă poetică. Noul romantism, care afirmă altfel vechea identificare a visului în realitate, a eului în sinele însoțitor; aici, mai mult decît oriunde sînt vizibile continuitatea spațiului poetic, literar, evoluția, reluarea unor teme, legăturile mult mai strînse, decît cred unii, ale postmodernismului cu tradiția. De acum, mierla de la Casa Pogor va (în)cînta pentru încă unul dintre poeții noștri importanți de azi.

Ioan Holban

Retragerea cătrel iarnă

OBSEDAT de inevitabila călătorie spre soare-apune, pe care o face orice om ajuns "nell mezzo del cammin di sua vita", poetul s-a hotărât să nu o mai aștepte. Ba chiar mai mult. O va nega. O va nega, arzând etapele și plasându-se direct la capătul ei. O călătorie "la capătul morții", al cărei punct terminus se află, deja, "dincolo". "De partea morților"...

Ar fi interesant de urmărit traiectul acestei obsesii a morții de-a lungul ultimelor cărți ale lui Ion Stratan. Poemele din volumul *De partea morților* ar putea marca, în acest caz, un punct de criză, momentul în care angosa îi succede un anotimp al liniștii, o împăcare cu sine. Singura certitudine pe care o are poetul este moartea, pentru că, în afara ei, totul stă sub semnul iluzoriului. Nu "există", cu adevărat, decît momentul morții, restul nefiind decît himera. "Totul e un fals", sună, ironic, verdictul dat celor care, în urma unui "hold-up" au luat ostatică viața și, după ce ea se țîn cu dinții de ea, mai și spera într-o răscumpărare: "SUNETE ÎNCONJURATE! / ieșiți cu falsa voastră identitate/ cu ostaticii voștri falși/ din falsa voastră jefuire/ din falsa voastră bancă/ amenințați de arme false/ ducând bani falși/ și pregătiți-vă pentru o falsă judecată! / - sfârșit -" (*Porta-voce*). Va dăinui, poate, poemul, cântecul menestrelului: "[...] Și eu/ și eu aș vrea să mor în locul/ ei - Lasă, tu ai să mori/ În locul cântecului. Ehei..." (*Prințesa era bolnavă - V*).

Prăbușirea - iminentă - într-un

ION STRATAN DE PARTEA MORTILOR

poeme

liberART

Ion Stratan - *De partea morților*. Poeme. Editura LiberART, 1998.

"sfârșit continuu" - ca la Bacovia - face, de fapt, irealizabilă "marea trecere", viața nefiind decît o moarte neîntreruptă, din momentul în care ne naștem: "Școlii-viața, școlii-moarte/ Cu nimic ce le desparte" (*Dedicații la "Comedia umană"*). De altfel, Ion Stratan se simte - mai mult sau mai puțin ironic - solidar cu "solitarul pustiilor pietre", chiar dacă între timp cărciumile bacoviene s-au preschimbat, între timp, în "Spring Time" sau "Irish Pub". Un Bacovia din volumul ultim (*Stanțe burgheze*), cu versuri ce amintesc de e.e.cummings, reînvie în poemele lui Stratan: "Trece o secundă - uite-o/ Trece o ora - privește-o/ Trece o zi - ducă-se/ Trece o viață - stai/ Era ceva de spus/ Nu mai știu" (*În preajma liniștii - VI*), în timp ce gravul "Nimic nu mai vreau" bacovian e transcris în *Neîmpăcări* în "dulce stil" stănescian: "Trece timpul ca un schimnic./ Mă închin/ Nu vreau nimic". Aceeași tonalitate o păstrează, la capătul călătoriei spre "extremul occident", un cântec de trecut "unda rece" a Styx-ului: "Cântă o broscuță/ cântă/ Lumea, lumea o/ Descântă/ Spre-a mă trece/ Unda rece/ Unde, unde/ Nu pătrunde" (*Verde de apă*).

Dan Croitoru

"Cultură" în vremuri "aculturale"

REVISTA *Arca* din Arad a implinit 100 de... numere. Festiv decorată ca pentru o astfel de aniversare, revista surprinde plăcut prin aspectul, occidental - de la

format la reproducerile color sau calitatea hârtiei.

Editorialul însă ne aduce în vremurile noastre "cel puțin aculturale" pentru că "ne-am născut în cel mai nepotrivit moment istoric".

Totuși, revista arădeană își permite cincizeci de pagini de sumar retrospectiv. De asemenea, ambițioasă în a justifica eticheta "de cultură", ea găzduiește generos variate compartimente ale termenului: ni se povestește "Pulp Fiction", suntem ghidați într-un salon de sculptură pentru a simți "mustul care fierbe" acolo; dar mai ales ne lămurim ce se întîmplă în istorie cu morile hidraulice într-o "Încercare de antropologie istorică a morilor de apă și morăritul țărănesc". Uluitoare clasificare ajunsă la episodul trei!

Cronicile literare, două la număr, sunt pline de vervă, contaminate de "exterminatorii" analizați. Sunt și fraze de-a dreptul amețitoare ("Horia Gârbea... este Alexandru cel Mare al decadenței și mării prematurei noastre ratări."), sau sentințe imprudente:

"Există poeți născuți și poeți făcuți, unii pentru care poezia este natură, alții pentru care ea e cultură...". Dar combinațiile?

Alte texte cu alură de cronică stau forțat în rubrica "Lecturi paralele" - termen impropriu pentru majoritatea dintre ele. Pentru că multe din cărțile discutate în paginile 127-167 ar avea într-adevăr nevoie de lecturi paralele. Un singur exemplu: pentru a putea scrie decent despre cartea lui Mihai I. Spărișu (Ed. Univers, 1997), cel puțin conceptele de "modernitate" și "raționalitate" trebuie precaut folosite.

De la "rostire" la "semn", un lingvist din Arad oferă o mostră de limbă "română" fără vocala "i". Rezultă "bineanțeles" un ritm "ancetinit"!

Prins între tot felul de probleme capitale (puse de editorialist), Livius Ciocârlie punctează obsesia acestor vremuri "aculturale": "comunicare-aș și n-am ce".

Luminița Marcu

Actualitatea culturală

Radu Beligan - 80

Unul dintre marii noștri actori, o adevărată istorie vie a teatrului românesc, a împlinit pe 14 decembrie, 80 de ani. La fel de dinamic, prezent pe scena Teatrului Național din București în trei spectacole, în trei roluri principale - *Azilul de noapte*, *Cotletele*, *Numele trandafirului* - citind continuu, traducind piese, de o curiozitate culturală care l-a bintuit mereu, RADU BELIGAN este o prezență și un personaj în teatrul nostru. Iubit și urit, adulat și contestat, apreciat și criticat, Radu Beligan a gustat din putere și din compromisurile ei. Dar cea mai seducătoare putere, devenită drog, a fost cea a teatrului. Fără asta n-a

putut și nu poate trăi. Destinul său este teatrul, scena. A lucrat cu mari artiști, a fost alături de mari figuri în atâtea și atâtea spectacole. Poveștile *Meșterului* sînt superbe și fără de sfîrșit, ca *O mie și una de nopți*. I-am urmărit, ceva mai multă vreme, disciplina în care tăiește și lucrează, rigoarea cu care își împarte timpul, preocupările spirituale, savoarea cu care discută o carte, un eveniment sau chiar politică. Am fost uimită să-l văd zi și noapte pe străzile Avignonului, întinerind pur și simplu în acest oraș - stăpîn al teatrului.

Care este secretul tinereții sale? TEATRUL! La mulți ani, Meștere! (M.C.)

CALENDAR

11.XI.1916 - a murit *Ion Trivale* (n.1889)
11.XI.1928 - s-a născut *Comelia Ștefănescu*
11.XI.1934 - s-a născut *Vasile Brebanu*
11.XI.1950 - s-a născut *Mircea Dinescu*
11.XI.1951 - a murit *Nicolae Mihaescu Nigrim* (n.1871)
11.XI.1987 - a murit *Pavel Aioanei* (n.1934)
12.XI.1868 - s-a născut *Artur Stavri* (m.1928)
12.XI.1869 - a murit *Gheorghe Asachi* (n.1788)
12.XI.1900 - s-a născut *Vania Gherghinescu* (m.1971)
12.XI.1912 - s-a născut *Emil Botta* (m.1977)
12.XI.1914 - s-a născut *Nadia Lovinescu* (m.1986)
12.XI.1916 - s-a născut *Nicolae Jianu* (m.1982)
12.XI.1936 - s-a născut *Jancsik Pal*
12.XI.1950 - s-a născut *Mircea Nedelciu*
12.XI.1987 - a murit *Petru Sfetcu* (n. 1919)
13.XI.1853 - a murit *Zilot Românu* (n.1787)
13.XI.1903 - s-a născut *Dumitru Stăniloae* (m.1993)
13.XI.1909 - s-a născut *Eugen Ionescu* (m.1994)
13.XI.1912 - s-a născut *Ioan Comșa*
13.XI.1913 - a murit *Nerva Hodoș* (n.1869)
13.XI.1914 a murit *Dimitrie Anghel* (n.1872)
13.XI.1930 - s-a născut *Georgeta Horodincă*
13.XI.1941 - s-a născut *George Chirilă*
13.XI.1950 - s-a născut *Ioana Crăciunescu*
13.XI.1955 - a murit *Romulus Cioflec* (n.1882)
13.XI.1960 - a murit *Gh. Teodorescu Kirileanu* (n.1872)
13.XI.1984 - a murit *Eta Boeriu* (n.1923)
14.XI.1871 s-a născut *Ilarie Chendi* (m. 1913)
14.XI.1898 - s-a născut *B.Fundoianu* (m.1944)

14.XI.1934 - s-a născut *Andrei Brezianu*
14.XI.1938 - s-a născut *Ion Cocora*
14.XI.1967 - a murit *Petre P. Panaitescu* (n.1900)
14.XI.1990 - a murit *Ernest Bernea* (n.1905)
14.XI.1991 - a murit *Constantin Chirita* (n.1925)
15.XI.1845 - s-a născut *Vasile Conta* (m.1882)
15.XI.1876 - s-a născut *Alexandru Ciura* (m.1936)
15.XI.1876 - s-a născut *Anna de Noailles* (m.1933)
15.XI.1911 - s-a născut *Alexandru Ciorănescu*
15.XI.1921 - s-a născut *Vasile Levițchi*
15.XI.1934 - s-a născut *Ion Văduva Poenaru*
16.XI.1816 - s-a născut *Andrei Mureșanu* (m.1863)
16.XI.1935 - s-a născut *Miron Cordun*
16.XI.1948 - s-a născut *Ion Cristoiu*
16.XI.1979 - a murit *Eugen Seceleanu* (n.1940)
16.XI.1984 - a murit *Laurențiu Fulga* (n.1916)
17.XI.1907 - s-a născut *Banyai Laszlo* (m.1981)
17.XI.1926 - s-a născut *Antonie Plămădeală*
17.XI.1932 - s-a născut *George Muntean*
17.XI.1944 - a murit *Magda Isanos* (n.1916)
17.XI.1957 - a murit *George Murnu* (n.1868)
17.XI.1991 - a murit *Anton Cosma* (n.1940)
18.XI.1906 - s-a născut *Corneliu Baba* (m. 1998)
18.XI.1916 - s-a născut *Ion Larian-Postolache*
18.XI.1924 - s-a născut *Jordan Chimet*
18.XI.1937 - s-a născut *Alexandra Târziu*

Cadouri de Crăciun

De patru ani încoace, în preajma Sărbătorilor de Crăciun, Muzeul Țăranului Român organizează un târg unde pot fi primite și achiziționate cadouri tradiționale. Aș putea spune că a devenit deja o obișnuință pentru mulți bucureșteni acest târg, deschis timp de trei zile (4, 5, 6 decembrie) și umplut de vizitatori și cumpărători, români și străini (foarte multe standuri aveau prețul obiectelor afișat și în ... dolari!). Tîrgul a fost gândit pentru două săli: una numai pentru icoane, pictate pe sticlă și pe lemn; cea de-a doua sală a fost pusă la dispoziția lucrătorilor în lemn, ceramică, specialiști în țesături și lineturi. Chiar dacă destui țărani au împins tradiția mai degrabă spre un aspect

comercial, și uneori kitschos, au rămas și dintre aceia care cultivă modelele tradiționale, păstrate și transmise din generații în generații, astfel încît izul specific anumitor zone a putut fi gustat din plin. Cam tot ce se întîmplă la Muzeul Țăranului Român este un eveniment spiritual și o bucurie pentru specialiști și ne-specialiști, deopotrivă. (M.C.)

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Artă, Știință vă invităm să ascultați:

● Miercuri, 16 decembrie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 9,50 - *Poezie românească*. Patru elegii de Ion Pillat în interpretarea actriței Simona Bondoc. *Redactor: Ioana Diaconescu.*

- La ora 12,30, pe C.R.C. - *O samă de cuvinte*. O lucrare de lexicologie despre limba română sub tipar într-o editură americană. Invitat scriitorul Andrei Brezianu. *Redactor: Emil Buruiană.*

- La 21,30, pe C.R.C. - *Portrete și evocări literare*. Cella Delavrancea. Colaborează Comelia Pillat și Pan M. Vizirescu. *Redactor: Anca Mateescu.*

● Joi, 17 decembrie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Ilarie Voronca. Versuri în interpretarea actriței Adina Popescu.

- La 23,50, pe C.R.C., - *Poezie universală*. Versuri de Salvatore Quasimodo în traducerea lui A.E. Baconsky și Nicoleta Neagu. Lectura: actrița Atena Demetriad. *Redactor: Dan Verona.*

● Vineri, 18 decembrie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Versuri în interpretarea actorului Gheorghe Cozorici (5 ani de la moarte).

- La 12,30, pe C.R.C. - *Arte frumoase*. Scena hispanică, doi confrăți: Juan Miró și Juan Gris. Colaborează Dan Hăulică și Alina Cambir. *Redactor: Aurelia Mocanu.*

- La 21,30, pe C.R.C. - *Dicționar de literatură universală*. Un poet bilingv: Ilarie Voronca; Emily Brontë (150 de ani de la moartea scriitoarei); John Steinbeck și valorile realismului. *Redactor: Titus Vișeu.*

● Sâmbătă, 19 decembrie, pe Canalul România Actualități (C.R.A.), la ora 22,35 - *Din marea poezie a lumii*. Paul Claudel. *Redactor: Titus Vișeu.*

● Duminică, 20 decembrie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Cafenea literar-artistică*. Magicianul de la Bayreuth. Participă Cornel Mihai Ionescu. *Redactor: Mihaela Ioan.*

- La 17,15, pe C.R.C. - *Revista literară Radio*. Din sumar: Editorial: 115 ani de la apariția Ediției Princeps a "Poesiilor" lui M. Eminescu; Tristan Tzara și dadaismul românesc; Cronica literară de Al. Cistelean; Poezii de Mihai Uraschi. *Redactor: Georgeta Drăghici.*

- La 23,50, pe C.R.A. - *Revista revistelor de cultură*. *Redactor: Nicolae Breb Popescu.*

● Luni, 21 decembrie, pe C.R.C., la ora 23,50 - *Poezie universală*. Nașterea Domnului. Stihiri alcătuite de Anatolie și Ciprian în lectura actorului Ovidiu Iuliu Moldovan.

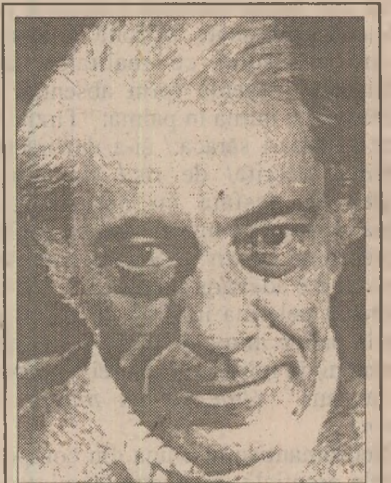
● Marți, 22 decembrie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Sfârșit de veac și de mileniu*. Noblețea credinței - "Rugul aprins". "De la Mânăstirea Antim la Aiud" de Mihai Radulescu. Emisiune dezbateră pe marginea cărții cu acest titlu. *Redactor: Ioan Ion Diaconu.*

LANSARE

Sorin Alexandrescu s-a întors temporar în România pentru a participa la lansarea cărții sale *Paradoxul român*, publicată recent de Editura Univers (cartea este prezentată succint în *România literară* chiar în acest număr, în pag. 4). Datorită succesului noii apariții, lansarea s-a transformat într-o suită de lansări, într-un adevărat turneu la care au participat și alte personalități ale culturii române. Iată o cronologie a acestui turneu: 1 dec. - Galeria Halelor, București (Denisa Comănescu, Lucian Boia, Liviu Papadima, Andrei Oișteanu); 4 dec. - sediul Uniunii Scriitorilor, București (Laurențiu Ulici, Mircea Martin, Nicolae Manolescu, Z. Ornea, Dan C. Mihailescu); 15 dec. - sediul G.D.S. București (reprezentanții G.D.S.); 16 dec. - Casa Pogor, Iași (Al. Zub, Fl. Platon, Cassian Maria Spiridon, Mihai Ursachi).

* * *

Lansarea de la Uniunea Scriitorilor nu a fost una obișnuită: nu s-au spus cuvinte convenționale, nu s-au rostit „dulci nimicuri”, publicul nu a căscat, nu s-a plictisit, n-a așteptat să plece acasă. Lansarea s-a transformat pe neobservate într-o dezbateră pe marginea cărții, o carte unde literatul intră fără complexe în teritoriul istoricului și analizează cu finețe și cu simțul nuanței cele mai încurcate zone din istoria României dintre războaie. Discursurile vorbitorilor (Laurențiu Ulici, Mircea Martin, Nicolae Manolescu, Z. Ornea și Dan C. Mihailescu) s-au legat, nu s-au sfîșit să se contrazică, să stîrmească elegante dispute, să-l provoace pe autor cu observații. După ce autorul a răspuns principalelor probleme puse de fiecare din vorbitori și a trecut cu discreție peste laude, discuția s-a întins și în sală, întrucît interesul pentru carte a fost stîrnit la maximum.

La 8 decembrie a încetat din viață într-un spital din Germania scriitorul și publicistul *Banu Radulescu*, fost deținut politic. În anii de după 1989 și-a dedicat întreaga energie editării revistei "Memoria" și Fundației cu același nume, contribuind cu abnegație la restituirea adevărului despre o perioadă dramatică din istoria țării, despre sistemul concentraționar comunist și vic-timele sale.

Maja desnuda

DE LA
DOAMNA B.
LA DOAMNA T.

de
Ioana
Pârvulescu

Condiția de a nu fi om, ci proiecția de vis a unui alt om, ce umilință de nedescris, ce vîrtej!

PERSONAJUL cel mai izbutit al lui Gib Mihaescu este o ficțiune de gradul II: Rusoaica. Miezul romanului omonim este parabola creatorului, aceeași ca în *Ruinurile circulare* de Borges: cineva visează o creatură. La început visul este haotic, apoi, încet-încet, e stăpînit de imaginația bărbatului, care-și modelează tot mai coerent plămuirea, în nopți de vis și luciditate. Îi visează „cu dragoste amănunțită” fiecare bucațică din trup, inima, sexul, pleoapele, părul, fir cu fir... Visatul se trezește la viață și nimic nu pare a-l deosebi de oamenii reali. Numai visătorul și Focul știu că există totuși o diferență: creatura nu arde. Finalul parabolei: creatorul se pomenește într-un incendiu și își dă seama cu groază că nu arde, că el însuși este visat de cineva. La Gib Mihaescu parabola este dusă numai pînă la jumătate, de unde senzația că există numai o parte extrem de rezistentă a romanului căruia criticii i-au găsit, la analiză, destule slăbiciuni. Locotenentul Ragaiac se află în aceeași situație cu bărbatul borgesian, doar că va fi scutit de umilința ori ușurarea de a afla că el însuși e o ficțiune a unui visător. Creatura visată de el nu este un fiu, ca la Borges, ci o femeie, femeia ideală, construită din bucațele de ficțiune. Ea va exista într-adevăr pentru cei din jur, nu și pentru Ragaiac căruia experiența plămuirii nu-i izbutește decît parțial.

Debutul romanului îl situează pe eroul lui Gib Mihaescu între profesioniștii cărților de joc. Aici experiențele îi reușesc deplin, aici știe să supună, pe rînd, norocul și nenorocul. În noaptea cînd bancnota cu care începe jocul și pe care făcuse un semn i se întoarce în mîna, la sfîrșit, după nenumărate capricii ale hazardului,

Ragaiac hotărăște să caute aventura în alte cărți. Se întoarce spre cărțile „serioase”, teritoriu care-i e mai puțin familiar decît cel al cărților lui Grimaud. Necunoscîndu-i capcanele, îi cade ușor pradă. Le opune femeilor din viața lui, unele extraordinare, o rivală neloială: femeia ideală. O modelează freudian, în vis, din toate cărțile citite, din Biblie, din poemele homerice: „Zei greci începură să frecventeze visurile mele. Brațele albe ale Junonei nu o dată se întinseră molatic în adîncul turburător al visei, încrucișîndu-se la ceafă și făcînd să se ridice într-o voluptoasă răsufare un bust turburător din școala lui Fidias. Nu o dată părul creț al blondei Venerē îi înfășură goli-ciunea ei divină, punînd capăt lăcomiei ochilor mei, asmuțiți în neființă”. Ziua își proiectează visele în ființele înfîl-nite, iar o țigăncușă descultă zărită într-un zăvoi este o ipostază a Dianei. Cum n-o mai regăsește a doua zi, rămîne cu o fertilită îndoială.

Nistrul - în apropierea căruia se află Ragaiac și detașamentul său - unește tărîmul real cu cel imaginar. Pentru ca femeia ideală să se întreprizeze, ea trebuie să vină de departe, dintr-un loc necunoscut și plin de pericole. Locotenentul o așteaptă să iasă dintre copertele cărților iubite, să străbată Rusia bolșevică, să ajungă la granița și să treacă în realitatea proprie. Rusoaica lui este o esență literară, inima feminină a literaturii ruse, reverența cititorului în fața personajelor preferate. Bărbatul este cel care o plămăiește, dar cu și din imaginația altora, (ca un scriitor post-modern): „...împrumutam fetei mult așteptate cînd trăsăturile Avdotei Alexandrovna, sora lui Rascolnikov, cînd ale Zinei ori Dariei din *Posedații*, ale Natașei din *Război și pace*, ale Annei Filipovna din *Idiotul*, ale Ecaterinei Ivanovna ori Grușencăi din *Frații Karamazov*, sau ale Soniei din *Crimă și pedeapsă* (...) ...visam o subțire cazacă palidă, cîntînd și acompaniindu-se din gitară, așa ca într-una din micile povestiri vînatorești ale lui Turgheniev”. După propria expresie, aplicată lui Iliad, care-i fură plăs-

muirea, și Ragaiac e surprins mereu „în plin adulter cu muzele altuia”. După un timp însă Rusoaiaca își va dobîndi propriul chip, propria consistență, iar genele literare pe care le moștenește nu vor mai fi ușor de recunoscut în trăsăturile ei.

A visat-o vie, caldă, tainică

CÎND și cum apare nudul în literatura română? Probabil că nu înainte de *Țiganiada*. Femeia goală e descrisă pentru prima dată într-un decor imprevizibil, în ultimul loc în care s-ar fi convenit să se afle: o chilie dintr-o mănăstire de călugări. Este, desigur, vis și ispită diavolească. *Poeticul* o dezvelește cu artă, întîi numai pe jumătate. Fata apare la ușa mănăstirii de frica turcilor *păgîni*, iar portarul uită să-și facă cruce, căfînd la „păr slobozit pe spate / Și la sînul gol de jumătate”. Unul dintre frați, Gorgonie, e atras de fecioara care-l conduce „numai în iie” pînă la chilia ei. În întuneric, călugărul își amintește de grădina desfătării și-i descoperă intrarea într-un pat unde „supt toale / Pipăind, dede de viu și moale”. Curînd încaperea se umple cu alți sfinți părinți. Sosirea Egumenului cu lumina nu numai că nu „oprește scandalul”, cum spera, din off, Părintele Evlaviosu, ci o dezvaluie multor perechi de ochi:

*Fata cu tot să descoperisă,
Zăcînd ca și la nuntă nevasta.
Spre mai mare scandală ș'ispită
Marghioala să facusă adormita.*

*Batrînu într'acea nerînduială
Nu știa ce întîi ar fi de a face:
Ori să acopără a femeii sminteală,
Ori pe frații luptători să împace!...*

Cum nu-i e clar ce e mai urgent, Egumenul „lung stete cu mintea îndoită / Și ochii înfipti la beleaua golită”. Cînd, în fine, Sfințu Spiridon, aflat în trecere, zărește comedia și face cruce deasupra întregii scene, frații recunosc ispita și se miră „mai virtos” (adică regretînd) „cum peri nevasta”. Fantasma (satanică, în decor religios) pare să fie prima variantă în care poetul român își îngăduie să imagineze trupul gol al femeii. La Conachi, într-un poem din volumul editat (tot) după moartea lui de o doamnă, principesa Vogoride, apare o variantă „secularizată” a trupului femeiesc, descris în „mecanica voluptății”, chiar dacă anume părți ale trupului sînt încă metaforic numite. Versurile lui Conachi sînt incluse de Hasdeu în pledoaria de apărare la procesul cu *Duduca Mamuca* și citite în sala Tribunalului din Iași. Urmașa vizitatoarei din *Țiganiada* este *fata vie* „cu coapsa fină / De alăută florentină” din poemul argezian *Mîhniri*, fata care a stat noaptea în chilia diaconului Iakint: „Și Dumnezeu, ce vede toate, / În zori, la cincî și jumătate, / Pîndind să iasă prin perdele, / O a văzut din cer pre ea”. Tristețea ulterioară a diaconului nu este însă neapărat un semn al remușcării.

*...încăpăfinarea de a modela materia
incoerentă
și vertiginoasă din care se compun
visele este (...)*

cu mult mai dificilă decît împletirea unei funii de nisip...

În Evul Mediu unul din exercițiile impuse călugărilor era acela de a imagina femeia ca pe un sac de mizerii. De a o transforma în fantasmă, dar în varianta neatragătoare. În loc de vis, coșmar. Octavio Paz amintește, în *Dubla flacăra* (Trad. de Cornelia Rădulescu, Humanitas, 1998), reversul metodei: tentațiile care bîntuiau imaginația ascetului, cu aceeași agresivitate cu care l-au chinuit pe Sfințul Anton. Între *asceza și licența*, între călugăr și libertin, între ales și păcătos nu e decît un pas. Ragaiac are mentalitatea libertinului. Seduce lucid, cinic, exact, fără să-i pese cine a fost victima trecută, ce simte cea prezentă și cine va fi următoarea și e înrudit cu studentul din *Duduca Mamuca* cu Johan sau cu Don Juan/ Giovanni. Nu-l interesează decît trupul femeii, suflul îl lasă de bunăvoie altora. Dincolo de experiențele cu Marusea, Niculina ori Valia, caută însă, platonice, ideea de frumusețe, idealul. Trupurile cunoscute sînt cuib pentru visarea idealei: „O, putea acum Niculina să-și treiere în voie noianul ei de vedenii și amintiri! La sînul ei, pe care știam acum să-l răscolesc de cele mai cumplite patimi, eu îmi torceam dulcele fir al nădejzii reînnoite, trăgeam din fuiorul necunoscutului imaginea care să se întrecă pe sine...” Simte așadar antinomia: orice imagine concretă toarsă din fuiorul necunoscutului va fi mai puțin decît imaginea ideală, cea care se întrece și pe sine. Valia, Rusoaica lui Iliad, are vioară, ca în imaginația visătorului, dar realitatea îi adaugă cu de la sine voie păduchi. Realitatea învinge idealul. Rusoaica e un personaj frumos pentru că seducția ei nu există decît ca joc, precum funia împletită din nisip.

Cea mai puternică imagine onirică a cărții nu este însă femeia gîndurilor lui Ragaiac, modelată canonic-livresc. Este o secvență din trecutul Valiei și care ține de latura politică a romanului *Rusoaica* (politicul fiind una din cauzele interdicției republicării cărții în anii comuniști): „Tatăl ei fusese deposedat de revoluție și la un an executat prin înecare. Fusese aruncat în mare cu o piatră de picior. Acolo, în mare, la locul execuției, scafandrii se plimbau printr-o pădure întregă de oameni ținuți ferm la fund de pietrele grele. Dar sforile permiteau cadavrelor să facă tot felul de mișcări de dans, cînd vreun scafandru sau vreun delfin își croia drum printre ele. Altfel își păstrau toate o atitudine oblică, pîntecul și fața spre zăriștea de deasupra, o pădure întregă de evlavioși (...) comunitate mistică și impresionantă, dedîndu-se însă la cele mai caraghioase balansări...”. Imaginația politică depășește cu mult imaginația erotică.

Notă

Citatele date cu litere cursive ca subtitlu sînt toate din *Ruinurile circulare* de Jorge Luis Borges (în *Moartea și busola*, trad. Darie Novăceanu, Univers, București, 1972), iar cele din *Rusoaica* sînt după ediția aparută la Editura Echinox, Cluj, 1990, cu o prefață de Cezar Petrescu și o postfață de Marian Papahagi.

NEMIRA

Ioan Petru Culiănu
MIRCEA ELIADE
Colecția OPERE COMPLETE - IOAN PETRU CULIANU
Monografia lui Culiănu despre maestrul său Mircea Eliade este prima scrisă de un român care a fost tot istoric al religiilor. De la apariția ei în Italia (1978), monografia lui Culiănu a fost neîncetat luată ca model, mai mult sau mai puțin măturisită.

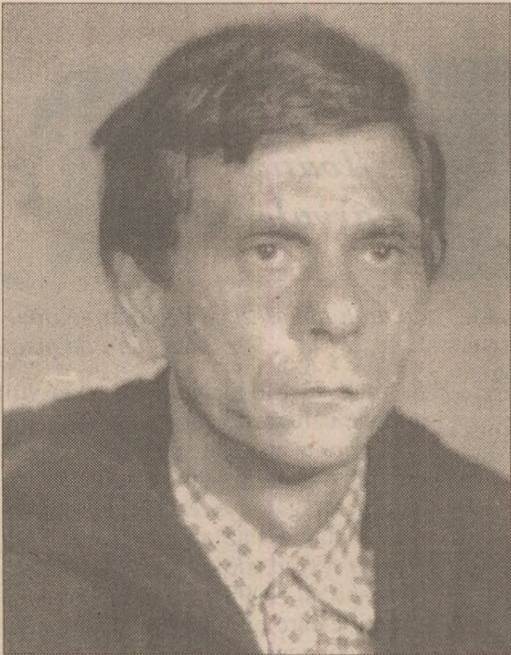
Vartan Arachelian
ÎN FAȚA DUMNEAVOASTRĂ
Revoluția și personajele sale
Colecția POLITICA
„Revoluția și personajele sale” reprezintă cincisprezece episoade care s-au difuzat în programul de mare audiență „În fața dumneavoastră”, emisiune în cadrul căreia cunoscutul scriitor și jurnalist Vartan Arachelian a avut curajul - moral, înainte de toate - de a pune încă o dată în discuție evenimentele din decembrie 1989.

D. Fouilloux, A. Langlois, A. Le Moigné, F. Spiess, M. Thibault, R. Trébuchon
DICTIONAR CULTURAL AL BIBLIEI
Traducere din limba franceză de Ana Vancu
Colecția DICȚIONARELE NEMIRA
Suntem cu toții curioși cu privire la originile noastre. Îndepărtate sau apropiate, ele ne determină moștenirea. Și totuși, nu avem prea des impresia că nu o mai înțelegem? Iată o lucrare care ne invită să descoperim sursele adeo-creștine ale culturii noastre.

Comenzi: C.P. 26-38 București; E-mail: nemira@dnt.ro

Octavian SOVIANY

Textele de la Montsalvat

Cum alergam zglobii prin abatie
/Soptește Xavier de Montsalvat/
Zărirăm printre flori de colilie
Zăcând un cavaler întrari pat

Iar bonele ținându-ne de mână
Sub plutele bătrâne de pe grui
Priveau de sub scufiile de lână
Săgeata ce ieșea din pieptul lui

În timp ce sanitari cu bisturie
Ce miroseau a spirit și-a doftorii
Întind la știrbitura sângerie
Dădeau neputincioși din tăcălii

Și înverzeau în iarbă mingi de aur
Dar iată că trecând cu pasul rar
Prin florile măhnite de tîntaur
Fetița tristă-a unui grădinar

Ce ascundea în pletele ei crete
Un ciob de diamant strălucitor
A întepat bolnavul cu blândețe
În degetul cel mic de la picior

În vreme ce bursucii și aricii
Trecând pitiș-pitiș prin iarba nouă
Strângeau cu voie-bună în calicii
Un sânge gros amestecat cu rouă

Și-a fost atunci ospăț la abatie
Iar pajii cu glăsciorul tremurat
Lansară-n aer zmeie de hârtie
/Mai spune Xavier de Montsalvat/

Jucându-ne cu mărul lui Paris
/Mai țineți minte zâne-ursitoare?/
Trăim într-un ungher de paradis
La umbra uriașelor în floare

Căci pe atunci întregul comitat
/După o grea și veche rânduială/
Se zbenguia ferice în Euftrat
Seniori și șerbi - cu toții-n pielea goală

Și doar pe urmă zânele-surori
Privindu-ne furiș din miradoare
Ne-au dat costume roz de
francirori
Tricouri de atleti pălărioare

Livrele dulci cămăși cu papion
În timp ce domnișoara Seraphita
Se agita-n halatu-i de molton
Preacuvioasa și hermafrodita

Mai mohorâtă ca de obicei
Fiind ziua cea cu șapte ceasuri rele
Și balmăjea plângând cu tocul ei
Într-un registru mov cu pătrățele

Ro-kapa-sigma-beta-kapa-tau
Ciocnindu-și luctoarele brelocuri
În timp ce uriașele dictau
Tot felul de porunci și decaloguri

Iar dincolo de Tigru și Fison
Zburau prin curtea plină de cucute
Vagoane zmeurii *des grandes*
personnes
Și parașute multe parașute

Dar noi îmbujorați și tunși chilug
Cu roba noastră proaspăt apretată
Ne conduceam - ții minte? - de
lântug
Printre scaieți rătușca fermecată

Ce sâșăia prin brusturii din rai
Sau șopotea cu voce cristalină
Cum într-o zi al gusterilor crai
S-a însurat cu-a sturzilor regină

Deasupra noastră strălucea sever
În zilele voioase din iunie
/Îi spune Sofrosinei Xavier/
O solitară treflă purpurie

Și dacă te uitai din prepeleac
Spre pajiștea unde-i pășteau asinii
Doar Turnul Babel se zărea opac
Peste uluca verde a grădinii

Dar noi aveam țestoase și arici
Și păstoream de-a valma lighioane
Ținându-ne prin scai și prin urzici
De poala doicii noastre roșcovane

Ce-și desfăcea corsajul îmbumbar
Întindu-și mameloanele divine
Și pescuiau cu undița-n Euftrat
Doar omuleți de sticlă Sofrosine

Când într-o neagră
vinere de târg
Cu marșuri militare și
palance
Trei îngeri triști cu gât
de cocostârc
Care purtau firește
picioroange

Vârându-și prin
fereastră gâtul lung
Spre pătuceanul nostru ca o scoică
Sau fornăindu-și nările prelung
Veniră să ne ieie de la doică

Și am primit tot felul de strămoși
Sulegete mătușe cu etolă
Ce duc de braț vampiri misterioși
Și mame-n trening cast de
discobolă

Cămăși portocalii de-nvățăcei
Tăblite rapofoare astrolabe
Și bone friguroase cu căței
Menite să ne deie în scrâncioabe

După un trist și nevoiaș orând
Iscat de a arhanghelilor toană
Să devenim și noi copii de rând
Uitându-ne dădaca roșcovană

Iar zânele atunci cu mare zel
Având la ele tirsuri și crengute
/Îi spune Sofrosinei Xavier/
Ne aninau la șolduri săbiute

Pe când al clasei noastre monitor
Clama-n surtucul său ca pălămida.
- Eu doar pe dumneavoastră vă ador
Știți bine domnișoară Seraphita

- Să scoatem din bocceaua de pe
scrin
/Soptește printre lacrimi Sofrosine/
Purceii noștri blânzi de caolin
Și celelalte soiuri de jivine

Iar toți copiii ies atunci la joc
Silabisind când fauna când flora
- Acesta-i lupul! plânge Demodoc
- Ba mielul! râde Dora Maldorora

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Apocrifele lui Julien Ospitalierul

Timpul orele își plimbă
Îmbrăcate în civil.
Dintr-un cîine curge-o limbă.

Apoi trece-o săptămînă.
Cuiul intră în perete
Și găleata în fîntînă.

Și-n bucătăria pură
Cănil se coc și-așteaptă
Atîrnînd cu apa-n gură.

Parfurmurile, după ploaie,
Ne bagă degetele-n nări.
Un kilogram de fluturi putrezi
Candoarea are în cămări,

Din care cu delicatețe
Servește tristeții musafiri.
Adolescenții mor de coșuri
În toiul marilor iubiri...

- Iată ogarii mei din Montsalvat
Cocoșii fumurii de pe donjoane!
Se bucură Goddefroi însurtucat
De bona lui în moaruri și-n găitane

- Vezi caprele cum pasc la iarbă
nouă?
- Ba vulturii ce iau în gheare hățu!
- Găina mea e gata ca să ouă
Cu voia voastră Tigru și Euftratul

Hi popotam! Cămilă! Rinocer!
Testoasă! Codobatură! Scrumbie!
- Și zburătoarea asta Xavier?
- Îi spune Rock! N-o știți din
cărțulie?

- Vă dăruiesc Jadwiga a lalea!
- Iar mătăluță para mălăiată!
- Ce țanțoș calcă Sofro gâsca ta!
- Nu-i gâscă firoscosule e rață!

- Acum să fim atenți la Alcion!
- Frau Holle dragă nu jucăm
gavota?
- Uitați un pește! strigă Ulrich von...
Și-și stoarce trist de apă redingota.

În timp ce însăși domnișoara lor
Compune la catedră în latină
Cuvânt de lămurire despre flori
Ba chiar și automatul din grădină

În carapacea lui de tinichea
Cu fel de fel de semne rectilinii
Se dă înduioșat mai acana
Fiindcă-i sunt dragi școlarii și asinii

Și mirosind duios a vaselină
/Căci îngerii i-au pus curele noi/
Le pregătește ochiuri cu slănină
Pe primusul ascuns în nișa doi

**CRONICA
EDIȚIILOR**de
Z. Ornea

Drumul spre modernitate

EINTOTDEAUNA cu deosebire interesant felul cum e privită istoria României de către exegeții din afara granițelor țării. Am citit și comentat cărțile d-lor Keith Hitchins, Denis Deletant. Acum apare în librării o carte a altei cercetătoare al fenomenului românesc, d-na Catherine Durandin. Să spun din capul locului că o caracteristică a acestor exegeze stă în faptul că nu prezintă nimic participativ sau emoțional, călăuzite fiind strictamente de interesul științific. Mai ales că ele au apărut, mai întâi, în limba franceză sau engleză, vorbind francezilor sau anglofonilor - și, prin limba lor, tuturor - despre particularitatea istoriei și civilizației românilor. Negreșit, faptul că s-au specializat în cunoașterea și analiza fenomenului românesc, ca istorici, e, desigur, o dovadă de atașament poate chiar sentimental. Dar această trăsătură e bine, riguros supravegheată, încit, în cărțile lor, faptele - desigur interpretate - apar în nuditatea lor bine, foarte bine cunoscută. E, aici, o remarcabilă ipostază a imagologiei, disciplină științifică studiind felul cum se proiectează un popor în ochii altora, de la note de călătorie la studii și exegeze.

D-na Catherine Durandin e profesor la vestitul Institut național de limbi și civilizații orientale din Paris și, în această calitate de avizat specialist, s-a dedicat investigării istoriei fenomenului românesc, în studii remarcabile și remarcate. De astă dată nu mai e vorba de un studiu pe o chestiune particulară dintr-o anumită perioadă ci, pur și simplu, de cuprinderea întregului ansamblu, într-o carte intitulată chiar *Istoria românilor*. Reconstituind ansamblul, se pierde, fatal, detaliile. Dar aceasta e explicabil și de înțeles de vreme ce autoarea a năzuit să ofere, în cartea sa, în vreo 350 de pagini, o imagine concludentă a istoriei nu a țării ci a poporului nostru. Era firesc că în acest efort concentrat (poate prea concentrat), să lase la o parte multe. În prim-plan, mă grăbesc să adaug, este mereu esențialul. De aceea, nu evenimentialul (neignorat însă cu totul) prevalează în această sinteză, cit problemele și problematicul, mereu bine puse în pagină. Cartea debutează brusc dar necesar cu punerea pe tapet a unei preocupări absorbante cu stagiul secular: chestiunea identității. "Istoria românilor, observă pertinent autoarea, este o istorie de contradicții nerezolvate. Tensiunea ivită din aceste contradicții provoacă o nevoie de seninătate. În mod paradoxal, fiecare gene-

rație, începând cu epoca romantică și cu trezirea naționalităților, se străduiește să construiască un discurs decisiv al identității naționale și, prin urmare, se cufundă în timpul istoricității, tot aspirând să înceteze povestirea, pentru că, odată încheiată, având o veritabilă formă simfonică, expunerea ar asigura o stabilitate sigură a informațiilor și a valorilor. De-alungul deceniilor, discursul asupra identității se înnoiește și se îmbogățește cu noi surse și, totuși, se repetă. S-ar spune că îndoiala subminează orice construcție și că, periodic, restaurarea este necesară. Și aceasta fără încetare". Merită reținută și ideea că istoria românilor este profund conservatoare, așezând, cum procedează mereu istoricii, pe țaran în centrul valorilor ("Figura emblematică a națiunii nu este războinicul, ci țaranul."). Și, de aici, prezintă, din chiar primul capitol al cărții, opoziția sat-orăș, Occident-Orient, europești-tradiționaliști ca fiind o chestiune fundamentală a istoriei românilor din faza ei romantică și modernă, neuitând să precizeze, de pildă, că folclorul, socotit izvor al spiritualității naționale (deci valoare supremă a identității) are teme care se regăsesc din Caucaz pînă în Balcani. E probabil, crede autoarea, că autohtonismul și occidentalismul sînt două fațete ale aceluiași orgoliu. Culmea e că problema identitară atinge o adevărată furtună în generația interbelică (prin opera lui Iorga, Blaga, Gusti, Brailoiu, Cioran, Eliade etc.), accentul căzînd, din nou, pe izvoarele țărănești, idolatrizate ca determinante pentru structurile sale etnico-spirituale. Acum, tocmai acum, cînd direcția urbanizării și a occidentalizării se pune cu acuitate și existau condiții pentru împlinirea lor, românii - prin elitele lor cugetătoare - reliau idealizarea țărănimii. Zbaterile unor occidentaliști ca Lovinescu sau Zeletin n-au putut fi fructificate, deși, dreptatea era, incontestabil, de partea lor. Iar balada *Miorița*, cu tîlcul ei pretins esențial pentru determinarea psihiei românității (pe care Blaga, apoi M. Eliade au înălțat-o la dimensiunea unei antropologii filosofice) a debilitat conștiința colectivă, pînă a se ajunge la concluzia ca fatalismul mioritic (pe care l-a repudiat, totuși, în 1936, Cioran) e confundat cu blestemul terorii istoriei. Această incursiune rapidă în centrul fondului de antinomii ale dezbaterilor de idei de la 1848 pînă azi pune, imediat, cititorul în situația de a lua cunoștință de aspirațiile și paradoxurile României moderne. Negreșit,

felul cum tratează, și, mai ales, rezolvă chestiunea originilor și a continuității românilor, chiar dacă pune la locul lor toate întrebările și izvoarele, pare puțințel șocant. Cu deosebire, analiza comparată a punctelor de vedere ale istoricilor maghiari și români pare a fi, citeodată, defavorabilă opiniilor românești. Dar, prudentă și probă, autoarea nu uită să apeleze la ipotezele lui Xenopol sau Gh. Brătianu care, se știe, vorbeau (dar și explicau) acel fenomen pe care îl numeau "o enigmă și un miracol istoric". Lunga perioadă a formării statelor române, a dinastiilor, a relațiilor principatelor românești cu imperiul otoman, a momentului Mihai Viteazul, a perioadei fanariote laolaltă cu chestiunea transilvană (înfașate de autoare în capitolul sugestiv și modern intitulat "Rezistența și filiații europene. Ortodoxie, reformă și contrareformă"), sînt studiate în datele lor esențiale și soluționate inteligent. Un amplu capitol - partea a doua a cărții - e dedicat analizei și reconstituirii perioadei de la 1859 pînă tocmai în interbelic. Firesc și urmînd ideea d-sale călăuzitoare, cea a relației țarilor românești cu Occidentul, autoarea își intitulează acest corpolent, dens capitol "Experiențele modernității". E mereu relevant rolul disputelor marilor puteri europene și utilizarea lor inteligentă de către elitele politice românești (cu deosebire pașoptiștii deveniți unioniști) pentru interesele politice fundamentale ale țării. Momentul 1848, avînd ca model Franța, e studiat excelent, relevîndu-se că "anul 1848 îi integrează pe români într-o cultura romantică europeană". Iar momentul cuceririi independenței naționale e bine, pătrunzător realizat, inclusiv cu modalitatea, tipic românească, de rezolvare a clauzelor tratatului de la Berlin din 1878. E urmărită însă constant, cum spuneam, modalitatea devenirii României spre o modernizare posibilă și necesară. De aceea se revine la reforma agrară din 1864, care a lăsat, se știe, un grav contencios în lumea rurală (în care trăiau 85% din populație), apoi la strădaniile printului (din 1881 regele) Carol I (un foarte chibzuit suveran) pentru progresul spre Europa al țării. Se vorbește de constituția din 1866 ca expresie a formelor fără fond, se relatează despre alteranța la putere a celor două partide politice (fără a se menționa trucajul electoral, tolerat de rege și de întregul organism politic românesc), în condițiile în care, prin sistemul censitar, aveau drept de vot doar 1,3% din populație pentru Camera Deputaților și 0,34 pentru Senat, iar populația evreiască, cu pondere în mediul urban, era total lipsită de drepturi politice din cauza opoziției sistematice a unor medii politice animate de clare tendințe antisemite. Dar handicapul major a țării, era lipsa știută a capitalului național, ceea ce așeza România în dependența finanței europene care pătrunde, ca investitoare, în producția de petrol, perturbînd proiectele liberale de industrializare prin noi înșine. Dar, parțial, aceste proiecte se infaptuiesc, contribuind la evoluția structurilor românești. Intervine, frenator, răscoala din 1907, care, înainte de toate, reliefează carența fundamentală a organismului românesc, lipsa de pămînt în proprietate a țarilor și totala lor dependență de latifundiar sau arendaș. Autoarea, fină cunoscătoare a realităților timpului, știe să pună în valoare rolul Partidului Liberal în crearea fundamentelor României moderne, neuitînd să releve cele trei căi de evoluție propuse de curentele de idei dominante (liberal, conservator-junimist și poporanist) pînă la primul război mondial.

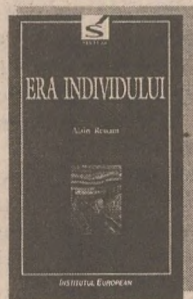
Perfect informată se dovedește a fi d-na Catherine Durandin în complexul interbelic, atît de încordat încît își intitulează, războinic, capitolul (partea a III-a a cărții)

Catherine
DurandinISTORIA
ROMÂNILORCatherine Durandin, *Istoria românilor*. Traducere de Liliana Buruiană-Popovici. Prefață de Al. Zub. Ed. Institutul European, 1998.

"Luptele dintre cele două războaie". Și aici, cum spuneam, e urmărită, într-un paragraf special, dezbaterea identitară, în condițiile unei țări dublate teritorial și demografic, dar în care minoritățile naționale reprezentau 28,1% din populație (în 1930). E dreaptă observația că acum întrebarea nu mai este ce trebuie făcut pentru a rămîne fidel românității ci ce trebuie întreprins pentru a scoate țara din retardare. Din păcate, cum se știe, curente de idei autohtonist tradiționaliste (gîndirismul, neosămănătorismul, naționescianismul, legionarismul), pe care autoarea le prezintă cum se cuvine, s-au împotrivit modernizării, cu îmbătrînitele argumente identitare ale purei românități, care trebuia ferită de orice tentativă inoitor europeanizantă. E analizată cu pătrundere harta politică românească în interbelic, cu supremația liberalilor, cu eșecul fatal - determinat de criza economică mondială - a național-țărăniștilor, cu apariția și fortificarea mișcării legionare, ca organizație antidemocratică - fascistă, cu fenomenul carlist (vezi paragraful "Carol II joacă și pierde"), cu momentul general Antonescu și intrarea țării în război, cu victimizarea, prin omucidere, a populației evreiești din Basarabia și Bucovina de nord, cu tribulațiile care au premers și infaptuit actul politic de la 23 august 1944. A patra parte a cărții e intitulată "Supliciile secolului XX" și se ocupă, mereu informat, la obiect și cu un demn de apreciat spirit analitic, de perioada de la 23 august 1944 pînă în zilele noastre, adică de după revoluția din decembrie 1989; oprindu-se, practic, în pragul anului 1995. E o perioadă de o jumătate de secol în care, trecînd cu totul peste responsabilitatea anglo-americanilor care au predat România la dispoziția U.R.S.S. Încă din 1943 (Conferința de la Yalta), autoarea analizează, mereu atentă și perfect documentată, avatarurile tragediei dominației comuniste, de la epoca Gheorghiu-Dej la aceea a lui N. Ceaușescu. Se cuvine apreciată observația autoarei că naționalismul ceaușist (inclusiv ideologia protocronistă, bine pusă în pagină) a prins o vreme datorită slăbiciunii tradiției liberale la noi și a sensibilității intelectualității românești la naționalism. Sînt adevăruri, surprinse cu acuitate de autoare, la care se cuvine să se mediteze și astăzi. Imaginea ultimelor doi ani ai regimului ceaușist și izbucnirea revoluției din decembrie 1989 sînt pagini antologice ale cărții d-nei Catherine Durandin. Să transcriu, în final, fraza din penultima pagină a acestei cărți: "Ambivalența constă, în sfîrșit, în dublul limbaj al unei modernități ce se afirmă ca deschidere și a unui naționalism care se blochează în închidere. Conducătorii de după 1989 n-au ales". Și o propoziție din ultima pagină: "Postdecembrismul are parfumul postpașoptismului". Memorabilă caracterizare pentru un istoric care urmărește devenirea spre modernitate a României, ce are în pașoptism, cum se știe, momentul de început.

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUĂȚI

Colecția SINTEZE

Alain Renaut**Era individului**Traducere de Codrin Ciubotaru
Prefață de Florin CânticISBN 973-586-164-x
350 pag

Colecția CIVITAS

Pierre Rosanvallon**Noua problemă socială**Traducere de Gabriela Cămară
Prefață de Ioan MărgineanISBN 973-586-140-2
250 pagÎn curs de apariție: Jean-Paul Fitoussi & Pierre Rosanvallon, *Noua eră a inegalităților*Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731
e.mail: euroedit@mail.dntis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

Despre unele avataruri ale democrației occidentale

AM CITIT prin internet, cu mult interes, eseu d-lui Ovidiu Hurduzeu despre "noua identitate a omului occidental" (*Rom.lit.* 37, 16.IX.98). Este documentat, pasionat și constituie un mare act de curaj deoarece înfruntă opinii curente foarte puternice, multe "minorități" folosind multiculturalismul ca o armă extrem de vătămătoare. Dar în același timp pledoaria este unilaterală și excesivă, iar avertismentul pe care-l aduce cititorului român despre dispariția individualismului, propriu înfloririi omului în capitalism, nu este întru totul corect. Autorul susține că, în special în mediul universitar și federal, multiculturalismul este principiul dominant care aduce omul alb, majoritar statistic, în "minoritate". Personal, după 20 ani în cercetarea științifică în România și după 12 ani în aceeași activitate în S.U.A., mai întâi în companii de avangardă și ulterior în cadrul universității, ghidată după reguli federale, am o altă părere.

Individualismul nu a dispărut ci continuă să alimenteze nevoile competiției care asigură eficiența și prosperitatea economico-științifică a societății. De pildă, în universitate 80% din activitatea cadrului didactic este judecată după calitatea muncii sale de cercetare. Pentru a efectua cercetare de calitate el trebuie să lupte pentru fonduri bănești. 60% din ele sunt acordate pe linie federală dar se obțin prin competiție în etapa de propunere și prin rapoarte minuțioase de utilizare a banilor cu rezultate obligatoriu remarcabile, în etapa postmergătoare acordării fondurilor. Evident industria finanțează cercetarea (celelalte 40%), doar dacă este încredințată că are folos direct în competiția sa de piață. Cadrul universitar este verificat periodic pentru calitatea muncii sale: valoarea rezultatelor științifice este apreciată după numărul de lucrări publicate în reviste de înalt rang științific, valoarea activității didactice - după evaluarea efectuată de studenți predării cursurilor, după numărul de studenți pentru teza de absolvire sau doctorat etc.

Scriam undeva că pe societatea capitalistă o interesează capacitatea de muncă, eficiența și calitatea individului, verificată prin regulile economiei de piață. Valoarea spirituală nu este măsurabilă prin ban și deci nu este controlată de societate. Dar individul nu poate fi productiv și creator decât printr-un bun echilibru sufletesc și spiritual, printr-o sănătoasă etică interioară. Astfel cultivarea spiritului cade complet în sarcina individului. Aventurile extraconjugale ale președintelui Clinton nu deranjează ca atare. Dar ele duc la o extrem de dăunătoare conduită socială pentru un conducător, căci denotă lipsă de auto-control (de fermitate de caracter) și folosirea minciunii sub jurământ.

Individul, în strădania sa neplătită de realizare a unui profil spiritual și sufletesc puternic, generator de energie și creativitate în activitatea cerută și plătită de societate, află un ajutor esențial în artă, literatură și religie. Spuneam de asemenea undeva că într-un sistem înfloritor al capitalului literatura trebuie să fie mai utilitară, să se ocupe

mai puțin de delicia estetică ale formei în sine, să renunțe la interpretarea carnavalescă a vieții și să abordeze cu curaj și seriozitate universul spiritual al individului aflat sub focul exigențelor. A nu se face confuzie cu procedeele altor sisteme. De pildă, comunismul cultiva marile valori etice (împreună însă cu ateismul) în scopul construirii unui sclav perfect pentru sistemul său dictatorial. De asemenea "realismul" din artă, deși decurgea dintr-un principiu general al existenței societății democratice, era deformat cu dibăcie în "realism socialist" pentru spălarea creierului și indoctrinare "marxistă".

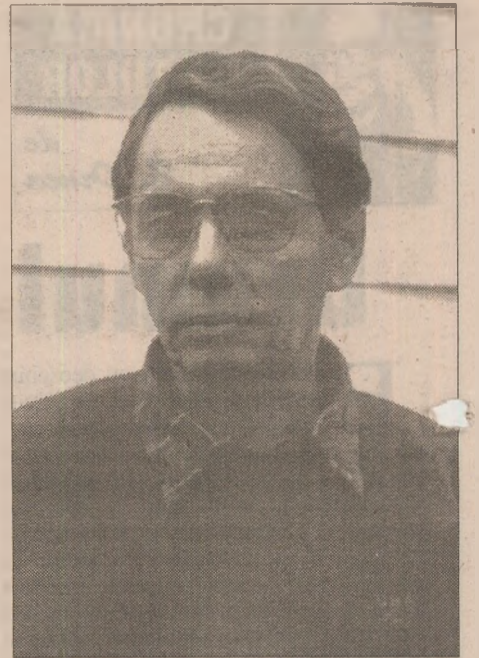
Generalizarea d-lui Hurduzeu pentru TOT omul occidental este eronată. Multiculturalismul se aplică, în fond, doar societății americane, reprezentată, cum corect spunea John Steinbeck, de un creuzet în care se contopesc naționalitățile. S.U.A. este o țară de emigranți, veniți cu dorința libertății sociale și religioase sau, mai recent, cu veleitatea afirmării personale pe tărâmul calității bine remunerate. Minoritățile hispanice și afroamericane au problemele lor specifice de comunitate. Statistic se pare că grosul delicvenților se recrutează din aceste comunități. Totodată ele sunt consumatoarele cele mai mari ale ajutoarelor sociale (welfare) dar și cele mai lente grupuri în integrarea în sistemul de muncă competițional. Ieșirea din această situație constă în principal din mai multă educație (principiu pentru care și Petru cel Mare milita odinioară când a transformat Rusia într-o putere europeană). Ca atare, societatea americană promovează și încurajează emanciparea acestor comunități. Standardele de note impuse lor la admiterea în colegii sunt mai mici, companiile și universitățile trebuie să aibă un anumit procent de hispanici sau afroamericani. Mai recent, politicienii fac din problema minorităților un punct prețios al platformelor lor electorale. Cred însă, împotriva celor afirmate de dl Hurduzeu, că o adevărată democrație nu trebuie să discearnă între "culturi și subculturi" sau între rase și etnii. Ea nu trebuie să se grăbească în caracterizarea generală a unei minorități ci doar să aplice criteriul valorii individuale, indiferent de apartenență.

MULTICULTURALISMUL american nu se va aplica societăților europene. Piața Comună și "Europa Unită" reprezintă cu totul alt domeniu. Nu putem compara merele cu perele. În cadrul ultimelor, țările (națiunile) participă ca indivizi. Ele au drepturi egale în manifestarea competitivității produselor și gândirii lor. Nici pe departe ideea ca România să devină o "republică federală". Venită din cu totul altă structură ca țară, diplomația conciliatoare americană în abordarea cazanului fierbinte al fostei Iugoslavii apare naivă și cei emigrați din Europa în America în a doua jumătate a secolului încearcă să combată asemenea viziuni eronate ale politicienilor. Conștiința națională a fiecărei entități europene este bazată pe tradiții, religie, spiritualitate, specifice FIECĂRUI popor. Conștiința națională a

S.U.A. este conștiința unui ANSAM-BLU de naționalități (extracte de popoare) unite prin veleități comune și acceptând o limbă unică. Este drept că, cu aceeași naivitate, americanii ne acuză pe noi românii de maltratare a romilor ca minoritate. Sita valorii individuale și integrării în societate acționează însă și aici. Sunt, astfel, multe familii de romi care lucrează cu hârnicie în satele românești, în agricultură sau meșteșuguri, bucurându-se de stima populației majoritare.

Americanul și-a FĂCUT teritoriul. A luat mult de la triburile indiene pentru care simte acum un complex de vinovăție. El încearcă ispășirea prin acordarea de drepturi favorizante de vânătoare și pescuit sau proprietate funciară, prin încurajarea de evenimente culturale etnice, prin dezvoltarea unei industrii de cazinouri în rezervații (ultimii ani înregistrează deja grija pentru impunerea de taxe federale cum le au și ceilalți cetățeni, ca o integrare treptată în marea societate). Deșerturi, munți, câmpii întregi sunt nelocuite, neexploatare, străine. Oregonul, un stat de întinderea României, are doar puțin peste trei milioane de locuitori. Luând în considerație vechimea istorică putem spune că naționalitățile europene s-au format și au crescut pe un teritoriu DEJA EXISTENT. Teoria spațiului minoritic este corectă. Peisajul face parte intrinsecă din spiritul și sufletul unui popor vechi. Eternele dispute de teritoriu între națiunile europene nu și-au găsit încă soluția. Ea va veni însă.

"Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie" aduc în discuție principiile unei vieți creștine, o linie care nu a fost preluată, căci societățile în dezvoltare au preferat linia machiavellică, așa cum în cunoaștere calea lui Descartes a fost preferată celei a lui Pascal. În paranteză fie spus, dl Hurduzeu comite oarecari confuzii, în inflăcărarea pledoariei sale, când leagă protestantismul în special de structura societății capitaliste actuale. Nu este o noutate că întreaga lume modernă, industrială, cu diviziunea muncii și metamorfozele democratice, a evoluat religios cu noutatea protestantismului și sectelor. Berdiaev scria despre aceasta mai de mult în al său celebru "Noul ev mediu". Individul activ, încrezător în forțele sale, are tendința de a-și ajusta singur credința religioasă. Această atitudine se potrivește cu o participare activă a individului la modelarea vieții sale și a societății. Dar lucrurile sunt mult mai complexe și trebuie să ne ferim de generalizări, căci cum se explică altfel faptul că tot mai mulți sectanți și protestanți se convertesc astăzi în S.U.A. la credințele tradiționale (ortodoxe și catolice)? Chiar în California cu care este foarte familiarizat dl Hurduzeu, există mănăstirea Platina ce se revendică spiritual de la Sf. Herman din Alaska, descendent al școlii sfântului Paisie, starețul mănăstirii Neamț, precum și schiturile de maici Xenia și Sf. Paisie (ultimul cu o frumoașă poartă de lemn românească)? Toate aceste lăcașuri ortodoxe sunt pur americane și nu opera emigranților ruși, greci, sârbi sau români. Sfântul ortodox

John Maximovici de San Francisco a avut mulți ucenici americani printre care celebrul calugar Seraphim Rose, convertit de la protestantism, ale cărui cărți ortodoxe sunt citite în toată lumea (erau răspândite ca samizdat până și în Rusia comunistă).

Malraux spunea că secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc. Poate rezolvarea conflictelor teritoriale, naționale, culturale, va veni din acest nou mod de gândire. Modelul bizantin ortodox, cu ierarhiile sale stricte, probabil că nu se pretează unei utilizări corecte a noutății multiculturalismului. Dar individul american mijlociu de astăzi este interesat în soliditatea structurii sale spirituale și cei însetați de profunzimi aleargă la bisericile apostolice, astfel că ortodoxismul nu înseamnă neapărat o piedică. Este adevărat că ortodoxismul este o religie colectivă dar individul nu este neglijat căci participarea sa se realizează prin exercitarea liberei alegeri. Creștinul ortodox, deși rămâne parte a trupului bisericii, este mai mult sau mai puțin avansat pe scara virtuților și aspirațiilor în funcție de voința proprie. Omul sfârșitului secolului nostru atât de încercat este însetat de orizont spiritual profund. Ca o ilustrare a nevoii de fundamentări solide interioare, pe plan individual, se poate menționa și tendința tot mai frecventă de școlarizare acasă în familie (1,5 milioane de elevi în S.U.A. în 1998), pentru care crește înfloritor o industrie de manuale, în ideea păstrării valorilor religioase și morale ce se pot pierde prin frecventarea școlilor publice "multiculturale".

CĂCI, încă o dată, societățile democratice, spre deosebire de cele dictatoriale, sunt dinamice. Ele sunt compuse de indivizi care le balansează continuu și care încearcă să dezvolte ce este mai bun în ei căci altfel ei înșiși nu pot supraviețui exigențelor de progres ale societății din care fac parte. Acesta a fost de altfel terenul principal al dezbaterilor ultimei campanii electorale prezidențiale în S.U.A.: cât de mult poate interveni guvernul în viața individului îngrădindu-l cu legi, dispoziții și taxe? Și americanul mediu, ca individ, nu devine stângist acum după expirarea mondială a comunismului ci dimpotrivă cataloghează, prudent, drept coșmaruri "comuniste" micile exagerări ale reprezentanților partidului democrat care se folosesc de prerogative politice trecătoare ca "multiculturalismul", o fațetă iminentă dinamismului democrației și atât de expusă interpretărilor eronate.

Horia Ion Groza

Un antijunimist despre „Junimea”

IA FOST dat *Junimii*, ca istoria ei pe dimensiuni ample (în comparație cu *Amintirile* lui Iacob Negruzzi) să o scrie un antijunimist, căci G.Panu manifesta simpatii pentru grupul fracționist liberal ieșean, se va orienta spre C.A.Rosetti, atacat în atâtea rânduri de Eminescu, va deveni radical, apoi se va înscrie în partidul conservator. Erau destule idei care îl despărteau de junimismul politic, dar și altele, esențiale, care-l apropiau de cel propriu-zis literar, acesta fiind motivul pentru care s-a afiliat pentru câțiva ani (1872-1875) cercului condus de Titu Maiorescu și *Convorbirilor literare*. De aici trebuie să înțelegem că „amintirile” lui sunt numai în parte ale unui martor, multe fiind reconstituiri („*Junimea*” luase naștere cu aproape zece ani înainte) bazate pe informațiile unor membri mai vechi, dacă nu simple invenții. Scrise, mai exact, dictate la aproape 30 de ani de la consumarea evenimentelor (începând să apară în ziarul său *Săptămâna* din 1901) ele nu au exactitatea și rigoarea *Amintirilor din Junimea* ale lui Iacob Negruzzi, dar sunt mai bogate în fapte, mai critice, mai dezinvolve, deși abuzează de numeroase repetiții, paranteze și digresiuni, încălcând firește cronologia și devenind, mai ales în partea a II-a, prea afânate, cu lungimi inutile, ceea ce le face pe alocuri prolix. În tot, ele realizează, cum bine observă Z.Ornea, ingrijitorul și prefațatorul ediției, *atmosfera* mai pregnant conturată decât în mai succintele amintiri ale lui I.Negruzzi.

Reface și G.Panu istoricul *Junimii*, ale cărei origini, după opinia unuia din întemeietori, Vasile Pogor, s-ar fi pierdut... în noaptea pururilor. La început au fost „Prelecțiunile populare”, cu ceremonialul, ce ne apare azi ușor caraghios, vorbitorul îmbrăcat în mare gală, trebuind să-și facă intrarea în scenă ca un „deus ex machina”. Principiul *Junimii* era că anecdota primează și „entre qui veut, reste qui peut”. La întrunirile literare ce aveau loc la T. Maiorescu, V. Pogor sau I.Negruzzi, era interzis să se facă politică, deși cei mai

mulți junimiști erau înscriși în partide, iar cu vremea, curentului literar i s-a adăugat cel politic, de nuanță conservatoare. G. Panu recunoaște meritele lui Titu Maiorescu, creatorul criticii literare la noi, bunul simț și gustul estetic în materie de limbă (*Despre scrierea limbii române*), prețuirea poeziei populare (disprețuită numai de P. Carp și V. Pogor), rolul benefic al *Direcției noi*, descoperirea unor talente excepționale (Eminescu), dar nu subscrie teoriei formelor fără fond, observând în spirit liberal că formele introduse pripit, cu timpul capătă conținut, fapt ce s-a confirmat, și denunță îngustimea concepției clasice, care cerea (prin Maiorescu) eliminarea ideilor și imaginilor abstracte din domeniul de inspirație al poetului, ceea ce să recunoaștem că venea în contradicție cu modernitatea poeziei europene încă de la romantism încoace. Despre teoriile *Junimii* se aduce vorba totuși, oarecum tangențial, naratorul fiind interesat de fapte, de amănunte semnificative, de ticuri, obiceiuri și „mici tradiții”, de modul de manifestare al diferiților membri, cărora le desenează portrete fugare sau în linii mai accentuate, când e vorba de figurile de prim plan.

O societate criticistă, lipsită de etichetă și formalism, *Junimea* cultiva zeflemeaua. Se alcătuiseră un album în care erau notate prostiile publicate în presă, în cărți sau dezbătute în parlament. Era un fel de „sottisier” flaubertian pe care-l vor relua, mai târziu în corespondența lor, Caragiale și Zarișopol. Memorialistul notează cu vervă porecelele (Bincăranitul Caragiani, Pudicul Naum, Caracuda, cei care nu luau niciodată cuvântul), formule ca „Duduca de la Vaslui”, care însemna protestul cititorilor contra unor așa-zise subtexte sau expresii licențioase din revistă; relatează despre aniversările *Junimii*, despre banchetele organizate de I.Negruzzi, un *factotum* al societății, unde anecdota era și mai în largul ei și mai „corozivă”. Sunt ample descrise polemicele *Junimii* cu *Revista contemporană* din București, când Maiorescu

scriesese *Beția de cuvinte*, răspunsurile acesteia prin articolele calificate ca deplorabile ale lui V.A. Urechia și triviala piesetă *Muza de la Borta rece*. Nu sunt uitate, firește, păcălelile făcute *Convorbirilor* de Hasdeu. George Panu apără *Junimea* de acuzația că ar fi străinofilă, cosmopolită, evidențiază gustul clasic în materie de artă și nota dominantă necreștină în privința ideilor religioase. Antisemitismul e adus și el în discuție, prezent în proporții diferite la mai toți membrii *Junimii*, singurul apărător consecvent al evreilor fiind P.P.Carp. Această informație, ca și altele, trebuie luată sub beneficiu de inventar pentru că în timp convingerile au mai evoluat și s-au nuanțat. Memorialistul se știe, este prin excelență subiectiv, așa cum se va vedea, mai ales în cazul lui Eminescu sau al *Pastelurilor* lui Alecsandri, pe care le minimaliza în mod nedrept. Poetul de la Mircești ale cărui vederi literare nu s-ar fi potrivit cătuși de puțin cu ale *Junimii*, (ceea ce este inexact) avea „un aer mândru, foarte mândru și o căutătură rece”. Când apărea el, ședința devenea solcună și prin faptul că înaltul oaspete nu dădea mâna decât cu Maiorescu, V.Pogor și I.Negruzzi. Altfel, evocatorul nu poate să nu recunoască faptul că Alecsandri era un admirabil *causeur* avea un spirit fin de observație, „care-l făcea să întoarcă mai toate lucrurile în glumă și în haz”. Tot un moment mai deosebit era când venea (rar) P.Carp, care „nu era iubit la *Junimea*, era mai mult temut și respectat, temut prin spiritul său sarcastic, respectat pentru fondul său de cunoștințe”. „Intra cu monoculul în ochi, făcea o roată cu privirea-i disprețuitoare, în tot cazul indiferentă pentru cei mai noi veniți, pentru *caracuda*...”. La Titu Maiorescu, memorialistul, care l-a combătut, cum văzurăm, în probleme esențiale, aprecia dicțiunea elegantă și rece, manierele corecte, sobrietatea și gustul; de asemenea, modul cum citea, „subliniind nuanțele cu glas plăcut care a făcut totdeauna farmecul conferințelor sale.”

Asupra lui Eminescu, judecata lui

GEORGE PANU

AMINTIRI DE LA „JUNIMEA” DIN IAȘI

EDITURA MINERVA

G.Panu este contradictorie. Când îl considera „unul dintre cei mai mari poeți pe care i-am avut”; „noi n-am avut un poet cu simțiri mai adânci și cu un fel mai fermecător” când confuz și straniu, susținând „teorii extravagante” până la a socoti nuvela *Sărmanul Dionis* „o elucubrație filozofică”. Să constatăm că memorialistul nu intrase în *Junimea*, când s-a citit nuvela și cu atât mai mult când poetul a citit *Epigonii*. (Situția este asemănătoare și cu lectura poemei *Dumbrava Roșie* a lui Alecsandri.) Reacția negativă a auditoriului, Panu o înregistrează din spusele altora, care vor fi fost mai puțin receptivi la metafizica și trecând informația prin spiritul său pozitivist, care confundă, pe de altă parte, ficțiunea cu istoria. Să adăugăm și diferența dintre înalțimea intelectuală a poetului și spiritul „terre à terre” al *Caracudei*. Când aceasta nu înțelegea o poezie, Eminescu îi comunica opinia lui, foarte modernă. Fraza o reproduce G.Panu însuși: „O poezie nu trebuie înțeleasă în totul, căci dacă toți bucherii de la școală o înțeleg, atunci nu mai este poezie”. (Aceasta îl face pe Vladimir Streinu să scrie un semnificativ articol: *Eminescu, poet dificil*.) La *Junimea*, după Maiorescu, numai Eminescu mai citea bine: „Cu pletele lui lungi, cu aerul lui de suveran dispreț pentru omenire și pentru ceea ce-l înconjură” el „punea acca melancolie adâncă în glas, care ridica valoarea - chiar mediocră - a lucrării pe care o citea.”

Din amintirile lui G.Panu aflăm, consemnate pe larg, știri despre prietenia lui Eminescu cu Creangă, care l-a captivat imediat pe poet „căci el (povestitorul) reprezenta pentru Eminescu tipul românului simplu, natural, nefalsificat de ideile și cultura modernă”. Cei doi erau așa de legați, că amândoi veneau la *Junimea* și tot amândoi plecau, rătăcind pe la vreo crâsmă prin Tâtarăși, unde nu se beau neapărat: „ei se puneau să trăiască o viață care le plăcea lor, viața simplă și primitivă”. Creangă venise la *Junimea* prin 1874-1875. „Noul venit era, scurt, gros și gras, cu figura și părul cam castaniu blond, cu gâtul scurt apoplectic și cu figura congestionată, purtând cu stângăcie hainele.” Recunoaștem parcă o formă primară a portretului excepțional pe care i-l face G.Călinescu lui Creangă.

Ediția, însoțită de o scurtă, dar substanțială prefață, aparține, cum aminteam, lui Z. Ornea, autorul atâtor scrieri despre *Junimea* și „junimism” și al unei *Vicți a lui Titu Maiorescu*, deci persoana cea mai autorizată în această materie. Confruntând varianta din revistă a *Amintirilor...* cu cea din volumul publicat în 1908, a constatat că autorul a adus completări, a operat eliminări și a făcut precizuni: „Aceasta nu le-a afectat *oralitatea lor prea acuzată*”. Z. Ornea reproduce textul din 1908, adică al ediției princeps. Foarte important, e că a corectat edițiile mutilate dinainte de 1989, oferindu-ne acum un text integral, cu o excepție: la p. 45 am descoperit câteva puncte puse într-o antipatică paranteză dreaptă. E probabil o scăpare. Altfel, *Amintirile lui G. Panu*, apărute recent la Editura Minerva, chiar dacă nu se disting prin cine știe ce calități literare, datorită bogăției de informații despre cea mai strălucită epocă a literaturii române, constituie o lectură de real interes și nu numai pentru specialiști.

Al. Săndulescu

COMPLIMENTE

LUCRURI despre care scriau altă dată (în mod practic și cu argumente tradiției) codurile bunelor maniere sînt astăzi analizate și comparate, cu toată seriozitatea, în studiile de pragmatică. Se cercetează, de exemplu, în ce mod se răspunde în limbi diferite (și mai ales în coduri culturale diferite) la un compliment. Deosebirile dintre diverse culturi, destul de mari, pot fi reduse în acest caz la două opțiuni esențiale: complimentul e acceptat (prevalînd principiul de a fi de acord cu interlocutorul) sau e respins (prevalînd principiul modestiei). Un articol destul de recent (din *Applied Linguistics*, 4, 1996) descrie în detaliu și cu sprijin experimental și statistic distincția dintre tendințele dominante de exprimare a politeții în cultura arabă în cea anglo-americană: în prima, complimentul e de obicei contrazis, lauda e negată prin auto-diminuare; în cea de-a doua, regula e pur și simplu de a se mulțumi frumos. E riscant să improvizez aici, fără bază etnologică și fără cercetări speciale, caracterizări ale tendințelor românești; mi se pare însă de presupus de la început că acestea nu pot fi decît numeroase și contradictorii, corespunzînd unor straturi și unor influențe culturale multiple. Coexistența mai multor strategii nu permite să decizi, în afara contextului, dacă răspunsul la un compliment va fi „Ptiu! scui-pă-l să nu-l deochi” - ori „Mersi”. Pînă la analizele pragmatice riguroase și bazate pe înregistrarea unui material bogat, răspunsul la compliment poate totuși fi cercetat măcar prin intermediul reflexelor lui în literatură. La Caragiale (unde viața socială intensă a personajelor a devenit sursă predilectă, la noi, pentru analiștii dialogului ficțional și mai ales pentru cei care studiază fenomenele de pragmatică lingvistică - formule de salut, de adresare etc.) se pot reține mai multe cazuri interesante. Unul cuprinde răspunsul non-lingvistic, în care s-ar putea recunoaște o variantă extremă a tendinței de respingere (nu neapărat din modestie) a complimentului: în povestirea *În pustiul lumii mari*, cuprinsă (într-o parodie rezumativă sămănătoristă) în nuvela *O cronică de Crăciun*, schimbul conversațional se produce între tînărul dezrădăcinat și fata de la țară: „el, transportat..., îi face un compliment - ea, asudată, îi arde o palmă”. Un caz de insuficient acord al codurilor culturale, s-ar spune. În genere, în lumea lui Caragiale complimentul (erotic) e decodat prin

referire la implicațiile sale, ca în *La Hanul lui Mînjoală*: „Strașnici ochi ai, coană Marghioalo!” - „Ia nu mă-ncînta”; „Da dacă te-aude socru-tău?”. Un exemplu perfect de acceptare a complementului dar de blocare a implicațiilor sale apare într-una din seriile de *Mofturi*: „Fie, cocoană Marișo, turbat îți vine astăzi cu trandafirul asta alb în părul dumitale negru... E lucru mare... - Cu plăcere, dar nu se poate!”. Evident, din textele literare pot fi culese și răspunsuri mai convenționale, mai ales cînd în narațiuni apar conversații de salon, într-un stil colocvial-elegant. O recoltă onorabilă de complimente și răspunsuri la ele se poate obține din romanele lui Duiliu Zamfirescu (cererea de reconfirmare - „Ești astăzi o minune încîntătoare! - Da? Sunt bine?”; comentariul „metatextual” - „Nu știi cît semeni cu o floare! zise Matei deodată. - Vai, vecine, ce compliment!” etc. (*Viața la țară*). Dacă se adaugă și răspunsurile prin formularea unui complement simetric (acumulativ sau contradictoriu), diversitatea devine și mai evidentă. În orice caz, în textele noastre e rar ca răspunsul să fie o simplă formulă de mulțumire. Considerat sincer sau strategic, aducător de deochi sau consolator, complimentul pare să fie mai des respins decît acceptat cu indiferență. De altfel, chiar definirea cuvîntului *compliment*, în vechiul dicționar academic (DA) sugera ambiguitatea respectivului act de limbaj: „cuvinte politicoase, îndatoritoare, măgulitoare, adesea și lingușitoare, adresate cuiva spre a-i arăta stimă, considerație, respect sau numai spre a-i face plăcere”. E interesant că dicționarele noastre postbelice (ar merita să fie culese djalogurile compliment-răspuns din proza proletcultistă a vremii) au simplificat drastic definiția de mai sus. Deja în DLRM (*Dicționarul limbii române moderne*), apărut în 1958, *complimentul* e descris în chip destul de unilateral: „cuvînt de laudă, de măgulire, care exprimă o atitudine prietenească, de stimă, de respect sau de considerație”. Reîntoarcerea la exemplele caragieliene pune destul de bine în lumină seriozitatea cam ridicolă a acestei definiții - preluate de altfel și reproduce ca atare de edițiile ulterioare ale *Dicționarului explicativ*.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Mihai URSACHI:

„O poezie bună e o poezie bună Arhanghelii sau Patri

- *Stimate domnule Mihai Ursachi, cu ce se mai ocupă, de ce apreciere se bucură un poet adevărat în atmosfera României actuale, comparabilă cu sindromul maniaco-depresiv: de la vânzoleala politică la totală placiditate? Se mai poate face auzit glasul poetului în acest teribil vacuum de voci?*

- Cu ce se ocupă cineva, acum sau oricând, aici sau oriunde... Nu mi s-a întâmplat să mă simt vreodată „neocupat”, nici chiar în cele circa opt luni de „solitar” în închisoarea politică Jilava („Fortul Nr. 13”, despre care Marcel Petrișor a scris o excelentă carte, pe care tocmai o recitesc.)

Cât despre „glasul poetului”: pe coperta a patra a volumului meu de debut (*Inel cu Enigma*, Junimea, 1970) se află un scurt poem care răspunde și întrebării dvs. de azi. Poemul se regăsește și în culegerea *Nebunie și Lumină*, Nemira, 1998.

- *Care ar fi diferența de audiență a poeziei în „epoca de aur” și în perioada actuală? Cum este văzut poetul-filosof Mihai Ursachi în lașii anilor (aproape) două mii, comparativ cu anii '80, când a fost nevoit să-și părăsească țara?... Ce a însemnat pentru dvs. episodul numit Teatrul Național?*

- Termenul „epoca de aur” ține de acel limbaj „bașcalios”, atât de răspândit în presa noastră, pe care eu nu-l gust deloc, iar străinii nu-l înțeleg nici atât. O fi oare un fel de trimiteră, în derizoriu, la „secolul de aur al lui Pericle”? (De fapt nici acela nu a durat un secol propriu-zis.) În orice caz, paralelismul, oricât de „bașcalios” între „secolul de aur al Republicii Atheniene și cele două decenii de grotescă, stupidă și feroce tiranie a unui cizmar ratat și criminal este mai mult decât o prostie de limbaj. Ce „epoca de aur”? A cui? Pentru cine?

În ce mă privește, nu am trăit, sau nu mi-am dat seama că trăiesc o asemenea „epoca de aur”. Plecat din țară în 1981 și locuind ca exilat politic în Statele Unite ale Americii, poate că mi-a scăpat tocmai ceea ce pare a se înțelege prin „epoca de aur”. Nu regret că mi-a scăpat, nici că eu am scăpat de ea. Trecând acum peste șicanele de ordin lingvistic, să vedem în ce constă fondul întrebării dvs.

Am debutat editorial în 1970, cu un volum al cărui referent extern a fost Dl. Nicolae Manolescu. Volumul a fost distins cu premiul „M. Eminescu” pentru debut în poezie, premiu care se acorda o dată la doi ani. Președintele juriului care a conferit acel premiu a fost Dl. Ștefan Aug. Doinaș. Volumul a avut un tiraj de 2000 de exemplare și, costând numai doi lei, s-a epuizat curând. Critica literară a fost generoasă cu acel volum de poezii. Într-un recent articol din *România literară*, dl Alex. Ștefănescu făcea remarcă, pe care unii dintre amicii mei au socotit-o ușor malițioasă, că probabil cel puțin o parte din simpatia criticii s-ar fi datorat atunci și circumstanțelor personale (tânăr abia ieșit din închisorile politice, locuind în provincie etc.). Eu însă sunt convins că dl Alex. Ștefănescu are mai multă dreptate decât s-ar părea. Relativul succes al volumului meu de debut, ca de altfel și al celorlalte cărți publicate înainte de plecarea mea în exil, s-a datorat, pe de o parte unor circumstanțe de genul celor evocate de dl Alex. Ștefănescu, cât și, mai mult, unui șir continuu de *malentendu*-uri. Oniriștii, în vogă pe atunci, au crezut că și-au găsit un nou prozelit. Deși întrețineam relații de simpatie sau chiar amicitie cu unii dintre ei (Leonid Dimov, de exemplu), nu am aderat nicidecum la cercul onirist. Neo- sau post-surrealiștii, ca Nina Casian, Virgil Teodorescu ș.a. m-au trecut deindată în rândurile lor. Tot atât de fals, căci eu eram în cunoștință de cauză că surrealismul era de mult un cal mort, mai ales după ce trecuse și prin faza realist-socialistă.

Articolul d-lui Ștefan Aug. Doinaș, publicat mai întâi în revista *Familia*, iar apoi ca postfață la volumul *Arca*, este, după părerea mea, singura imersiune profundă în lucrarea mea poetică de până atunci. Cât despre volumul meu de proză scurtă *Zidirea și alte povestiri* (Cartea Românească, 1978, ed. a II-a, Moldova, 1990), se pare că a atras mai mult atenția unor critici avizați, între care dl Alex.

Ștefănescu. (Se află în pregătire o a treia ediție, mult adăugită. Dar în cazul unor întreprinderi de acest gen, riscul „adaugării”, al „surplusului” este incalculabil. Orice pietricică în plus poate face ca tot edificiul să fie „în plus”, adică inexistent ca valoare. O pietricică în minus îl poate face doar mai greu de observat pentru ochiul neatent, sau chiar complet și definitiv inobservabil, deci quasi-inexistent.)

V-am oferit această mostră de „reverii ale alchimistului Abstractor” nu pentru a divaga de la, ci a răspunde cât mai exact chestiunii dvs. „Calcululele” mele literare au fost totdeauna și vor rămâne de o natură complet diferită, fără contact cu fondul întrebării dvs. - receptarea etc. Această problemă nu a existat și nu există pentru mine. Ca observator desinteresat al celor ce se întâmplă în Univers, desigur că pot lua notă de un fapt sau altul, în legătură să zicem, chiar cu soarta unei cărți scrise de mine, dar asta nu schimbă cu nimic mersul ineluctabil al lucrurilor, între care și cele cu care se întâmplă să mă ocup eu. Niciodată o opinie critică despre scrierile mele, fie ea cât de malițioasă, răuvoitoare sau nătângă, nu a reușit să-mi producă nici cea mai mică indispoziție, ba uneori dimpotrivă. Articolele avizate ale unor critici m-au îndemnat să cercetez mai îndeaproape propriile lor opere, lucru care întotdeauna mi-a fost de folos și pentru care le sunt recunoscător. Sunt, cel puțin într-o privință, de perfect acord cu unul dintre aceștia, dl Alexandru Paleologu, cum că buna dispoziție a spiritului este preferabilă și de dorit în aproape orice situație (fapt verificat de amândoi prin lagărele și pușcăriile comuniste). Așa se face că injuriile proferate cu regularitate în vechea *Săptămâna* îmi întrebunau buna umoare, în loc să mă deprime. Acum aproape că le regret (cam în felul în care un Moromete de azi ar regreta C.A.P.-ul). La subiect: după 1990 (data revenirii mele în țară) a avut loc republicarea quasi-integrală (cu unele inedite) a poeziilor mele, mai întâi sub egida mult-regretatului M. Ciobanu (*Poezii*, Vitruviu, 1996) apoi *Nebunie și Lumină* (Nemira, 1998). Epuizarea rapidă a acestor cărți, precum și a ediției a doua din *Zidirea*, cu toate că acum cărțile sunt exorbitant de scumpe, sunt fapte de care iau notă cu oarecare satisfacție. Cât despre „receptare”, rămân la cele spuse mai sus.

La finele întrebării dvs amintii perioada directoratului meu la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași. Este o istorie despre care nu sunt sigur că lectorii revistei *R.I.* s-ar interesa în suficientă măsură pentru a o prezenta aici. La timpul ei, în 1992, a făcut oarecare vogă, demiterea mea din post fiind un evident act de samavolnicie politică a regimului Iliescu. Totuși: am fost numit primul director al Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași după căderea dictaturii comuniste. Numirea mea în această funcție a fost făcută, prin decret ministerial, de dl Andrei Pleșu, întâiul Ministru al Culturii după Revoluție, și mi-a fost transmisă pe cai diplomatice la reședința mea din La Jolla, California. Ea era însoțită de un apel semnat de mai mulți intelectuali din Iași, precum și de foști colegi de la liceul „August Treboniu Laurian” din Botoșani, al cărui absolvent sunt, apel prin care eram somat, în chipul cel mai solemn, să revin în țară pentru a ajuta la înfăptuirea viselor noastre de tinerete. Pentru cei care nu știu, precizez că la Iași Teatrul Național a fost, și eu sper încă să rămână, *locul* spiritualității, simbolul cuvântului liber. Aici au fost directorii Kogălniceanu, Alecsandri, Negruzzi, Sadoveanu, Topârceanu, Mihai Codreanu... Pe de altă parte, în cei 45 de ani de comunism, acest simbol al spiritualității fusese cu perversitate transformat într-o officină de propagandă umilitoare, unde infamia și deriziunea se întrecuau cu mediocritatea și profanarea spiritului național. Ieșenii știau bine că nu voi avea inima de a le refuza oferta simbolică, și au avut dreptate.

Aterizat la Iași, am găsit Teatrul Național într-o stare de plâns. Trupa era complet demoralizată și în mare parte deprofesionalizată. Salariile actorilor, scenografulor, regizorilor și ale corpului tehnic erau mult sub

nivelul de subzistență. Repertoriu practic nu exista. Am reușit, cu sprijinul Ministerului Culturii, să aducem Teatrul Național din Iași la nivelul de salarizare al Teatrului Național din București. Tot cu sprijinul d-lui Andrei Pleșu s-a reînființat Academia de Teatru din Iași, desființată de comuniști în 1952. Astfel s-a creat sursa de întinerire a celui mai vechi teatru din România. Am schimbat radical repertoriul și, poate că și din motive numite atunci „politice” am început montarea unor piese de autori români din exil, interziși în țară până la Revoluție. Consider drept cea mai mare realizare a Teatrului Național în directoratul meu montarea, în premieră absolută, a piesei *Robespierre*, de scriitorul român, exilat în 1970 la Paris, George Astalos. Piesa este o capodoperă (nu exagerez), iar spectacolul a fost o reușită excepțională. Din păcate, o obtuzitate mai degrabă ridiculă a dus la suprimarea celui extraordinar spectacol. Televiziunea Franceză a făcut, pare-se, o înregistrare profesională, ce va folosi ca referință pentru montările viitoare. Și apoi, în iunie 1991, când se comemorau 50 de ani de la abominabilul pogrom de la Iași, am închiriat, în condiții reglementare, sala mare a Teatrului, Comunității Evreiești, ocazie cu care Iașii s-au umplut de turiști din toate țările lumii. Aceleași spirite obtuze care mi-au obiectat preferința pentru repertoriul „străin”, nu s-au sfii să mă acuze că am oferit Teatrul Național unei manifestări „sioniste”. Am considerat și voi considera întotdeauna că acordarea celei mai frumoase săli de teatru din România, pentru comemorarea unui eveniment oribil de acum 50 de ani, petrecut la Iași, a fost un gest de minimă recompensă morală și dreptate. Să nu uităm că cel mai vechi teatru idiş din lume, Teatrul „Avram Goldfaden” din Iași, a fost în mod barbar demolat sub regimul comunist. Acestea și încă alte intrigi mai mărunte și meschine au dus la demiterea mea, prin ordinul noului Ministru al Culturii, un oarecare tenor semiliterat, al cărui nume îmi scapă. Demiterea, publicată în Monitorul Oficial, nu a fost motivată în nici un fel. Acel jalnic ministru care a semnat-o nu auzise, cu siguranță, niciodată de mine, și probabil nu știa nimic despre Iași și Teatrul Național „Vasile Alecsandri”. De aceea, presa care s-a ocupat de subiect, amicii și eu însumi am avut impresia că a fost vorba de un „ordin de sus”. Devenisem mult prea incomod.

În ciuda multor amărăciuni, îmi amintesc cu nostalgie de prima mea funcție oficială în țară (nu am fost niciodată salariat în timpul comunismului, nu am avut și nu am nici acum o carte de muncă). Singurul meu regret în legătură cu acest subiect este că nu am reușit să refac vechiul gard al Teatrului (feronerie artistică de Viena, parte constitutivă a proiectului arhitectonic al celor doi constructori vienezi - Helmer și Felmer). Frumosul gard care împrejmuia parcul Teatrului, cu porțile lui masive, a fost demolat prin anii '70. Mirifica oază ocrotită, plină de roze și arbori exotici a devenit astfel un „spațiu deschis, democratic”, în care de atunci și până acum se adapostesc bețivii și câinii vagabonzi, care își fac nevoile pe zidurile ca mâncate de lepră ale Teatrului.

- *Ce înseamnă a fi profesor de creatologie în Statele Unite? Dar în România postdecembristă: există această posibilitate, ați făcut vreodată propuneri, un demers?*

- La început am lucrat ca asistent pentru Limba și Literatura Germană la Universitatea Statului Texas. În ultimii patru ani și jumătate am funcționat ca lector la Universitatea Statului California din La Jolla și am predat, printre altele, și cursul „*Philosophy of the Creative Process*”. Păstrez încă unele *syllabus*-uri (niște programe sub formă de broșură, cu descrierea cursurilor oferite de fiecare cadru didactic), în care și acel curs al meu este descris, cu cerințele specifice, stabilite de departament și de mine însumi, precum: frecvența, lecturile obligatorii, lucrări scrise și examinări periodice, examen final, criteriile de apreciere. Același curs îl predau de câteva semestre la Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iași, în limba română, firește, dar

metoda și cerințele sunt cam aceleași ca la Universitatea Statului California. Iată că în acest caz nu a fost nevoie de o referință în învățământului, eu venind din un anumit format, fără ca statul român să cheltuiască pentru „reformarea” mea acad. Activitatea mea actuală la Universitatea I. Cuza”, care nu se reduce la cursul a mă satisface în mare măsură și sper să continue măcar o vreme, până când noua generație o va prelua cu mai mult succes.

- *Volum de versuri ca Diotima, Înfățișare, au încântat generații de cititori-autori cu toate că, se pare, nici un poem nu este apreciat în țara lui... (Ne gândim următoarea întrebare: vă căutam cântec aproape două decenii în urmă, la telefon erați - iar o secretară-dactilografă se foarte vexată că întrebam de marele M.U.!) Întrebare: mai credeți în poezie în Poezie, în șansa ei pentru secolul XX „va fi religioasă sau nu va fi deloc”?*

- În cazul când civilizația și cultura nu vor fi anihilate prin vreun accident sau cauzat de noi înșine, presupun că și viitor - de fapt o nouă vârstă a omenirii - eonul spiritual. Religiozitatea la care se mult-uzitatul citat din A. Malraux face integrantă din conceptul general de spiritualitate. Iar poezia, poezia adevărată și *poesis perennis*, e forma integrată atotcuprinzătoare a spiritualității. Dacă ce se anunță va exista, el va fi spiritual. poetic. Eonul Cuvântului, al *cuvântului* *actu*. Dezavantajul de a scrie într-un periferic și probabil sortit dispariției, cu limba română, e numai aparent. În eonul Cuvântului este universal și imperisabil, pronunțat (ori scris) în aramaică, hitită sau română. La fel de puțin important poezie este numele unui autor sau al unei că-i dau dreptate acelei d-ne secretară Iași care nu-mi cunoștea numele. În secolul XXI eu îl cunosc pe al d-sale.

- *S-au remarcat caracterul inițiativ, rios, ritmul de rostire ritualică a poeziei. Este poezia o religie în sine? Cum poezia mistică, manifest-religioasă?*

- Poezia este poezie și atâtă tot. Poate exista o bună poezie religioasă, după cum poate exista o bună poezie fără să exprime cu vreo religie anume. Poate exista o bună poezie care să laude o țară anume care să blesteme aceeași țară. O poezie lăudătoare sau blestemată, fie că apar sau nu Arhar sau Patria, melcii sau mărarul. Umar de-a lungul mileniilor, în toate limbile cunoscute, a reușit aproape fără greș să disce poezie bună de una proastă. Acesta e un misterlele vieții. Mari imperii și națiuni dispărute de mult împreună cu graiurile, ficiile lor, dar poeme ca Ghilgameș, Cântărilor, Iliada, sunt mai durabile decât orice metal existent ori imaginabil.

În ce privește lucrările mele poetice țin părerea pentru mine însumi.

- *Vă rugăm să ne spuneți (dar nu cu interogatoriu, desigur!) cum apreciați în prezent relațiile literare, dacă aveți „amici literari” ce legături păstrați cu prietenii scriitorii a rației dvs. În ce raporturi vă aflați cu generația literară, din Iași și de pretutindeni?*

- Am cultul amicitiei și în special pe cel al amicitiei literare. În ciuda oricărui diavol de gusturi sau judecăți de valoare, nu pot să nu fiu înțeles și apreciat ca prieten literar, dacă aveți „amici literari” ce legături păstrați cu prietenii scriitorii a rației dvs. În ce raporturi vă aflați cu generația literară, din Iași și de pretutindeni? - Am cultul amicitiei și în special pe cel al amicitiei literare. În ciuda oricărui diavol de gusturi sau judecăți de valoare, nu pot să nu fiu înțeles și apreciat ca prieten literar, dacă aveți „amici literari” ce legături păstrați cu prietenii scriitorii a rației dvs. În ce raporturi vă aflați cu generația literară, din Iași și de pretutindeni? - Am cultul amicitiei și în special pe cel al amicitiei literare. În ciuda oricărui diavol de gusturi sau judecăți de valoare, nu pot să nu fiu înțeles și apreciat ca prieten literar, dacă aveți „amici literari” ce legături păstrați cu prietenii scriitorii a rației dvs. În ce raporturi vă aflați cu generația literară, din Iași și de pretutindeni?

, indiferent dacă apar în ea melcii sau mărarul“

ede că Daniel Turcea, Virgil Mazilescu, Nichita Stănescu, Marius Robescu, Mircea Ciobanu, Nicolae Velea, Ioanid Romanescu și mulți alții sunt printr-o lume mai bună. Mă bucur ne-
us (uneori fără s-o arăt) când întâlnesc co-
gi și amici, mai tineri sau mai vârstnici.
cecele lor nu mă fac gelos, ci îmi dau un
l de satisfacție aproape egoistă. Întrucât con-
der critica drept artă ("literatură despre lite-
tură"), întrețin amicitii cu unii critici,
diferent de opiniile lor estetice, inclusiv cu
ivire la scrierile subsemnatului. Detest și
it linguisticilor, pe cei de rea credință și
halerele.

- Cum apreciați boema literară, artistică
e care, se pare, fiecare creator o practică,
ai mult sau mai puțin și dacă socotiți că are
rol stimulatoriu pentru creație - deși uzează
rsoana fizică a creatorului.

- Nu prea știu ce înțelegeți sau ce se
telege prin boemă. Probabil orice sau nimic,
la a crăpa de foame, fizice sau sifilis,
oolism, suicid, până la a-ți toca averea sau
afa prin cârciumi mai mult sau mai puțin
tistice". Se întâmplă ca unii scriitori care au
at astfel, să fi fost mari scriitori, după cum
istă și destule exemple contrarii. Pentru unii
ema e productivă, pentru alții e doar
structivă. Destinul, temperamentul, forța
rsonală decid.

- Exuberanță generoasă a unor largi vizi-
ii, care constituie o marcă a poeziei dvs., il
racteriza și pe Dan Veone, cel din Dați
din să inflorescă magnolia. Vă recunoașteți
eo afinitate cu acest poet care, la debut, a
st numit "un Hölderlin român"?

- Cred că l-am cunoscut pe dl Dan Verona
ani în urmă, pe când era un tânăr poet plin
promisiuni și o persoană foarte agreabilă,
cât mi amintesc. Poeziile D-sale de atunci
ed că am citit un volum) nu m-au impresi-
onat în mod special, ele conținând germele
ei emfaze găunoase, foarte periculoasă în
că. Nu știu cum a evoluat ulterior. Cât
pre sintagma pe care o citați în legătură cu
est poet, nu mult mai rău decât alții, e o
ostră de întâmplare generoasă, de multe ori
evenită pentru începători, dar nu întot-
auna (de fapt foarte rar) și onorată. Și apoi
i nu sunt sigur că literatura română ar avea
voie de un "nou Hölderlin", când există
ul, de multă vreme, în literatura universală.
t despre posibilitatea unor afinități între
ierile mele poetice și cele ale colegului D.
rona, chestiunea e de resortul criticii și isto-
i literare.

- S-a spus despre imaginația poetului
ihai Ursachi că este "capabilă să dubleze
ilul" și că "traiești realul prin evaziune în
istic" (Ștefan Aug. Doinaș, în prefața la
l. Arca, Ed. Junimea, 1979). Oare poetul
iește "cu capul în nori" (în universul sau
ralel), fără raportare la prezent și real?

- Dl. Ștefan Aug. Doinaș, pe lângă faptul
este unul dintre cei mai importanți poeți
nani ai acestui secol, a adus, în calitate de
lic și eseist, servicii inestimabile poeziei
astre contemporane. În scurta și relativă
axare ideologică de după 1964, noi am
ercat să refacem legătura cu firul poetic
hton și cu poezia universală. Ca membru
marcă al Cercului Literar, Dl. Doinaș dis-
nea și de un instrumentar filosofic adecvat,
ru rar la vremea aceea. Cercul Literar, ca
ecței critică, a constituit ultima recrudescen-
ță a spiritului critic în linia Maiorescu-
vinescu și este continuat astăzi cu vivaci-
e de Gh. Grigurcu, un apropiat al Cercului
la Sibiu. Articolul la care vă referiți dvs.,
plicat de Doinaș mai întâi în revista *Familia*
poi ca postfață la volumul meu *Arca*, este
n &... mai spus, o imersiune profundă în
rarea mea poetică de până atunci. Re-
vind la nodul întrebării dvs., răspunsul meu
e că această întrebare nu poate avea un
puns. Actul poetic și autorul său având
lut de unicat, o judecată generală este cu-
putință. Referitor la propria-mi situație în
est domeniu, prefer ca alții să se pronunțe,
că vor socoti de cuviință, mai devreme sau
i târziu.

- În unele poeme, M. Ursachi este un sim-

plu "personaj liric"; alături de Domnișoara
Gabriela Șerban, singuraticul (simpaticul)
domn R., scribul sau ascultătorul din orolo-
gi. Care este șansa autorului de a scăpa de
capcana propriului text și a nu se pierde în el
precum pictorul din proza Margueritei
Yourcenar în propria pânză?

- Nu țin deloc să scap de "capcana pro-
priului text". Din contra: eu sunt textul meu.

- Ce ar trebui să facă scriitorii români
pentru o mai bună cunoaștere a literaturii
române în străinătate?

- Să scrie mai bine, să știe să-și valorifice
mai eficient scrierile (dacă o doresc) și să aibă
mai mult noroc.

- Care ar fi, după opinia dvs., rolul intelec-
tualului, la ora actuală, în țările Europei de
Est?

- Țările despre care mă întrebați diferă
foarte mult una de alta, din mai toate punctele
de vedere. Comparăția abia dacă este posibilă.
Apoi, chiar termenul de "intelectual" îmi sună
rău, mai degrabă peiorativ. Eu nu sunt un intelec-
tual, ci un poet, un creator. Dacă prin "intelec-
tual" înțelegeți pe cineva care înțelege
ceva, ei bine, eu nu înțeleg nimic. Afară de
faptul că înțeleg că nu înțeleg.

- În prefața la volumul Poems/Poeme
(Editura Junimea, 1980), Donald Eulert
spune: "atitudinea «regală» pentru Ursachi nu
implică o domnie ușoară; de obicei, regatul e
sub asediu". Cine asediază, în prezent,
Regatul Poetului?

- Iată că superstiția se adevărește încă o
dată, și întrebarea cu numărul treisprezece mă
incuie aproape tot atât de ermetic ca și incuie-
torile Fortului 13 (Jilava), unde am avut când-
va un nedorit și prea îndelungat sejur. Poetul,
profesorul și traducătorul american Donald
Eulert este omul cu care am avut în această
viață cea mai intensă comunicare. Ne-am
întâlnit în România prin anii '70, apoi ne-am
continuat colaborarea și amicitia în timpul
șederii mele în America, până în prezent. Ce
scrie el în lunga prefață la cartea amintită de
dvs. este rezultatul unei comunicanțe spiri-
tuale și poetice unice și irepetabile. De câțva
timp nu mai primesc răspuns la scrisorile ce i
le trimit la ranch-ul său cu uriași eucalipti și
arbori de lămâi și portocali, de la Santa Isabel,
California, iar ultimele sale poezii pe care mi
le-a trimis aici, i le-am tradus și publicat, erau
de o tonalitate rău prevestitoare. Pentru ace-
stea și pentru alte motive, nu voi comenta
acum comentariile la poezia mea, ale aceluia
pe care mi-l consider frate spiritual.

- În 1981 a apărut la Editura Cartea Româ-
nească, în colecția "Hyperion", antologia Inel
cu enigmă. Cum apreciați această colecție?

- Colecția de poezie contemporană
"Hyperion", inițiată de Marin Preda și Mircea
Ciobanu la Editura Cartea Românească la
sfârșitul anilor '70 a constituit, cred eu, cea
mai curajoasă, mai dificilă și mai reușită ac-
țiune de a face cunoscută partea altminteri
ascunsă a poeziei române din acei ani. Unii
autori oficiali, ca A. Paunescu, M. Sorescu, N.
Stănescu erau publicați pe toate drumurile și
în tiraje de masă, în ediții de mare lux sau în
BPT, pe când alți autori erau practic trecuți
sub tăcere. La "Hyperion" s-a încercat a se
pune în lumină și adevărata poezie, cea "neo-
ficială", prin publicarea (deși în tiraje iarăși
mai curând confidentiale) a unor poeți ca
Daniel Turcea, Vasile Vlad, Virgil Mazilescu,
Marius Robescu, Emil Brumaru și alți câțiva,
până când, sub directoratul lui G. Bălăița,
colecția a fost desființată, ultima carte apărută
fiind, mi se pare, chiar a mea. Deși majoritatea
tirajului a fost rapid retrasă din librării, pentru
că apăruse știrea "defecțiunii" mele, un număr
de exemplare au ajuns totuși în mâinile citito-
rilor și prin unele biblioteci (unde, împreună
cu restul operei mele, a fost deindată trecută la
"fondul secret", consultarea sau menționarea
cărților din acest fond fiind strict interzisă). În
ciuda unor cosmetizări minime, volumul a
apărut totuși și este acela pe care l-am prezen-
tat eu editurii, fapt pentru care nu pot decât să
le mulțumesc, lui Mircea Ciobanu, redactorul
de carte, acum decedat, și lui George Bălăița,
atunci directorul Editurii Cartea Românească.
Știu ce a însemnat pentru ei istoria asta.

(Regretatul Ioanichie Olteanu,
membru al Cercului Literar și
director, la un moment dat, al Edi-
turii Eminescu, a fost destituit din
funcție pentru a nu fi executat
ordinul de topire a volumului meu
Missa Solemnis, 1971). Întrucât nu
mai speram să revin și să public în
țară, am dorit ca ultima carte să
închidă Inelul și să aplice pecetea
definitivă asupra Enigmei. Desti-
nul a voit însă altfel.

- În 1996 a apărut antologia de
autor Poezii în colecția "Poezia
română contemporană" a Editurii
Vitruviu. Această colecție este o
continuare a "Hyperion"-ului?
Cum ați dori să evolueze această
colecție?

- Același regretat Mircea Ciobanu stă la
originea Editurii Vitruviu și a Colecției de
Poezie Românească. Ciobanu murind pe
neasteptate, acțiunea a fost preluată de distin-
sa poeză Ioana Călina Marcu, care sper să
poată continua această dificilă întreprindere.
În ce privește cartea mea, apărută în 1996,
imediat după moartea lui Mircea, dar la solici-
tarea și sub egida sa, am satisfacția de a fi fost
redactată de aceeași distinsă Doamnă Maria
Graciov, care a fost și redactorea de carte la
Missa Solemnis. Pe coperta a patra a colecției
se află un text al lui Mircea Ciobanu, din care
citez: "Și totuși(...) la punctul de vârf al uneia
dintre cele mai groțesti dictaturi,(...) o mână
de poeți, unii dintre ei abia ieșiți din ado-
lescență, au refăcut legăturile cu marea poezie
românească, ridicându-se la înalțimile ei și
intrecându-o, adeseori, în puritate și
indrăzneală."

- În România literară, nr. 17, din 6-12 mai
1998, la rubrica "La o nouă lectură", criticul
Alex. Ștefănescu intitulă "Stângăcie de
aristocrat" capitolul despre poezia dvs. și "Fa-
briantul de mister" - cel despre proză. Sunteți
de acord cu cele două caracterizări sintetice?

- Dl. Alex. Ștefănescu este unul dintre cei
mai importanți critici literari activi la ora actua-
lă. Sunt sigur că, asemeni oricărui critic se-
rios, nu prea-i pasă dacă autorii de care se ocu-
pă sunt sau nu de acord cu părerile, judecățile,
concluziile D-sale. Îl citesc de multă vreme, și
cu plăcere pe dl Alex. Ștefănescu, pentru că
mi place cum scrie. Vă asigur că nu obișnu-
iesc a-mi flata cititorii sau criticii.

- În nr. 5 al revistei Convorbiri literare,
referindu-vă la antologia O mie și una de
poezii de Laurențiu Ulici, spuneți despre Oda
în metru antic că este "un mesaj inițiativ de
natură apolinică, în sensul misterelor lui
antice, ale lui Apollon". Pe de altă parte,
Nichita Stănescu afirma, în mai multe rânduri,
că "Nu credeam să-nvăț a muri vrodată" este
cel mai frumos vers din literatura română.
Frumusețea Odei, dar și a altor poezii, stă în
caracterul ei (lor) apolinic?

- Dl. Laurențiu Ulici are o formațiune
filosofică, absentă la majoritatea criticilor lite-
rari din generația sa. Acest fapt i-a permis
accesul la zone poetice pe care alți critici nu
le-au putut atinge. N. Stănescu, la rândul său,
deși nu studiaseră sistematic filosofia (era un
autodidact în materie), dovedea o adevărată
lăcomie pentru acest domeniu, acumula sur-
prinzător de rapid orice idee, din zbor, și se
bucura de inteligența necesară pentru a folosi
ideile filosofice ca material poetic (ceea ce alți
poeți din epocă refuzau frontal, "poetul tre-
buie să fie prost", era o lozincă la modă).
(Personal, sunt dintre aceia care nu socot posi-
bilă marea, adevărata poezie, fără o dimensi-
une profundă, filosofică. Deși firește, nu
filosofia face poezia.) *Oda* (în metru antic)
este, și după mine, cel mai pur cristal al limbii
poetice românești. Spre deosebire
de Stănescu, și în acord cu Ulici, cred că *Oda* se
constituie într-o structură hermetică închisă,
așa că nu se poate vorbi de valoarea în sine a
unui vers ori altul din ea, ci de poemul ca
atare, diamant intransabil, solitar imparțiabil.
Nici o parte dintr-un astfel de solitar nu poate
avea valoarea întregului însuși. A raporta însă
întreaga poezie românească la acest poem
poate părea cumva exagerat, deși perfect

sustenibil, și fascinant ca ipoteză.

În scurta-mi declarație pe care o
menționați, în legătură cu acest subiect
(*Antologia* lui Ulici), am folosit termenul
"apolinic" cu trimitere la misterele antice
săvârșite pentru și în numele zeului Apollo,
echivalentul latin al lui Hermes.

- Cum apreciați tentativa recentă din
revista *Dilema* de reinterpretare a operei lui
Mihai Eminescu?

- Nu am citit numărul respectiv al revistei
Dilema, dar după numeroasele ecouri îmi pot
da seama despre ce e vorba. Nici o surpriză
pentru mine. Într-o conferință, *Eminescu și
noi*, rostită acum vreo doi ani în aula "Mihai
Eminescu" a Universității "Al.I.Cuza" din
Iași, și publicată tot pe atunci în *Convorbiri
literare* și mai recent (chiar în timpul disputei
cu pricina) în revista *Semni* din Bălți, Ba-
sarabia, am tratat subiectul "la zi". "La zi",
pentru că încă mai de mult, chiar înainte de
1980, chestiunea plana în atmosfera literară.
Întrucât puțini din cititorii noștri au asistat la
acea conferință sau au citit-o în revistele
menționate, voi rezuma aici opinia mea în
materie.

Pentru varii motive, Eminescu și opera lui
au devenit obiectul unui gen de cult care nu
are nimic a face cu literatura. Departe de a
folosi la ceva, această sacralizare a operei și
persoanei unui autor dăunează de fapt atât
autorului respectiv cât și culturii din care face
parte. Orice operă literară este, în lumea civili-
lizată, obiect de critică, controversă ori chiar
contestație radicală. Nimeni nu a fost numit
"trădător" sau "antifrancez" pentru că nu-i
place, parțial sau integral, Victor Hugo. În lite-
ratură, un autor, oricât de "clasicizat", poate fi
oricând obiectul contestării sau deriziunii:
aceasta e condiția artei noastre. Pot fi un "intec-
tual" altminteri rezonabil, dar să nu am or-
gan pentru Hölderlin sau Rilke, ori să-i detest
pe Aragon, Eluard etc. Eu insumi consider
Doina lui Eminescu una dintre cele mai slabe
dintre antumele sale, și-i înțeleg pe acei ce-i
contestă o parte din publicistica politică. De
aceea găsesc reacția celor de la *Dilema* perfect
previzibilă și în esență binevenită, deși se pare
că uneori termenii folosiți nu au fost de per-
fectă urbanitate. Dar prostioarea de genul
"Eminescu n-a existat", "Luceafărul poeziei"
etc. cu care am fost bătuți la cap decenii la
rând, ajung să scoată pe unii din pepeni, și pe
bună dreptate. Prin renunțarea la asemenea
primitivisme vom putea în fine pretinde că am
ajuns la un grad de maturitate culturală. Fi-
reste însă că tot atât de nereserios și păgubos ar
fi a pretinde serios că "Eminescu n-a existat",
adică n-a existat sau nu există nicicum. Ori că
existând, n-a fost decât un simplu sifilitic sau
naționalist arierat. Faptele literare sunt fapte
ca oricare altele, existența lor se constată și nu
poate fi contestată ca atare, în timp ce inter-
pretările, judecățile de valoare, gusturile pot
varia la infinit. Iar "părinților fondatori" li se
cuvine un minimum de respect, fie el doar
subînțeles. Și ce dacă Jack Jefferson era văzut
uneori beat? Iar bunul Homer nu aștepta din
când în când, psalmodiindu-și *Iliada*? Iar Ezra
Pound, pentru că a fost cu adevărat fascist, tre-
buie cu totul și definitiv eliminat din istoria
literară?

R.V. Giorgioni,
C. Buiciuc

D EVENIT, în toamna anului 1950, elev al liceului Emanoil Gojdu din Oradea (evident, regimul comunist dăduse jos firma prestigioasei instituții), l-am cunoscut în incinta acestuia pe profesorul Zaharia Macovei, director al său, care, în curînd, avea a ne preda limba română. Era un bărbat în floarea vîrstei, cu o față lătă, de o vigoare rurală, însă subțiată și impalidată de cărturarie, cu o frunte amplă prin care se contura, solemnă, bolta craniului, o gură fină, melancolic-ironică, avînd colțurile ușor ridicate parcă în semn de discreta defensivă și - factor pregnant - o pereche de ochelari imenși, cu ramă neagră - filtru ostentativ între ființă și lume. Înveșmîntat cu îngrijire, supravegheat în mișcările-i ușor rigide, învedera o politețe specială, mergînd pînă la note obsecvioase. Acum cred că o înțeleg: în felul acesta se apăra de primejdiile ce pîneau la tot pasul, în acel timp sumbru, pe un intelectual nedispus a se compromite, dar exprima și un protest, alambicat, e drept, lizibil în exagerarea care, în ciuda gravității resemnate ce-o ația, nuputea fi decît presiflatoare. Saluta primul, de la mare distanță, se inclina cu repetiție și făcea uz de formule ceremonioase demodate, cu un tilc de *noli me tangere*. Era un mod sofisticat de inadaptare. Sub aerul de-o politețe dezarmantă a d-lui Macovei, se percepea o neconsimțire... Orele d-sale constituiau o incintă deosebită. Era un om de-o solidă cultură, meticulos informat asupra subiectelor ce le trata, însă plin de-o vibrîndă curiozitate spirituală, deschis, cu o dispoziție pururi tinăra, lecturilor, trezînd și elevilor d-sale aceeași apetență. Dar mai presus de toate se simțea într-insul omul de litere. *Trăia* creațiile pe care le înfățișa analitic, cu o delicatețe simpatetică a demontării, cu o fluiditate seducătoare a verbului, asumîndu-le la un mod ce depășea cerințele strict didactice, altfel spus le satisfăcea pe ultimele pe un plan superior. În discursul, *ex cathedra* ce-l desfășura în fața noastră, fantasmale scriitorilor români se amestecau misterios cu fantasmalele proprii sale sensibilități. În condiții vitrege, ne dădea astfel o lecție subiacentă de continuitate a spiritului. Ce-ar fi putut fi pentru elevii d-sale mai util, mai înalțător? A fost cel mai bun dascăl de limba română pe care l-am cunoscut și nu cred a mă înșela afirmînd că și unul dintre cei mai buni dascăli ai țării.

Aflasem din șaptele colegilor și, ulterior, din lectura Istoriei mari a lui G. Calinescu (pe care mi-o pusese în mină, pentru prima oară, un alt profesor de valoare orădean, Traian Blajovici; un exemplar propriu aveam să-l dobîndesc, la finele anului 1954, în preajma plecării forțate de la Școala de literatură, prin bunăvoința anticarului Radu A. Sterescu, care locuia în apropiere și risca a-i servi pe studenții aceștia, între care Labiș, cu "cărți interzise") că în persoana stralucitului profesor Zaharia Macovei se ascundea (cu o necurmată, paralizantă, teamă, din pricina publicării unui poem închinat mareșalului Ion Antonescu, în *Revista Fundațiilor Regale*, nr.7/1942) un poet pe numele său E.Ar. Zaharia. Însă n-am avut prilejul a-l citi, vai, decît zilele acestea, primind volumul *Alborada*

E.Ar. Zaharia - *Alborada*, poezii gotice, prefața de Mircea Zăciu, ediție îngrijită de Ioan Dersidan și Paul Magheru, Ed. Modus P.H., Reșița, 1998, 168 pag., preț nementionat.

(ceea ce în spaniolă înseamnă zori de zi, după cum același înțeles îl are în elină cuvîntul *ear*), editat de către un grup de foști învățacei, care-l readuce în actualitate, în temeiul unei largi selecții din creația poetică, după o tăcere de 55 de ani! Credem că e un caz unic în literale românești. E o prăpastie ce despică, atît de cutremurător, destinul unui creator, ea însăși în măsură a încărcă suplimentar de dramatism o producție pe care atît istoria cît și decizia ascetic-sacrificială a autorului său au ținut-o departe de conștiința publică. Un alt fost elev al d-sale, fostul meu dascăl la Universitatea din Cluj, dl. Mircea Zăciu, afirmă în prefața ediției menționate că "profesorul Zaharia Macovei a preferat să adopte soluția japoneză a unui *sepuku* simbolic, ucigînd în el Poetul", adăugînd: "Între dramele diverse și răscolitoare ale atîtor biografii de scriitori români tîrîți în viltoarea murdară a istoriei ultimei jumătăți de veac, cea a poetului E.Ar. Zaharia nu e mai puțin zguduitoare". Cuvinte ce ni se par perfect legitime.

Să-l prezentăm acum pe poetul E. Ar. Zaharia. Născut la 24 ianuarie 1911, în Horodnicul de Sus, în apropiere de orașul Rădăuți și de minastirea Putna, absolvent al Facultății de litere și filosofie din Cernăuți, în 1935, audiînd, la București cursurile unor N. Iorga și Mihail Dragomirescu, iar la Paris pe cele ale unor Paul Valéry, Paul van Tieghem, Paul Hazard, a tipărit zece volume de versuri și anume *Afania* (1933), *Trandafirii negri* (1933), *Apo-teoz* (1933), *Eu-s virgînă* (1934), *Tre-sai Barcan* (1934), *Minois* (1934), *Stihuri metafore și imagini românești* (1935), *Marathon* (1936), *Insurgente* (1938), *Singe și crini* (1942), la care se adaugă trei extrase: *Hora holdelor* (1935), *Acteon* (1938) și *Beatitudini* (1943), raminînd netipărite culegerile *Remembering* (1974), *Alborada* (1983) și *Transpoemes* (1985). E. Ar. Zaharia face parte din mișcarea scriitoricească bucovineană a "iconarilor" (alături de Mircea Străinul, Iulian Vesper, Traian Chelariu, Teofil Lianu, George Drumur, Neculai Roșca etc.), un soi de succursală a *Gîndirii*, conform unor opinii, însă, în fapt, o manifestare cu particularități proprii tranșante, încă insuficient studiată, care, în perspectiva lui G. Calinescu, reprezintă "un amestec de folclorism și modernism". Ivită în nordul silvatic al țării, ea nu se limitează nici pe departe la vectorii tradiționali, istorici, protoistorici sau "ortodoxiști" ce-i intră, totuși, în compoziție, deschizîndu-și larg corola către orizonturile europene. După ce "au devorat expresionismul" germanic, după cum observă același G. Calinescu, "iconarii" s-au îndreptat spre francezi (Baudelaire, Verlaine, Rimbaud), împrejurare ce conferă producției lor un echilibru între "forță" și rafinament, între abisalitate și formă. Rod al unei margini a pămîntului românesc, aceasta a beneficiat, grație multiplei sale orientări, de avantajul de a-și compensa localismul "mitic" și "cețos" cu o deschidere culturală, care nu se "autonomizează" excesiv, lăsîndu-se impregnată de specificul vernacular. Ea poate ilustra în mod sensibil o comunicare interculturală, o tendință spre sinteză proprie Mitteleuropei, care și-a găsit în Cernăuți un avanpost, "o retortă etnică și de cultură", după cum spune Mircea Zăciu.

Toate aceste trăsături ale mișcării "iconarilor" se regăsesc în lirica lui E.Ar. Zaharia, tipic fenomen, de deschidere, de dinamism, de "creștere".

Nu întimplător imagistica vegetalului e amplu prezentă sub pana poetului: "Mi-i sete de întuneric verde și dens al pădurilor noastre/ În care m-afund cu nerv și voluptate/ S-aud sufletul codrului crescînd singurătate/ Și asaltul sevelor în fragede siluete,/ Cum cresc pe pripoare/ Minuscule regine ierboase spre soare/ Și cum luceafărul codrului verde/ Prin poienele-nalte după rochițe se pierde" (*Pădurile albastre*). Sau: "Seară vegetală și complice/ fluturilor lenesi de pe varză/ pe cadranul Domnului să arză/ prinde muguri palizi ca să pice" (*Naivitate*). Sau: "Frumoasa creștea neștiută/ ca o floare-n pădure" (*Pulchra avis*). Sau: "Dimineța-i ca frunza copacilor./ Demult doreai așa una" (*Dimineța în sepiă*). E o sugestie a creșterii creației românești din Bucovina, ținute sub obroc pînă la Unirea din 1918, precum și, în cuprinsul ei, a unei tendințe vizionar-stilistice, inteligent orientată după calendarul european. Poezia se îmbogățește atît cu sevele pămîntului ce-a zămislit-o cît și cu cele inspirate de importante modele de peste hotare. Acest tropism continental poate fi urmărit chiar în cursul aceluiași text, care evoluează de la expresia neaoșă, în caligrafie gîndiristă, la imaginea exotică ce pare a o brusca pe cea dintîi, de sorginte simbolistă și chiar avangardistă: "Tata Dumnezeu cu frumuseți trupesti și har/ te-a înflorit și ca din coapsa Lui să odrăsleşti/ te-a-n-cunutat cu lauri și lumini cerești/ ca să-i tîmîiezi evlavie-n altar.// În alt veac trîind, tînar voevod/ te-ar fi poftit în țara lui Doamnă/ și i-ai fi daruit în fiecare toamnă/ cite-un cocon de aur și cite-un nou izvod.// Într-un pridvod de lemn românesc înflorit,/ meșteri te-ar fi scris cu penel subțire,/ legănd cu cîtorul pe brațe-o minastire/ ca pereții numele-ți nu s-ar fi risipit.// Dar tu sufletul l-ai scaldat în ispite/ ca o ciurură goală-n afundiș de apă/ și păcatul în carnea exuberant de alba-și adapă/ rădăcinile de patimi ca boa-ncolăcite.// Vîrsta suride-n ostroave cu cer colonial;/ în vis cocotierul ți s-ar părea amant,/ dar moartea bate sincer, discret și insinuant/ și te stingi ca o lampă-ntr-o sală de bal" (*Afania*). Spre deosebire de ortodoxiștii dunăreni, cantonați în deobște la orizontul autohton, bucovinenii (ca și ardelenii: Șt.O. Iosif, Emil Isac, Blaga, mai tîrziu poezii de la *Steaua*) deschid porțile unor elemente îndepărtate, "străine", care incită nostalgia și întrețin combustia visului. Un Nichifor Crainic, un V. Voiculescu sau Zaharia Stancu aduc personajele biblice în ograda valahă, pe cînd un E.Ar. Zaharia deschide fereastra istoriei noastre spre mirajele nordice: "În bătaia nobilului soare/ O fată cu Isus de doisprezece ani/ Citește cu pasiunea cu care-ar savura/ Un basm cu păpuși de fir și catifea./ Basn cu prințese nordice/ Și conduri ascunși în cenușă./ Îi mîngîii călduros cu ochii/ crinii miinilor subțiri și ireali./ Dar ea citește ca o elevă de pension/ Despre întemeierea principatului dunărean" (*Istorie românească*). Un motiv bucolic, ce s-ar imbia unei abordări sămănătoriste, capătă o tratare încordată, prin reliefaarea detaliilor senzuale, de sub a căror aparentă simplitate răzbate un suflu eseninian. Accentul nu cade pe sentiment, ci pe feeria fierbinte a senzației: "Locuiesc la țară-ntr-ierburi mari necosite/ și porumburi ce dau în mătasa./ Sosesc pe noptate, tîrziu, acasă./ Ea m-asteaptă la geam cu miinile unite.// Bat în poartă. E noapte cu cer inorat./ În sat nu s-aud ciinii, nimic./ Ca un hoț peste gard mă

ridic/ și-ncețîșor în geamul ei bat.// Ea știe și iese-n cerdac./ De mult tot așa ne-nțîlmim/ E noapte, nu ne vedem dar ne simțim/ Și miinile calde ne plac.// O cuprînd de subsuori cu pasiune/ și simt că-i mai cald ca oricînd/ pieptul ei mic și plîpînd./ Ea ride și nici o vorbă - spune.// Luna nu-i, stele deloc./ satul n-are nume, nici ciini -/ o sărut pe gură, pe ochi și pe miini,/ pe-obraz și pe frunte - la mijloc -// și pe umerii goi - ea mă știe -/ pe tîmple și pe gît și iar pe piept./ Ea tace. Mă stringe. Aștept/ să izbucnească-n ris de bucurie.// Ne vorbim lung cu-mbrățișările/ și-așa-ncep toate-noptările" (*Fericire*). Simptomatic, localizarea acestei idile este evanescentă, jertfită imaginarii: "Pe urmă intrăm cuprînși/ să dormim în casa fără lampă din satul fără nume -/ sat singur pe lume/ și care nici pe-o hartă nu-l găsim" (*ibidem*).

C REȘTEREA favorizează emanciparea, evadarea dintr-un mediu dat. Cu toate că plătește un consistent tribut trecutului, tratat cu o cromatică respectuoasă ("Am poposit la praguri de albe mănăstiri/ unde pridvoare scunde îmi zugrăveau altîte/ și voevozi ca tine de tineri și domnițe/ cu-obrajii plini și cerul Moldovei în priviri - *Minois*," Atunci și-a rupe lujerul o stea/ cu fir de aur scriind cerul și lunecînd spre miază-noapte/ în pădurile lui Dragoș la vreme grea de noapte - *ibidem*), poetul nu ezită a se deslipi de solul natal, cufundîndu-se în căutarea "altor zări, mai calde", mistuit de mirajul necunoscutului. Nu e aci doar filiația simbolistă ci și atracția funciara a "nordicilor" noștri (ardeleni, bucovineni) exercitată de către Sud (de la călătoriile spre Roma ale reprezentanților Școlii ardelenene pînă la traduceri din Dante ale lui Coșbuc și de la versul blagian: "Banuitului Sud să-i trimitem un gînd fără greș" la talmăcirile italienești ale Etei Boeriu). Autorul *Alboradei* decolează către visul mediteranean ce-l poartă în singe, decor pur, peisaj degrevat de balastul vreunei semnificații extralirice, creat de "fantezia somptuoasă" (Perpessicius) ce-l poartă în zbor spre cerurile ei impenitente. Ruralul provenit din localul septentrion se imbaiază în clarități egeice, în luxul eufonice euforii macedonskiene: "Plecăm spre scînteierea albastră-a nemuririi,/ Maree cu ostroave și istmuri corintene./ Pe unde-s verzi pînii și negri trandafirii/ Și soarele se culcă în ape cantilene.// Dezbracă-te de haina plăcerilor burgheze./ Să ne-mbarcăm cu chiot spre lirica Egee./ Despovărați de patimi - atolii să danseze/ Eșarfele sublimelor cărări de curcubeu.// Celebri-asteroizi de aur și safire/ Se scaldă-n cupa roză a apelor de zori./ Acolo unde nu-i trecut, nici amintire./ Nici miini ispititoare, nici ochi evocatori// Te-mbrățișezi cu soarele precum aici cu frații/ Și raza lunii lină te leagă-n azur/ Avînd pe umeri brațe de-albastre constelații/ Și veacuri de uitare de dragoste-mprejur.// Vin nimfele-n splendoarea amurgurilor calde./ Curate ca și pruncii cu gura de nectar./ Și noptile se scutură de umbra și smaralde/ Iar ziua-i ca lumina de limpede - pahar.// Acolo frunza vremii nu-și clatină de vînt/ Nervurile albastre - acolo vreau să mori/ Pe apele Egeei, departe de pămînt./ Pe legănat alge sub cer de meteori" (*Poetul către Emirel*). Natural, motivul portului, ademenitor prin promisiunile de libertate și aventură ce le conține, e dintre cele mai solicitate, cu atît mai virtos cu cît se spe-

E. A. R. ZAHARIA

cifică toposul barbar ("scitic") al plecării: "Ieșiți pe vas! Plecăm! Era poem sau vis?/ Subțire vîntul scitic venea plesnind din față/ Și înțepa obrazul gerul de dimineață./ Rîdea pe bord sub cerul de-albastru dens, închis./ Puntea s-a ridicat. Ca de marmoră alb sub zăpăci! / Portul strălucește în soarele pieziș și apos./ Hamalii forfotesc, suiere sirene absurde în radă - / Ce mici sunt oamenii cînd merg în port pe jos!// Cerul ca un geam de cristal, indoit/ Peste zăpezile vaste neclintit aștepta./ Soarele roșu ca un lup de mare plutea./ Dar la cîteva leghe de chei s-a oprit./ Pînă departe pe uscat ca o subțire pojghită/ Ori plasă de fluturi și ierburi colilii/ Licare ninsorile pe miriști argintii/ Și portul mic e alb ca un obraz de domniță./ Intră și Capitanul. Matrozii se grăbiră./ femeile frumoase cu mîinile subțiri/ Saluturi trimeteau ca niște trandafiri./ Marea se legăna imens ca o liră./ Plecăm! Urcăți! Ce viscol de risete! Ce dese/ Neliniști și urale! Odgoane lungi și funii.../ Poetul contempla. Spre zare cată unii./ Alții privesc catargul. Din mare abur iese./ Ce freamăt mare-n jur! Vasul se mișcă, suspină, vueste./ Sirena țipă, orașul rămîne alb ca o hirtie./ Departe la Tătari în dobrogeana cimpie/ Inghetăt briul Dunării ca un poet se găsește? (*Ancora s-a ridicat*). E implicat, desigur, în asemenea frenetice stihuri, și orgoliul "scitului", al bășinașului plecat din Codrii Arboroasei care accede la orizontul marin, la miracolul cunoașterii lumii, dar figura lui e trecută în plan secund, surdinizată, în favoarea beției și soliste a ineditului. Un *Homo viator in spe* își impune starea de spirit care ventilează atmosfera. Tradiția primește bucuroasă altoiul modern.

Dacă Rimbaud, marele arhetip al unor atari exerciții de descătușare orgiastică, de cufundare într-un cosmos al voluptății primordiale, este invocată, printr-o ușoară românizare, la persoana întii, precum un daimon inspirator ce i se substituie ("Mă-nalț ca un șoim pe-o culme de mit./ Esențele mi-s îndelung familiare./ Sensul anilor - același elan mistuit./ Umanitatea prelungește aceeași cugetare./ Am foiletat pădurile svelte-ale visului pure/ Cerurile și zeițăile mitologiei frivole le sarut./ Mările și stelele mi-au intrat în celule/ Și vulcanii s-au răscolit în măruntaiele minții durut./ Am purtat ca pe-un prunc în brațe absurdul./ Cunosc tainele pămîntului și ierburile descîntate./ Peștii cu solzi roșii în coșniți de aur sub lună/ Și chiotele vieții mai mari ca un obuz./ Nilul și-a despiciat apele sub toiașul/ Inimii mai tînără ca un ied./ Frăgezimile le-am împrăștiat în miere și mied/ Și dragostea năpraznică în poeme sexuale./ Cu Maica Domnului m-am sărutat pe drum./ Cu stelele prietene, luna mi-i soră mezină. Eu dezleg Soarele și-l slobod la pășune./ Eu pasc mioarele lunii pe plai./ Iar vechile credințe le risipesc în fum./ Pe toate le cunosc în amănunt și le am./ Semnul poate cădea. Sunt zeu tuturor./ Mai mult n-aș putea dori, aduna ori crede/ Și sensul mi se destramă vag ca un n... - *Arthur Rimbaud*), poetul însuși nu șovaie a scrie rimbaldian, într-o suită de defulari metaforice în care impulsul vital primar se logodește, pervers-calofil, cu melancolia crepusculară a sufletului ce se limpezește în golul formelor estetice, steril-fertilizator întoarse asupra realului. Senzorialitatea exuberantă este eliberatoare în sine, emfaza geografică și mitologică neconstituind decît un pretext. Astfel

miezul exaltat-fantast al poemelor ajunge a indica o direcție a eliberării, centrifugă, opusă deci tendinței centripete a autohtonismului. Recunoaștem aci acele trăsături ale liricii moderne pe care Hugo Friedrich le prezenta astfel: "o fantezie dictatorială, o interioritate lărgită pînă în subconștient și jocul cu o transcendență goală": "Pe unda violetă a marilor toride/ Cu arcanne de vis spre legendar atol/ Ne-am limpezit privirea și sufletul în gol/ Sub ceruri sidefate de lirice Colchide./ Ne-ntîmpinau tristeți bolnave și arhaice/ În golfuri cu brumate lumini crepusculare/ Și-argintul înghețatelor eșarfe selenare -/ Păreau ciudate zaruri orașelor prozaice./ Ne-a-mpurpurat amurgul cu șerpi și cu reptile./ Frunzarele din pajști au freamate sub nori/ Și-n cernerea luminii albastrei aurori/ Am sărutat pămîntul peninsulei fertile./ În zori-mbobociți sub dunga de-anotimp/ Escadrele planau spre continente noi./ Se proiecta lumina regescului convoi/ Spre piscul nemuririi și albului olimp./ Areopag de lauri - cum scînteia-ză sorii!/ Ne ispoteau privirea chemînd imaginar/ Sub alba strălucire a soarelui larvar/ Ostroave de luceferi și-Egeile de glorie./ Talazuri violete se prelunge-ră ca să/ Ne legene dorința pe melodii de flaut./ Sub zbaterea luminii ciudatului Argonaut/ Visa că prinde-n brațe berbecii de mătăsa". (*Calatorie*) Ficțiunea triumfă ca o cale regală a evadării, inclusiv din tiparele tradiției, chiar dacă regenerate sub egida tradiționalismului. Poetul ilustrează impulsul de emancipare din cadrele acestuia, ajungînd nu o dată la sfărîmarea lor jubilantă.

O SIMILARĂ tendința de evaziune se înregistrează și în capitolul erotic, foarte bogat reprezentat. Nu simplitatea rustică, nuditatea afectivă coșbuciană îl ispitesc pe E. Ar. Zaharia, ci complexitatea, insolitul, rafinamentul, care a început, după cum am văzut mai sus, chiar prin prelucrarea materialului idilic căruia i s-au îngroșat trăsăturile senzualiste spre a ieși în prim-planul stilistic, determinant. Tentația poetului o constituie echivalarea senzualității prin prețiozități, acel hieratism aprins care trece Erosul prin filtrul estetic ca spre o mîntuire profană. Micile nimfe provinciale, deseori eleve, sînt înveșmîntate în giuvaerurile tropilor ca-n purifica-toare odăjdii: "Tu să fii în picioare și să te ridici/ pe virful degetelor deodată./ să fii la șold și umeri deschiorați/ și să se vadă sîinii mici./ Să se ridice și ei cu tine/ și să tremure în salt ușor/ rotunzi și frumoși ca un merișor/ și sfîr-curile să joace rubine./ Și după ce te vei mîndri cu sîinii/ și-i vei sălta uitîndu-te la ei/ să-ți mai înalți ca niște stînjene/ minunatele flori ale mîinii// și să le-mpreuni în cerc luminos/ deasupra capului, iar sîinii/ și alba carne fragedă a mîinii/(căci mînecile-or fi căzut în jos)// să te re-nvie delicată/ precum în clipa întîlnirii/ parfumul tare trandafirii/ să simt în jur cum te îm-bată" (*Dragoste*). Cultul senzualității se întîlnește cu livrescul (și acesta o prețiozitate în felul său, un gongorism aluziv, doct, abstractizat). Contemplația lascivei carnalități se asociază cu elementele literare ori artistice numite ca atare, printr-un soi de, îndrăznețe în epocă, intarsii, ce prevestesc actualul intertextualism (cît de departe ne aflăm de propoziția celui ce-l mustră cîndva, stereotip, pe E. Ar. Zaharia, pentru "reminiscentele livrești" ale poeziei

d-sale!): "Pe-așa amiaz scorojitor sub un vechi tei/ cu poalele-n pămînt, în care-un pumn de-albini/ bîzîie și strîng mie-re pentru vecini/ e-ntînsă-n iarbă Chi-mêne-a lui Corneille" (*Senzații*). Ca și: "Alb și-ar fi fost pieptul, albă rasa/ alb drumul spre rai și n-ai fi fost/ ca *les demi-vierges* de M. Prevost/ și privirea și-ar fi strălucit ca mătăsa" (*Aliușca, fecioară nenuntită*). Ca și: "Ador aceste profiluri tiziene, preafrumoase" (*Candoare*). Ca și: "cu surisul gingaș de bucurii naive,/ tinere ce n-au avut pe Lawrence în mîna/ și cari fac baie oda-tă-n săptămîină,/ eleve mai puțin tari la materii pozitive" (*ibidem*). Ca și: "Numele mi s-ar fi-ngropat ca piatra grea-n hotar./ Doar tu vei fi rămas așa cum te cînt eu/ și-n rotocoale peste secole vei pluti mereu/ ca numele Cas-sandrei poetului Ronsard" (*Apoteoz*). Ca și: "Azi o săptămîină scrisesem, Catullus ă -ar ști./ Poeme puternice de-amor și nebunie vinjoasă" (*Sosirea de la București*). Ca și această invocă-ție luxuriantă, aidoma unei inițiale fastuos ornamentate după tipicul medie-val: "Binecuvîntată, Maria, început nou de carte/ Mîini albe ridicînd ca un sbor/ Peste pagini imaculate netezindu-le ușor/ Inspirația să nu se-ndrepte de-parte// Și să stea ca o prietenă cu tine./ La pieptul tău, Diana să te invidieze./ Dezvelindu-și umerii de Julie Farnese./ Dezvelindu-și coapsele virgine./ Ilu-minează drumul început/ Să o simt inima ta alizee/ Și să te însoțesc Cassio-pee/ Ca un rege tînăr și hirsut./ Dă binecuvîntarea frumuseților liliiale./ Harul sinului divin și fecund/ Cartii în care sub lacăt ascund/ Țara cît e de frumoașă și frumusețile tale" (*Invocare*).

O atracție aparte o alcătuiește femeia ieșită din comun, exotică (să ne amintim că, în delirul său, în cea mai mare parte libidinal, Eminescu chema o "suedează"), care să pecetluiească "ple-carea", desprinderea de "meleagul barbar", de recele țarm "scitic". Nu e decît o variantă a uriașei proslăvite de Baudelaire (*La Géante*), fie că e una din "rusoaicele mari": "Sîinii se zbat tineri ca pisicile/ și pieptul crește lent ca un izvor/ mîinile s-apele spre josul poalelor/ și degetele albe ușure ridice-le// să se vadă discul genunchilor mici/ și albi deopotrivă, ca la rusoaicele mari" (*Elogiul frumuseții*), una din acele "fete de pe Don", evocate - o liberatoare precipitare de geografii! - într-un cadru de altă natură: "Somnoroasă e tăcerea și-albastră lingă pașii tăi./ Tăcere limpede de sat anglo-saxon./ Holdele verzui Adriatice sub luna/ Au adormit ca fetele ce vin cîntînd pe Don" (*Firele de lăcrămioare*), fie că e celebra dansatoare neagră, cuib de voluptăți toride, care nu e în stare însă a-i șterge adoratorului său obsesia venustății slave: "Leagănă leagănul coapselor, frumoasă negresă./ Trupul și pulpele-n spumă să zboare-aurii/ Și umbrele jocului peninsule mari și negre să/ Chi-ue-n nopți africane străvechi melo-dii./ Leagănă Etiopia de-abanos a coapselor tale/ În ritm diabolic ori lent, monoton/ Ca șlepuri de fete ce cîntă pe Don/ Și-n sînge răsună robuste chim-vale" (*Pentru Josephine Backer*). Sedus de contraste, "nordicul" nostru se întoarce, totuși, spre matricea sa psihică ce-l îndeamnă a celebra indigena, suava "domniță minoră" din "țara de haiduci": "Apariție ca un anotimp suav și pură/ ca oloiul sacru-al biblicelor fecioare" (*Minois*), însă cu următoarea motivație elocventă: "trăim convulsivni de suflute slave/ sub podul vremii brune și dușmane" (*ibidem*). Sau, prin

naturală extensie, fecioara anglo-saxonă, la fel de eterată, pigmentată de lividul soare marin al Albionului, iubitoare de poezie, înecată în vis ca-ntr-un adînc acvatic: "Tu care-ai trăit cu subțirile sirene marine/ Și și-ai plimbat candoarea-n taxiuri colorate/ Și prin parcuri simetrice cu fete romantice, blonde./ Tu care-ai citit în cartierul lui Wilde poeme satanice./ Spune cum ai văzut soarele acvatic la față./ Cît luna-i de albastră și de mare./ Cum se-ntind nopțile peste orașele gotice/ Și cum se trezesc fabricile în ziua întîieii zăpezi./ Tu care-ai trecut pe unde-a pășit și Maestrul Verlaine/ Și care l-ai iubit pe Shelley acasă./ Și cu Keats te-ai cufundat în apele imenselor vise./ Spune-mi, spune-mi din cabaretele lor un verset" (*Pentru fecioare din țara lui Ossian*). Să remarcăm că acest amestec de cutezanță și pudoare, reprezenta, în anii cînd a fost așternut, o mostră de cutezanță morală! Învolverările formale, inflorescențele imaginii, îndrăznelile expresiei, (bineînțele, în climatul epocal, caci între timp moravurile stilului s-au schimbat enorm!) nu reprezintă decît marturia unei nostalgii unitare, care leagă toposul natal (marcat prin senzualitatea istorică a "domniței" din alt ev) de reveria femeii exorbitante, a chemării pe care o exercită aceasta din departări, în acorduri de "muzici infracalde", femeie devenită, în forul intim al bardului ce - înfrigorat - o sarbătorește, o eteric-excitantă "poemă" existențială: "Spune o poemă lungă și frumoasă ca tine!" (*ibidem*). Se cuvine precizat că nubiele, tinerele fete "virginale" ("Tubesc fetele din internat minore și neștiutoare", "cu părul lung în cozi sau volute de aur pe spate" - *Candoare*), ce figurează predilect în albumul erotic al poetului, îmbatîndu-l ("Mireasma virginului tău trup mă îmbată./ corpul tău străin de păcat și dorinți./ mîinile tale frumoase și fierbinți./ fierbinți ca ispită, domniță curată" - *Exultatio*), alcătuiesc ele însele un factor al evaziunii livrești, al înscrierii pe o orbită vizionară faimoasă, pe care se întîlnesc nume precum Novalis sau Edgar Poe, sugerînd un mit al intangibilității, al idealității irezolvabile...

Cu producția lui E. Ar. Zaharia ne întoarcem spre o altă vîrstă a poeziei românești, cea a anilor '30 (autorul *Alboradei* e cu demnităte contemporan al unor Camil Baltazar, Simion Stolnicu, Virgil Gheorghiu, Horia Stamatu, Dan Botta, Emil Botta, Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, Emil Giurgiuca, Ștefan Baciu, G. Georgescu - acesta din urmă așijderea un poet nedreptățit), dar - virtute a verbului liric întemeiat întru sine - fără a o resimți ca perimată, ci, dimpotrivă, consolidată de scurgerea îndelungatului timp, vrem a zice autentică de dureroasa lui probă ca de-o ordalie. Ceea ce autorul *Mențiunilor critice* caracteriza la poetul în cauză drept o "conștiință artistică solidă" îi conservă puritatea și frăgezimea inițială, capabile a ne bucura, așa încît îi putem întoarce creației bardului bucovinean vorba unuia din madrigalurile pe care le cuprinde: "Te-a păstrat candidă și pură/ Prințesa de vis cum Kriemhilda/ Intactă fecioară din pilda/ Cu fața ce aurul lunii îl fură" (*Suvenir medieval*). "Prințesa de vis", adică, evident, omnipotentă muză! Rescapatul E. Ar. Zaharia e unul din autorii fără care tabloul poeziei noastre dintre războaie ar fi incomplet.

Gheorghe Grigurcu

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șuşară

ÎN PRIMII ANI ai deceniului șapte, cind Marin Gherasim, Horia Bernea și Teodor Moraru începuseră deja să se manifeste public, în pictura românească lucrurile intraseră încet pe o direcție oarecum normală. Propagandiștii anilor cincizeci își cam cheltuiseră avântul retoric, loturile de tractoare sosite din U.R.S.S. nu mai făceau obiectul extazierilor cromatice, iar cei însărcinați cu verificarea șevaletelor și a pensulelor artiștilor suspecti se cam leneviseră și ei. Ba chiar au apărut cîțiva tineri artiști care, pe nesimțite, au părăsit ogorul și imaginea de șantier și s-au impus cu autoritate în peisagistică, în natură statică și în compoziția neutră. Pictori ca Ion Pacea, Ion Gheorghiu, Constantin Piliuță și alții, profitînd de o oarecare amortire a vigilenței, au reconectat limbajul artistic la formele sale specifice de manifestare. Ochiul putea iarăși, chiar dacă nu era eliberat cu totul de precauții și de sfiele, să se hrănească din bucuria pură a culorii și din geometria legitimă a desenului. Pe acest fundal, apariția generației lui Bernea avea loc în condițiile unei anumite relaxări ideologice, estetice, psihologice și morale. Nici Bernea, nici Gherasim și nici Moraru nu erau obligați acum să redescopere valorile elementare ale picturii, după cum nu mai era imperativă nici proba devotamentului față de noile realități ale patriei și de succesele fără precedent ale regimului. Însă de vreme ce "picturalitatea" picturii fusese reafirmată și alfabetul ei repus în circulație, se naștea de la sine o problemă nouă, tot atît de complexă pe cît de grav era enunțul ei: încotro se îndreaptă pictura, care este sensul ei intim și cum poate fi determinat orizontul său moral.

Chiar dacă nici unul dintre pictorii amintiți nu și-a pus explicit această problemă, toți răspund nemijlocit unei asemenea întrebări potențiale. Prin expozițiile din ultimii ani și, mai ales, prin cea de la Muzeul de Artă, Bernea a oferit varianta sa de răspuns, același lucru l-a făcut și Teodor Moraru prin ampla sa expoziție de la Muzeul Agriculturii din Slobozia și, recent, Marin Gherasim s-a confesat și el public prin retrospectiva de la Muzeul de Artă care a marcat și un moment aniversar: pictorul a implinit, la sfîrșitul anului trecut, vîrsta de 60 de ani.

Pornind de la premisele deja enunțate, este evident că o asemenea expoziție reprezintă mai mult decît bilanțul unei cariere și rememorarea unui destin artistic; ea este o imagine directă, o metonimie plastică, a unei întregi istorii socio-artistice. În succesiunea etapelor sale, indiferent dacă numărul acestora este mai mare sau mai mic, se citesc, așa cum se citesc suprapunerile de locuire în straturile săpăturii arheologice, toate investigațiile, indeciziile, confruntările și aspirațiile unei conștiințe individuale, dar și ale unei conștiințe a timpului, ale unor tensiuni istorice supraindividuale. Beneficiar al unui limbaj gata constituit, ceea ce era în firea lucrurilor, dar și al unui limbaj care-și redobîndise dreptul la existența asumată, un fapt care ținea, de această dată, de capriciile istoriei, Marin Gherasim se găsește, în deceniul șapte, la intersecția a două tendințe: una a gestului exploziv, a expresiei seduse de propria ei vitalitate și de conștiința proaspătă a libertății - a cărei consecință era un expresionism lirico-abstract - și una a rigorii în construcția imaginii, a definirii formale și a dubitațiilor morale, de regăsit într-un figurativism bizar și ușor halucinat. Într-

una din lucrările care aparțin acestei perioade, cele două tentații formale sînt chiar exprimate simultan: în registrul de sus al imaginii, în zona ei aeriană și celestă, dacă ar fi să facem o topografie simbolică, limbajul este liber, expoziiv, încărcat de energie și de un patetism ingenuu, în timp ce în registrul inferior, cel corespunzător lumii materiale și existenței terestre, culoare se ordonează, liniile converg către un centru gravitațional și forma capătă o evidentă structură antropomorfă. Această oscilație va mai continua o vreme, dar conținutul ei își va însuși o tot mai evidentă coloratură conceptual-simbolistă. Dacă ar fi să asociem aceste investigații ale lui Marin Gherasim unui alt moment din istoria artei noastre, asocierea nu s-ar putea face nici cu suprarealismul anilor '30-'40 și nici cu experiențele moderniste, în general, ci, mai degrabă, cu gândirea mitologizantă a lui Paciurea din perioada Himerelor. Gherasim încearcă acum să scruteze existența interogînd sursele, timpurile mitice cu alte cuvinte, și îi adaugă limbajului o ușoară componentă narativă, iar imaginii o importantă funcție moral-speculativă. Însă această perioadă în care conceptualismul, expresionismul și un simbolism de o anumită factură coexistă, se succed și se intersectează, va fi depășită repede și este evident că nu gestul instinctiv și nici glosele pe marginea unor lumi imaginare îl interesau cu adevărat pe artist. Ele sînt doar forme de contact cu idealitatea, tentative de ieșire din real, inclusiv din realul imaginației, de a intra în *culturalul acreditat* și, de aici, direct în sfera imponderabilă a spiritualului. Marin Gherasim părăsește, așadar, *simbolismul* pentru a recupera *simbolicul*, părăsește o lume convulsivă, pa-

tetică și în permanentă stare de combustie pentru a-și dobîndi echilibrul în proximitatea unor semne plastice deja investite moral și înăuntru unei tot mai pronunțate aspirații către sacru. Începînd chiar cu ciclul *Megalopolis*, pictura sa se structurează sever, nucleele compoziționale devin imperative, liniile curbe și îndulcesc sau dispar cu totul în spațiul unei geometrii fără concesii. Topografia devine *topos*, orașul devine *cetate*, spațiile mari se preschimbă în *incinte*, în *spații intermediare* (arcade, porți, ferestre) sau în spații *simbolice* și *rituale* propriu-zise (abside, cărți, veșminte etc.). O componentă hieratică, de extracție orientalizantă, se exprimă tot mai explicit în pictura lui Gherasim, fără, însă, a împinge reprezentarea în zona mimetismului sau în aceea a reanimării teziste. Cu toată vocația hieratic-abstractă pe care pictura sa pare a o dezvălui tot mai mult în ultima vreme, Marin Gherasim rămîne în continuare un voluptuos al culorii, un expresionist sui-generis, dar nu unul dezlănțuit ca altădată, ci unul care a descoperit, după îndelungi exerciții, că strigătul sălbatic poate fi convertit în energie supravegheată, iar panica privirii se poate stinge în tihnă contemplativă.

Aventura a unei conștiințe artistice autentice și neliniștite, imagine amplă a unei cariere exemplare, retrospectiva lui Marin Gherasim este și mărturia unui timp și a unei opțiuni. Ea descrie convingător atît ruptura față de ideologizarea deceniului șase, cît și de pictura precaută, cuminte și neutră. În definitiv, atestă fuga unei întregi generații din paradigma retinută și intrarea precipitată în aceea a unui *spiritualism* larg, ale cărui dimensiuni vor trebui cîndva analizate mai amănunțit.

MUZICĂ

RECENT, lumea muzicală românească și-a făcut o bucurie din a sărbători un sfert de veac de existență a celei mai longevive și constante formații camerale: Cvartetul "Voces" format din Bujor Prelipcean-vioara I; Anton Diaconu-vioara II-a; Constantin Stanciu-violă; Dan Prelipcean-violoncel. Festivalul de la Iași și cele două concerte bucureștene au marcat momentul. Chiar dacă *la valeur n'attend pas le nombre des années* în practicarea muzicii de cameră "maturizarea" împreună este o condiție *sine qua non*. Alcătuirea unui Cvartet - întîlnirea dintre patru instrumentiști de elită, compatibili uman și artistic este un accident fericit, dar permanentizarea lui este o experiență pe cît de minunată pe atît de dificil de străbătut (dovadă nenumăratele formații ce se fac și se desfac neîncetat). Căci ea se întemeiază pe un rodaj permanent ce trebuie să înfrîngă asperitățile personale, diferențele temperamentale și cele tehnice inerente, să depășească rutina, să reziste vicisitudinilor vieții. Scopul nu este contopirea sau nivelarea individualităților, ci armonizarea lor într-o simbioză în care fiecare participă cu aportul propriu. Dacă astăzi "Voces" trecînd peste toate acestea și încă multe altele desigur, nu numai că există, ci are și un potențial de evoluție aceasta se datorește pasiunii, dăruirii totale pentru muzică, voinței constructive comune și mai ales capacității de a-și păstra entuziasmul.

Sărbătorirea de la Iași, unde timp de o săptămână "Voceșii" au prezentat integral *Cvartetelor* de Beethoven, a fost un adevărat maraton. Ea a fost totodată și o mărturie grăitoare a rolului jucat de

CVARTETUL "VOCES"

Cvartet în viața culturală a urbei și a faptului că el a construit în timp, cu răbdare și intuiție a ceea ce azi numim "public relation", un public pentru cea mai abstractă formă de muzică deschizându-i astfel înțelegerea pentru teritoriile înalte ale spiritualității. Salile arhipline și mai ales prezența a foarte numeroși tineri arată că eforturile lor au rodit. De altfel chiar și în Capitală unde atît de puțini sunt frecventatorii serilor de muzică de cameră, "Voces" și-a format un public fidel ce se reîntîlnește la fiecare dintre aparițiile lor bucureștene. Tot cu acest prilej am aflat despre o carte de convorbiri, publicată în 1993 de muzicologul și profesorul Mihail Cozmei, intitulată *Vocea sau triumful cvartetului*. Asemenea multor cărți despre care nu avem suficientă informație (de altfel a circulat doar în cerc restrîns) ea mi-a ajuns în mîna cu mare întîrziere. Mă opresc asupra ei pentru că informația pe care o oferă prin incursiunea în laboratorul de creație al cvartetului, mi se pare a fi demnă de interes. Împlinirea dintre biografic și comentariul estetic se face firesc, într-o formulă bine găsită: fiecare secțiune a cărții este introdusă de o prezentare (dialogată bineînțelese) a cite unuia dintre membrii formației (el despre sine și el privit de ceilalți trei). Devenirea formației și implicit procesul de desăvîrșire tehnică, de căutare artistică, sînt analizate cu sinceritate și cu efortul de a exprima și explica esența personalității Cvartetului.

Capitolele despre *sound-ul* formației - căutarea sunetului ideal - nu numai a celui fizic, ci a "sunetului-expresie", problematica atitudinii față de partitură, adică a "regizării" dramei muzicale pornind

de la stabilirea tuturor parametrilor (sunet caracteristic, tempo, planuri sonore, atacuri etc.) bineînțelese subsumați neapărat conceptului de stil, dezvăluie o viziune asupra muzicii moderne prin luciditate și precizie, și romantică prin vibrație sensibilă. Frumos se spune undeva: "Pe scenă, noi trebuie să ne comportăm asemenea actorilor, adică să punem în evidență expresivitatea discursului muzical într-o "vorbire" clară, logică și convingătoare emoțional". Este un întreg program estetic în aceste cuvinte și dialogul dus cu "Voces" explorează drumul parcurs pentru atingerea acestui ideal cu toate meandrele lui. Impresionează pasiunea, uriașa investiție de muncă, profesionalismul și acribia cu care este urmărit cel mai neînsemnat (aparent) amănunt din partitură, ca și mărturisirea că la capătul efortului auster ieșirea pe scenă este momentul magic al bucuriei de a cânta, de a comunica.

Instructive, și frumoase prin reverența gestului, sînt paginile dedicate mentorului lor ilustrul Cvartet "Amadeus" (de altfel unul dintre membrii săi, violoncelistul Martin Lovett a fost oaspete de onoare al sărbătoririi, cîntînd alături de "Voceșii"). Portretele acestor muzicieni și ale altora, schițate cu perspicacitate sînt vii, calde.

Modelul "Amadeus" i-a ajutat, recunosc ei, să găsească calea spre cultivarea nealterată de un sfert de veac a comunității întru muzică și prietenie. Într-o vreme în care toate alianțele, prietenii, căsniciile chiar se arată atît de vremelnice, atît de

minimate de nervozitățile vieții zilnice, de orgolii și complexe "Voceșii" au reușit să rămînă uniți, în respect reciproc și înțelegere. A fost condiția care a făcut ca muzica lor să se șlefuiască neîncetat în ritualul subtil al conclucrării în muzica de cameră.

Citind aceste confesiuni incredințate lui Mihail Cozmei înțelegi sec. tul longevității Cvartetului, al măiestriei, și *sound-ului* propriu, sursa prospețimii elanului "romantic" care animă versiunile sale chiar în muzicile cele mai obiective. O îmbinare fericită între știință și inspirație, muncă și trăire intensă.

Este o lectură care ar putea trezi multe gânduri oricărui tînăr dornic să se apropie de modelul măștrilor.

Elena Zottoviceanu

Cu Elisabeta BOSTAN:

La mulți ani!...și la mulți bani!

Elisabeta Bostan e, de peste 30 de ani, profesoară de regie de film la IATC-ATF-UATC. (- Nu e obositoare sau derutantă și stă continuu schimbare de nume?, am întrebat-o. - Nu. Pentru mine, oricum s-ar chema, rămâne Școala de film, și atât. Școala de film e școala de film, indiferent de nume.)

Am avut prilejul s-o constat: Elisabeta Bostan e o profesoară extraordinară de iubită de studenți. O profesoară, în același timp, impunătoare și apropiată, severă și mămoasă! După absolvire, mulți studenți îi spun "Zizi".

- Zizi?
- Da, mi se spune și Zizone. Și Bostane! Sau Madame Bostane! De fapt, e vorba de o mare iubire, între noi, și de respect. Am studenți care au format, în preajma mea, o familie. Afinitățile ni le-am descoperit pe parcurs, în perioadele lor de creație, când zbuciumul este mare și când sprințul meu, probabil, le-a folosit. E ceva ce ține de suflet. Ține de înțelegerea actului de creație.

- Au fost, în această familie, și fii risipitori?

- Au fost. Și risipitori, și năbadaioși. Dar, fiind o familie, nu cred niciodată că momentele de tensiune, dintre noi, ar putea să ne despartă. Într-o familie nu există numai apă de trandafiri. Am avut și studenți pe care i-am lăsat repetenți. Unul din ei, îmi amintesc, a venit la mine, la absolvire, cu un buchet de garoafe galbene, și mi-a mulțumit: "Dacă n-ați fi făcut acel gest, eu n-aș fi înțeles nimic"... Gestul meu l-a trezit! Nu, nu spun cine e, pentru că a muris, azi, o mare personalitate...

- După atîția ani de profesorat, cum se vede diferența dintre generații?

- E enormă! În primul rînd de mentalitate. Cei de azi sînt, poate, mai infatuați, privesc lucrurile mai la suprafață, li se pare că li se cuvine tot și că pot tot. Bineînțeles că noi îi modelăm în funcție de "resorturile" obligatorii ale unui cineast.

- Capacitatea de a admira e, azi, mai mică sau mai mare?

- Mai mică. Dar, după ce încep să înțeleagă cit de greu se face un film, încep să-și schimbe optica.

- Sînt studenții de după revoluție mai "furioși"?

- Nu. Sînt mai sceptici. Și mai pragmatici.

- E dezolant?

- Nu e dezolant! Sînt sceptici și pragmatici, dar sînt și sensibili, și, unii dintre ei, sînt și extrem de interesați. Ei doresc să lucreze, ei doresc să fie luați în seamă, ei doresc să facă. Ei, cu drag, fac tot, de pildă și pentru Festivalul CineMAiubit...

- Nu suferi, văzînd tineri de talent, care, "pentru moment", nu au nici o șansă să facă lungmetraj?

- Nu sufer, pentru că eu sînt o luptătoare și sînt o fire optimistă, care nu poate să nu întrevadă, într-un viitor, o izbîndă. Noi sîntem, acum într-un proces social care înseamnă o teribilă frămîntare, dar din care nu se poate să nu ieșim. Nu se poate!

- Un absolvent de regie poate spera să debuteze pînă la 40-50 de ani?

- Da, bineînțeles! Știi ce se întîmplă la noi? Noi vrem, cu orice preț, ca orice om să fie de la Antonioni în sus. Și repede! Or, lucrurile nu stau chiar așa... Multă lume m-a întrebat dacă școala asta de cinema mai are vreun rost, avînd în vedere degingolada în care ne aflăm. Eu și Florin Mihailescu - care e un rector - cineast, ceea ce e un foarte important lucru -, ne-am luptat ca școala să existe. Așa cum există, în Europa și în America, foarte multe școli de cinema. Era păcat ca școala românească de cinema să se stingă. Noi pregătim creatori care, în perspectivă, pot lucra în toate sistemele de creație.

- În ce "fază de dezvoltare" se află mai vechea idee de introducere a "Filmului" în școală, ca materie obligatorie?

- Am depus un proiect-programă la Ministerul Învățămîntului de mai bine de

doi ani, și așteptam vești. În Franța, în Italia, în Suedia și în alte țări nordice există, în școală, această materie. Noi am fi dorit să fie introdusă în ultimii doi ani de liceu; la noi, în momentul de față, în această imensă explozie "video" pe care o trăim, trebuie să le oferim tinerilor și instrumentele de evaluare, de analiză, de înțelegere; trebuie să înțelegi cum să vezi!

- Absolvenții au de lucru?

- Nu mă plîng. Toată lumea e absorbită. Absorbția pe care o face televiziunea aranjează oamenii într-un fel sau altul.

- Nu uzează, televiziunea?

- Da și nu. Eu am fost un om care a lucrat enorm, și ca asistent, și ca secund. După primul meu lungmetraj, m-am dus la un coleg și l-am întrebat dacă nu are nevoie de un regizor secund! E vorba de nevoia de a lucra. Eu nici nu văd cum ar putea un om să stea, și să aștepte marele lui lungmetraj.

- De ce o regizoare ca Elisabeta Bostan nu face, azi, film? (întrebare, evident, retorică)

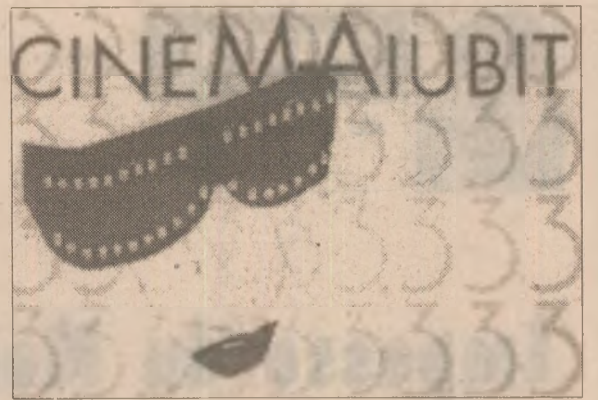
- Faptul că nu fac e mai grav pentru stat decît pentru mine. Statul, nefăcînd filme pentru copii, a pierdut. Sînt un om care, prin filmele pentru copii, a adus mulți bani cinematografiei și statului român... Dar cu cei tineri nu avem dreptul să ne purtăm așa. Bataia noastră spre viitor este să deschidem drumul celor tineri.

- Cariera pedagogică e o consolare?

- Nu e o consolare: cuprinde foarte multă iubire. Și o enormă plăcere.

- Dar funcția administrativă, de decan? Cum o priviți?

- Ca pe o obligație: să mențin școala de film românească. Am reușit să fac cîteva lucruri care vor rămîne, pentru școala noastră: am lansat filmele bune ale școlii la mai multe festivaluri internaționale (la New York, la Valladolid, în Franța), filmele noastre circulă în toate festivalurile studentești; e o muncă titanică, să trimiți, în atîtea părți, atîtea filme, dar rezultatul e ca

școala noastră e cunoscută și recunoscută ca o școală de film de mare valoare și prestigiu internațional. Acum ne ocupăm și de Arhiva de film a școlii noastre, care e o adevărată comoară. Mai sînt și altele, dar nu vreau să pară că mă laud. Eu consider aceste lucruri o performanță a școlii noastre. Ca și Festivalul CineMAiubit, ajuns la a treia ediție.

- Cred că ar trebui, într-o paranteză cel puțin, numărate și edițiile anterioare ale festivalului, desfășurate sub alte nume?

- Ar trebui, dar uneori sînt prea multe lucruri de făcut și nu le poți acoperi chiar pe toate. Au fost și alte ediții, au fost și întreruperi; poate, pentru anul viitor, să reușim reconstituirea unei "istorii a festivalului".

- Ce aduce nou această a treia ediție (care, la ora realizării acestui interviu, se afla înainte de start)?

- E pentru prima oară cînd încercăm un festival internațional. Avem în competiție filme din școala cehă, din cea poloneză, germană, franceză. Bătălia e, așadar, la altă temperatură. Din străinătate avem invitați puțini, pentru că noi sîntem foarte săraci, foarte modești, sîntem ca niște furnici care am făcut totul cu mîinile noastre... Trebuia să dau un text pentru programul festivalului, și am venit cu urarea pe care o cînta Octavian Cotescu în *Saltimbancii*: "La mulți ani!...cu sănătate ca-i mai bună decît toate! La mulți ani!...cu dragoste, altfel viața-i pacoste! La mulți ani!...și la mulți bani!"... Pe urmă am vrut să schimb textul, să înlocuiesc urarea, dar studenții mi-au spus: "Nu, doamnă! E cea mai aproape de sufletul nostru!"

Eugenia Vodă

Virginia Zeani, 50 de ani de carieră

VIRGINIA ZEANI a ajuns în Italia în ziua de 10 martie 1947, la vârsta de 21 de ani. Era dornică să-și afirme talentul de soprana dramatică, fiind conștientă de virtuțile innăscute și confirmate de primele ei maestre din țară, profesoara Lucia Anghel și Lydia Lipkowska, cea din urmă colegă de scenă, mai înainte, în Italia, cu Beniamino Gigli; odată ajunsă în țara visurilor ei, tânăra româncă s-a perfecționat prin lecțiile marelui artist Aureliano Pertile.

Născută în inima Transilvaniei, în comuna Solovaștru de lângă Reghin, și-a însușit educația teoretică și muzicală la București, după care, atrasă de gloriile muzicii italiene, s-a îndreptat, într-adevăr, spre țara Paradisului armoniei mult visate. Poseda deja în repertoriul acumulat în țara sa, cîteva din cele mai impresionante arii ale operei italiene, mai ales aceea a Violettei din *Traviata* lui Verdi, pe care o va intrupa de fiecare dată, în alt fel, încît Herbert von Karajan va declara, la un moment dat: "o Violetta ideală, mereu originală, prin vocalitate și naturaleța jocului scenic". În aceeași perioadă de deplină afirmare, la Festivalul de la Paris din 1957, în rolul Luciei di Lamermoor, a "innebunit publicul în aceeași măsură cu nebunia eroinei lui Donizetti", spunându-se că "Virginia Zeani a recreat miracolul melodramei secolului".

A cântat pe toate merideanele, interpretând roluri diverse și primind cele mai prețioase onoruri; printre care, *Medalia de aur* a Guvernului egiptean, sau aceea a Teatrului de Operă din Barcelona, sau

Orfeo d'oro, pentru spectacolele excepționale de la Arenele din Verona, și mai ales marea *Premiu Giacomo Puccini*, cel mai râvnit trofeu din lumea lirică, pentru interpretarea celor mai vestite arii ale artei muzicale operistice.

A fost partenera lui Beniamino Gigli, lui Franco Corelli, Giuseppe di Stefano, Tito Gobbi, Mario del Monaco, Placido Domingo, Luciano Pavarotti, ca și a renumitelor soprane Toti dal Monte, Giulietta Simionato, Leontyne Price, Regina Crespino. protagoniști ai celor mai renumite teatre de operă din lume: Metropolitan, Scala din Milano, arenele Caracalla din Roma etc., încît ziarul *Manchester Guardian* din Londra scria că "Virginia Zeani cântă ca Melba și joacă precum Sarah Bernhardt", sau Zubin Mehta, în America de Sud, în teatrul din San Paolo să o declare "cea mai bună Aida din lume", iar în Rio de Janeiro să fie aplaudată într-un uimitor triumf, de 40.000 de persoane.

În 1957 și-a unit viața cu nu mai puțin vestitul cântăreț de operă, basul Nicola Rossi Lemeni, parteneri - la început - în opera *Iuliu Cezar* de compozitorul german Georg Friedrich Händel, și apoi soți într-o căsătorie ideală, interpreți în egală măsură în operele de mare audiență, dar și în cele compuse anume pentru Nicola sau Virginia, de către un Ildebrando Pizzetti, un Renzo Rossellini, Lualdi, Zaffred, sau re-luate dintr-un repertoriu mai puțin cunoscut, aparținînd marilor genii Rossini, Donizetti, Verdi, Mascagni etc.

Căsătorită cu Nicola Rossi Lemeni, are

o conviețuire ideală. "Sufletele noastre - mărturisește ea - erau doritoare să învețe cât mai mult", convînsă că "în viață, totul este posibil, dependent de propria noastră voință și înțelegere a tuturor întîmplărilor". Alături de cel care avea pe atunci un repertoriu impresionant fiind o celebritate mondială, conștientă de reala valoare a calităților ei vocale și scenice, a ținut pasul cu el, reușind cele mai fericite spectacole ale propriei cariere.

De altfel, publicația *Rivista* din sept.-oct. 1963, afirmase, prin condeiul unuia din cei mai exigenți critici muzicali: "încă de la prima ei apariție pe firmamentul liric, Virginia Zeani a fost salutată ca un imn al vieții, care oferea garanția unui talent entuziast și a unei dovezi de minuțioasă pregătire artistică și umană".

Nelasându-se copleșită de succese, și-a păstrat cu noblețe virtutea marilor personalități, modestia, socotînd mereu că "prin adulație, pierzi pedestalul" sau că "a avea un caracter bun, îți asiguri o viață bună" sau "îmi place natura mai mult decît orice".

Multe lucruri le-a învățat, de asemenea, pe scena, în cele 648 de spectacole, din multiplele personaje cu care s-a identificat trup și suflet, sau adaptându-se la obiceiurile tuturor popoarelor și continentelor, la istoria și arta lor multiplă.

Din 1980, Virginia Zeani s-a stabilit împreună cu Nicola Rossi Lemeni, în Statele Unite ale Americii, în localitatea Blo-

În *Doamna Butterfly*, pe scena Gran Teatru dei Liceo din Barcelona

omington, dedicându-se carierei didactice, răspunzînd invitației exprese a Rectorului renumitei *Indiana School of Music*, din partea căruia, în 1993, datorită succesului excelentelor lecții de canto, însoțite de continuu participări în jurile de pretutindeni, a primit renumitul titlu de "*Distinguished professor of voice*" pe viață.

"Sunt cetățeană a lumii întregi, dar m-am născut în România" - afirmă ea, cu cea mai profundă emoție.

George Lăzărescu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Impasse du Montonnerre

17 SEPTEMBRIE 1975.

Eroul... tipul care trebuie să țină conferința antireligioasă la un ateneu popular și care mergând gânditor pe trotuarul din dreptul lui Air-France "scapă" printr-o spărtură din pavaaj, nimerește rapid *dincolo* în jos, în ce se crede că ar fi lumea de dincolo. El trece, ajunge în ea imediat cu toată experiența sa agresivă de activist, în lumea cealaltă, fără să-și dea seama că mediul se schimbasese; se comportă acolo *normal*, deși cu acel rest de frică nepieritor, de mult intrat în oasele lui de om de cincizeci de ani, o frică împreună cu acel *Prunc uriaș* care a crescut între timp în el, luând forma pielii sale, ceva ce este *imposibil de născut*, și care, cu timpul, fără să rezulte, să iasă din tine, să-ți aparțină, genetic, prin legile atât de diverse ale înmulțirilor biologice,... ce știu eu,... mamifere, ovipare, sciziparitate, nu: te înlocuiește, te *auto-inlocuiești* singur pe tine însuși cu *timpul*, ca și cum acesta, TIMPUL, ar fi adevăratul părinte genetic, Imensul Copulator; și asta fără să știi, luând forma altui, cu totul alt ins, decît cel despre care aveai, cit de cit, o idee, că ai fi fost tu și nimeni altul; sau care aveai să fii cîndva, după cum speraseși, mă rog, o personalitate mult visată...

Acolo, însă, jos, nu se descurcă deloc, fiindcă totul este liber, perfect,...

De arătat situațiile în care el nu poate face față reflexelor și conștiinței unui om liber... După îndelungata lui peregrinare pe acel tărîm, se întoarce în lumea lui răsufînd ușurat că a reintrat în existența adevărată și atât de condiționată și în care se simte atât de ocrotit...

O focoașă brunetă, vopsită și cu dinți falși, îmbrăcată într-un halat extrem de alb, scrobit, de soră de caritate pe front în toiul războiului...

Învîngînd un dușman, pe urmă îi preieci, îi împrumuți fără să vrei obiceiurile, metodele lui, felul de a gândi, dacă al tău nu este prea conturat.

Vezi rușii care i-au imitat pe nemți în a doua parte a războiului, în timpul retragerii germane. Ca tot ce se imită, totul decurge într-un fel mai bine, cum i se întîmplă oricărui novice ajuns într-o situație cu totul nouă pentru el și încă nu intrată în rutină.

Dar, rușii uită repede; noroc că uită, sau...

Nu mai îmi aduc bine aminte ce fel de față, foarte inteligentă și talentată, pe timpuri, într-un moment depresiv al epocii, spusesese:

"Mă pieptăn fără să mă uit în oglindă."

Alături de nota aceasta, nepersonalizată, o altă notă, tot fără de nume, în care aceeași eroină are o bună prietenă însărcinată și alături de care doarme sau

se odihnește într-o zi în pat, vorbind despre cel ce se va naște și care din cînd în cînd le lovește cu piciorul cînd pe una cînd pe alta, atunci cînd se întîmplă să stea, de nenoroc, îmbrățișate în același pat...

Amîndouă (prietene fidele) vorbind pe întuneric, - lovite pe rînd de fătul din pîntec...

Una din fetele ce par să nască fără a avea nevoie de un bărbat.

18 septembrie 1975. Aventura poetului bătrîn de tot ajuns în Franța pe urmă și Italia. În ziua pariziană îl vîd mai întîi în Grădina Luxemburg citind un ziar pe o bancă. Nu știu de ce, mă fac că nu-l observ și merg mai înainte cu setea mea de a fi în Franța cit mai mult, sau mai adînc, sau mai departe de orice cunoscuți, de care urmam a avea parte destul de mult după întoarcere.

A doua zi, mergeam pe rue de Rivoli și mă zgîiam la vitrinele elegante, și-l vîd iar pe bătrînul poet; îl vîd în treacăt, cu coada ochiului, și iar mă întorc să nu fiu văzut, din motivul arătat adineauri. A treia zi treceam pe *Cîmpiile elizee* cu perspectiva lor largă și atât de deschisă în generozitatea ei, și l-am văzut a treia oară pe trotuarul celălalt, culmea! îl zărisem de la o atît de lungă distanță, totuși. Nici nu aveam cum să mă mai prefac că nu-l văzusem și mă minunam în sinea mea de atîtea coincidențe.

După vreo două-trei zile mă dusesem la bunul meu prieten, marele sculptor refugiat, și care locuia pe o ulicioară africană, parcă, sau arabă, plină de nisip fin care se mișca uneori de vînt și pe care locuiau într-adevăr mulți arabi, algerieni...Sculptorul cu care beam sticle de beaujaulais și care era năpădit de dorul de țară. Cu greu reușea să facă față nostalgiei lui, care nu-și mai amintea acum nici măcar de ce alesese să rămînă în Franța pînă la sfîrșitul vieții...

Urcasem pe scara înaltă, exterioară, pînă la el; apoi coborîserăm împreună pe aceeași scară, iar sculptorul îmi tot spunea că urma să-mi facă o surpriză.

Ajunși jos, în dreapta se făcea un fel de garaj, cu o poartă înaltă prevăzută cu mîner. Aluneca pe niște rulmenți atât de ușor,...aveam să-mi dau seama imediat.

Acolo, după poarta aceea - îmi spusese sculptorul - se afla surpriza. Eram convins că își cumpărase cine știe ce rabla veche de Ford cu mustați...

M-am apropiat de poartă, am pus mîna pe mînerul ei lucios, am tras-o încet făcînd-o să lunece atît de lin pe rulmenții ei, cînd, stupoare! - înăuntru garajului dezafectat, la o chiuvetă veche de fier cu o oglinjoară deasupra, se bărbiera Poetul... Alături, un pat de fier pe care dormea invitat de vestitul meu prieten ce-și dădu mai tîrziu duhul în spațiul francez, atît de ostil, uneori; dar care pe orice artist, îl cheamă cum am văzut eu o dată o Damă făcîndu-le trecătorilor cu ochiul din fotoliul de după vitrina localului hanseatic din Hamburg...

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea LVI

Rügen, vineri...
Contele Odoaker von RügenCătre nobilul domn Enache Secară
Școala de Agricultură Superioară,
Hohenheim

Stimate prieten,

A FACERI importante mi-au minat pașii spre capitala din miază-zi, München. În cîteva ceasuri de răgaz am vizitat Pinacotheca, e mai bine îngrijită decît de de la St. Petersburg. Se vede că spiritul teuton n-a dispărut total din bavarezi, cu toată influența mediterană. Dar mai întîi m-am dus să mă închin la mormîntul unui strămoș de al meu, regele Ottokar al Boemiei, căzut pe cîmpul de onoare la Ampfing în anul 1258, cînd podul de lemn cu 5000 de soldați s-a prăbușit în apele ucigătoare ale Innului. Tot acolo, la 1322, s-a dat cumplita luptă dintre regele Frederic al Austriei și Ludovic al Bavariei, luptă după care Frederic a fost luat prizonier. Biruitorul l-a întîmpinat rostind: "Ne face plăcere să vă avem ca oaspete la noi", o vorbă de duh care a rămas. Ca și următoarea. Nu se găsea nimic de mîncare, doar ouă de găină. Generalul Schweppermann, un alt strămoș de al meu, se spune că, la împărțirea hranei, ar fi cuvîntat: "Am ordonat/Cîte un ou de soldat/Schweppermann, fiindcă plouă/ I se va da două ouă." Nu-i așa că e hazlie anecdota?

Îeșind din Pinacotheca, m-am împiedecat pe scări, era să mă rostogolesc de-a berbeleacul. M-a salvat un român care m-a prins în brațe și m-a sprijinit. I-am cerut adresa și el mi-a dat o carte de vizită, pe care am pierdut-o. Poate îl cunoașteți domnia-voastră: un băiat scund, cu musteață și barbison. În cazul afirmativ, spuneți-i să-mi scrie. Cînd mă roteam pe acele scări, deodată mi-am adus aminte de dumneavoastră și de faptul că n-am mai corespondat. Deși aveam timp puțin, v-am căutat la familia pictorului Kaulbach, unde am fost primit cu mare amabilitate. Am aflat astfel că sînteți student la faimosul institut agronomic de la Hohenheim, unde intenționam să vă fac o vizită. S-a vorbit mult

despre dv., cu măgulitoare concluzie că le lipsiți. Fetița dumnealor, a trei nume nu l-am reținut, s-a îmbolnăvit de dorul dv., așa mi-au relatat. Am chestionat-o dacă nu vrea să-mi dea vreo scrisoare pentru dv., dar m-a deziluzionat, căci mi-a mărturisit rușinată că nu a învățat încă să scrie. Altfel pare destul de inteligentă și pentru fiica unor personalități proaspăt innobilate, bine crescută.

După cum vedeți și v-ați dat desigur seama, n-am mai ajuns la Hohenheim. Chestiuni importante m-au chemat la Berlin, unde, fără să trădez secretele aflate acolo (Marea Baltică e în alarmă), am constatat că miroase a praf de pușcă și că vîntul îndreaptă nori negri spre Danemarca. Asta rămîne între noi. Dar indiferent de ce dușman ne va ieși în cale, îl vom nimici.

Ați făcut armata? Dacă da, și dacă mă veți vizita în pauzele dintre bătălii - sper că vor fi pauze -, vom consulta împreună hărțile militare, exercitînd în teorie arta războiului. O rudă de a soției mele, care e de origine scandinavă, a descoperit o materie explosivă - nitroglicerina. Cit de periculoasă este această gelatină distrugătoare, s-a văzut la Stockholm, anul trecut, cînd o fabrică întreagă, cu tot personalul, a sărit în aer. Eu cred că o colaborare între noi, ținînd seama de această descoperire - nu e chiar gata, o perfecționează vărul suedez -, va schimba regulile de strategie și mersul războaielor.

Pentru azi mchei și va transmite și salutărilor familiei Kaulbach.

La revedere, să sperăm, în România!
Graf Odoaker von Rügen

P.S.: Am uitat să vă relatez un eveniment ciudat: una dintre oile trimise de părintele vostru prin domnul Bruher, și anume aceea pe care, din motive intime, am botezat-o Aglaia, a început să vorbească într-o noapte, lucru care pe dv., ca român, nu vă va mira, căci natura v-a dat legende și balade potrivite. Am încercat să notez rostirea vorbărețului animal, dar am recunoscut numai cîteva conglomerate de sunete: Be-he-he-d-raku-ste-ie.

Același.

POLIROMNOUTĂȚI
decembrie '98

Vladimir Tismăneanu
Mircea Mihăieș
Vecinii lui Franz Kafka
Romanul unei nevroze
Ediție bilingvă

Stelian Tănase
L.A. vs. N.Y.
Jurnal american

În pregătire:

Alexandru Călinescu
Honoré de Balzac
Ferdinand de Saussure
Iosif Sava
Dorin Spineanu

Interstiții (Blocnotes)
PROSCRIȘII și alte povestiri din COMEDIA UMANĂ
Curs de lingvistică generală
Claviaturile timpului (Jurnal)
Natașa blues (Proză scurtă)

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● **Actualitatea editorială** ●

Un gentleman la curțile științei moderne

EBINE știut, deși adeseori ignorat, faptul că știința modernă îi e profund îndatorată, la începuturile ei, lui Sir Francis Bacon, cel fascinant personaj din îndertata Anglie elizabetană, filozof, om de afaceri, poet, curtean și, ba după unii adevăratul autor al celebrelor piese atribuite nui actoraș pe nume William hakespeare. Mentalitatea științică modernă, așa cum e ea încă în vigoare astăzi, e produsul gândirii baconiene și al reformelor introduse de Sir Francis în lumea scolului al XVII-lea. Idealul obiectivității, al cercetării empirice, al raționalizării prudente a valorii propuse de Bacon contemporanilor săi, la care astăzi oamenii de știință consimt fără măcar a-și mai da seama. Irizul, cum era cunoscut în epoca literelor conform variantei latine a numelui său, a fost printre puținii filozofi într-atât de importanți în epocă încât până și escartes, notoriu pentru ambiția de a se declara neinteresant de îndreptărire oricărui dintre ceilalți, ar fi vrămăși ai vremii, i-a recunoscut și influența.

Între "giganții" istoriei culturii, Francis Bacon își așteaptă vremea contestării sale, care oare când putea fi mai aproape decât în prezentul nostru post-ist, furind împotriva oricărui pretenții de obiectivitate, raționalitate, ori onoare? Poate contestare e un cuvânt nefericit ales, ori chiar înșelător, pentru că multe dintre viziunile consacrate lui Bacon, în timpurile, de către istorici și filozofi din partea cărora nu te poți abate la nimic reverentios față de tradiție, au preferat atacul frontal strategii mai subtile și mai eficiente: recuperarea prin reorientarea înțelegerii noastre a scrierilor lui Bacon, transferul cuminții elizabetană dintr-o paradigmă a raționalismului și științelor într-una a relativismului "arșiv" politic. Pe scurt, în loc să îl renege ca părinte al gândirii moderne, mulți rebeli postmoderni au încercat să descopere în Francis Bacon un soi de vicelan iat avant la lettre, care a inventat mult hulete concepte precum cel de "obiectivitate" în scopuri ne-circumscrise de contextul ideologic al secolului său.

Aceasta este și ipoteza fundamentală de la care pornește studiul Juliei Robin Solomon, recent publicat de o mare editură universitară din Statele Unite, Johns Hopkins Press. Îmi dau seama că *Objectivity in the Making. Francis Bacon and the Politics of Inquiry (Obiectivitatea în curs de fabricare. Francis Bacon și politica investigației)* are șanse destul de slabe să stărnească interesul unui cititor român de azi, amator de literatură și cultură la modul general, dar nu neașteptat dornic să se adincească, tavian în pragul Sărbătorilor, între două ninsori și cine știe cite rețetieri guvernamentale, în intrările politice și filozofeme de se-

col XVII. Cartea Juliei Robin Solomon are însă două particularități care o fac demnă de atenția unui intelectual român, fie el preocupat sau nu de ce spuneam mai sus: în primul rând, metoda de cercetare pe care o folosește, și apoi faptul că face parte dintr-o veritabilă nouă tradiție de istoria culturii deja imputernicită în universitățile de peste ocean.

Metoda în sine e destul de greu de etichetat cu un singur cuvânt: combinație de premise marxiste, concepte foucauldiane și teorii ale Noului Istorism, ea are o anumită reziliență intelectuală menită să îi permită autoarei scamtarii destul de spectaculoase uneori, dar și acel dubios heteroclim care pe unii îi poate face suspicioși de la bun început. Mai cu seamă componenta marxistă a analizei ei, sint sigură, ar provoca repulsie nu puținora dintre cititorii din România. Sinceră să fiu, grimasele celor care resping o carte sau un teoretician pe baza "păcatului" mortal, marxismul, mie îmi inspiră la fel de mult respect cât inspiră în mod obișnuit o refutație făcută de un activist comunist unei abordări kantiene sau hegeliene. Mai cu seamă când cu asemenea grimase sînt întâmpinați scriitorii ale căror teorii sînt supersofisticate prelucrări ale unor idei preluate de la Althusser, Mannheim, Bourdieu, Adorno sau Horckheimer, cum e și cazul Juliei Solomon. Automatismul intelectual al rictusului declanșat de simpla menționare a cuvîntului "marxism" mi se pare una dintre cele mai jenante idiosincrasii ale intelectualității românești post 1989. Așadar, unul dintre meritele acestei cărți este tocmai de a oferi o mostră de "critică marxistă" inteligent aplicată, sau măcar cu o doză de precauție și abstracție teoretică, în virtutea cărora nici un cititor de bună credință nu poate respinge cartea doar în numele instrumentarului folosit. Solomon, cu alte cuvinte, ne obligă, prin calitatea studiului ei, să ne răfuim cu propriii noștri "demoni" metodologici.

În tot cazul, ca să urmez și eu pilda romancierilor de secol XVIII, care își avertizau de la bun început (sau pe parcurs) cititorii asupra eventualelor pricinii de supărare ce îi așteptau, trebuie să "deconspir" marxismul acestei cărți înainte de a trece mai departe. Un marxism subtil și sofisticat teoretic, cum spuneam, nu o vulgară reducere atoatecuprinzătoare la mecanisme de producție. În principal, Julie Solomon gîndește marxist în măsura în care ne propune să descoperim în Sir Francis Bacon nu un filozof fără identitate socială și umană, un soi de umbră strict existentă în planul mental, un profil pe o coșteră ori o persona strict livrescă și lipsită de corporalitate, ci mai curînd un politician abil aflat în slujba regelui James I. Astfel formulat, marxismul ei e pur și simplu bun simț: greu i-ar putea

cineva contesta lui Bacon o identitate socială, una importantă chiar în epoca respectivă. Solomon, însă, merge ceva mai departe: filozofia lui Bacon este o consecință a gândirii sale politice și economice, care la rîndul lor reprezintă strategii retorice de păstrare și extindere a puterii monarhice. Cu alte cuvinte, grandiosul plan de revoluționare a științelor pe care Bacon îl propunea contemporanilor nu era nimic altceva decît o manevră vicelană a unui curtean credincios regelui (de aceea autoarea îl numește "știința regală"). Într-o asemenea variantă, trebuie să o recunoaștem, raționamentul e mai greu de digerat. Din fericire, el e susținut de enorm de multe dovezi concrete, preluate atît din istoria epocii, cit și din citate măiestru alese pînă și din cele mai abstracte opere ale lui Bacon în așa fel încît să pară a sprijini teza că autorul lor ar fi fost, înainte de orice, un om de afaceri abil și interesat să prospere, precum și un politician de mare calibrul. Discursul filozofic și științific conceput de Bacon mediază, susține Solomon, între cultura politică și intelectuală de la curtea iacobină, pe de o parte, și mai largă cultură a negustorilor și oamenilor de afaceri, în plină constituire la momentul respectiv ca avangardă a burgheziei de mai târziu. Bacon, altfel spus, ar fi "burghezul gentilom", mesagerul unei lumi vechi, cea a înțelepților Școlii, către una nouă, cea a societății mercantile. Trecerea de la o epistemă la alta are drept urmare formarea conceptului de obiectivitate, consideră autoarea, confundîndu-l însă uneori cu altele, ce-i drept, intrudite: dezinteres, imparțialitate, consens. Noțiunea de impersonalitate științifică întemeiată de Bacon (i.e., filozoful și omul de știință ca locus al unor reflecții supra-indivuale despre natură și univers) ar fi tocmai urmarea confruntării dintre sisteme dominante de autoritate și control și grupuri subordonate care, în dorința de a-și impune propriile interese, penetrează aceste sisteme cu strategii cognitive auto-legitimatoare. Conceptul de obiectivitate suferă în felul acesta cea mai usturătoare zdruncinare, pentru că e redus la o întilnire politică între forțe de control și forțe care încearcă să preia controlul. Explicația lui Solomon e interesantă, dar deloc nouă ori surprinzătoare pentru cei familiarizați cu sursele ei teoretice: sociologul Pierre Bourdieu are o abordare foarte asemănătoare a mecanismelor de putere în spațiul culturii, discutînd despre tensiunea permanentă dintre *ortodoxie* (sistemul oficial) și *heterodoxie* (sistemele uzurpatoare), iar Foucault definește noțiunea de putere tocmai în termenii rezistenței care îi este opusă permanent, astfel reconfirmînd-o prin continuă competiție. Apelînd la patronajul spiritual al lui Foucault mai mult decît la orice alt instrument marxist de lucru, Julie Solomon investighează în cartea ei semnificația socio-politică a scrierilor lui Bacon, așa cum e ea descifrabilă

în programul acestuia de știință "regală", cum o numește autoarea, conceput ca strategie de auto-distanțare a autorității oficiale față de alte grupuri sociale și politice în ascensiune, în principal micii proprietari, negustorii, comersanții. Ambițiile de obiectivitate și neutralitate științifică ale lui Bacon nu ar fi, astfel, decît o manieră abilă de a legitima puterea regelui într-o lume tot mai înclinată să își impună propriile metode, viziuni și concepții.

Există mult jargon poststructuralist în această carte, după cum există și multe dintre exagerările dragi celor prea grăbiți să își achite orice socoteală cu "demodate" noțiuni precum cea de obiectivitate ori raționalism. Important mi se pare însă faptul că Solomon izbutește destul de convingător să facă din Bacon un dirijor înțelept al unei lumi frământate de mari transformări intelectuale și sociale. Dar mai ales e impresionant felul în care o face: nu prin speculație vană ori talmăcire și răstălmăcire pînă la isterizarea cititorului a unor fragmente ambigue din câteva scrieri minore ale filozofului. Solomon e, înainte de toate, un istoric reductibil, care știe să scormonească într-un imens inventar de date și fapte, pe care apoi le interpretează cu o inteligență de necontestat. De pildă, ca să își poată susține proiectul său de știință regală (adică pus, politic, în slujba regelui), Bacon era obligat, declară autoarea, să redefinescă identitatea filozofului natural, pentru a o "purifica" de orice "pată politică". (Atenție, un asemenea demers rezzonează puternic și sinistru pentru oricine a cunoscut din experiență directă controlul politic exercitat de un regim asupra intelectualului, dar Solomon nu *propune* ea ca un asemenea control să fie exercitat, și nici nu îl aprobă, ci doar îl constată la Bacon). În acest scop el a preluat cele două paradigme identitare acceptate în epocă, aceea a magicianului renescentist și a călătorului iluminist, combinîndu-le în așa fel în propriile lui scrieri încît ele să formeze împreună o nouă ipostază, acceptabilă politic: a omului de știință care întreprinde voiaje mentale în interesul binelui public, chiar dacă uneori explicațiile lui pot părea simple prestidigitatii pentru cei neinițiați. Rolul lui Bacon însuși, în grandiosul său proiect intelectual, este al călăuzei, al insului cu autoritate aparent redusă, care nu face decît să te îndrume discret din spate, dar totuși indispensabil. De altfel în multe din textele sale Bacon se referă la sine însuși folosind persoana a III-a, într-atît era de decis în a forma din propria sa identitate un abis al obiectivității, al gândirii venite de nicideunde, ca să parafrazez o expresie celebră a lui Thomas Nagel ("the view from nowhere").

Dintre cele șase capitole ale cărții cel mai interesant și mai bine construit mi se pare al pa-

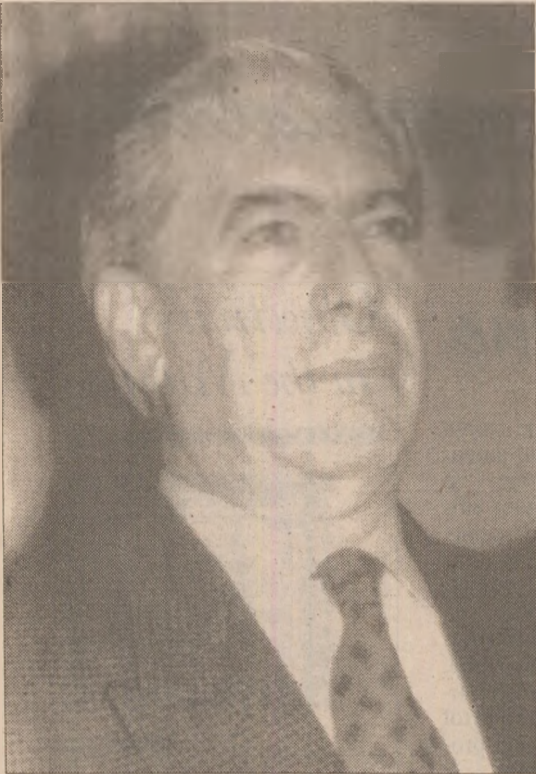
Objectivity in the Making

Julie Robin Solomon – *Objectivity in the Making. Francis Bacon and the Politics of Inquiry*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1998, 321 p.

trulea, "Bacon's Myth of Metis: The Fabrication of Consensus" (rom. Mitul Metisului: fabricarea consensului), unde misiunea lui Solomon e mai dificilă decît pare și ea a recunoaște. Și anume, de a demonstra cum preia Bacon conceptul antic de *metis* de la greci, însemnînd prudență și viclenie totodată, pentru a-l combina cu noțiunea aristotelică de *phronesis* (înțelepciune practică) și a elabora astfel un soi de atitudine-fundament social și intelectual pentru consensul științific. Capitolul mizează mult pe teoriile lui Habermas despre legătura dintre sfera publică și conceptul de consens, dar Solomon uită, cuprinsă de entuziasmul propriilor demonstrații și revelații, că Bacon a fost unul dintre adversarii cei mai ineversunțați împotriva retoricii, ca disciplină clasică, tocmai pentru că unele dintre conceptele ei esențiale printre care și acela de *phronesis* i se păreau periculoase pentru filozof și omul de știință. Propovăduind obiectivitatea și rațiunea, Bacon e un adevărat pastor al "sufletului științific", temător așadar de orice posibilă corupere a acestuia prin asocieri demonice cu valori relative precum cele subînțelese în conceptul de *metis*.

De altfel, aici stă păcatul mai general al cărții: fascinația pentru propria căutare, cea a unei duplicități politice-științifice la acela socotit îndeobște drept părintele obiectivității, deși e greu de rezistat din partea cititorului, o duce uneori pe Solomon, la asimilări forțate sau de-a dreptul eronate ale unor termeni diferiți, și prin tradiție și prin semnificație (obiectivitate e echivalent adeseori cu imparțialitate, deși al doilea ține de anumite domenii și numai de ele, în vreme ce primul e mai general). În măsura în care reușește însă mulțumitor să îl pună pe Francis Bacon într-o nouă lumină, și totodată să justifice, fie și extrem de subtil și de indirect, relativismul contemporan nouă și să confirme profunda neîncredere în valori precum obiectivitatea, studiul Juliei Solomon merită atenție și răbdare, fie și din partea unui virulent anti-marxist.

MARIO VARGAS LLOSA

Străinul trebuie să

simplificăm viața. În ciuda aparențelor, Meursault nu vrea să simplifice viața. El spune ce este, refuză să-și mascheze sentimentele și imediat societatea se simte amenințată... Așadar, nu greșim prea mult dacă vedem în *Străinul* povestea unui om care, fără a face pe eroul, acceptă să moară pentru adevăr.”

Aceasta este o interpretare valabilă - deși, vom vedea, incompletă - care a devenit aproape canonică în studiile despre Camus: *Străinul* ca pledoarie împotriva tiraniei convențiilor și a minciunii care domină viața socială. Martir al adevărului, Meursault merge la închisoare, este condamnat și, se presupune, ghi-

lotinat pentru incapacitatea-i ontologică de a-și ascunde sentimentele și de a face ceea ce fac toți ceilalți oameni: să joace teatru. Pentru Meursault e imposibil, de exemplu, să simuleze la înmormântarea mamei mai multă tristețe decât simte și să zică acele lucruri pe care te aștepti să le zică un fiu în asemenea împrejurări. Și nici nu poate - chiar dacă asta îl va costa viața - să se prefacă la tribunal că se căiește pentru că a omorât. Pentru asta e pedepsit el, nu pentru crima comisă.

Robert Champigny, în cartea sa, dedicată romanului lui Camus: *Sur un héros païen* (Paris, Gallimard, 1959) a explicat probabil cel mai bine această interpretare. El ne asigură aici că Meursault este condamnat fiindcă respinge “societatea teatrală”, cu alte cuvinte nu acceptă societatea alcătuită din ființe naturale ci cea privită ca ipocrizie consacrată”. Prin comportamentul său “păgân” - adică neromantic și necreștin - Meursault reprezintă o respingere vie a “mitului colectiv”. Moartea lui probabilă este, așadar, moartea unui om liber, un act eroic și edificator.

Această interpretare a *Străinului* mi se pare parțială, insuficientă. Firește că modul în care este judecat Meursault este scandalos din punct de vedere etic și juridic, fiind o parodie de justiție. El este condamnat nu pentru asasinarea arabului ci pentru conduita lui antisocială, pentru psihologia și morala excentrică, diferită de aceea acceptată de societate. Comportamentul lui Meursault scoate la iveală incapacitatea și viciile de administrație ale justiției, precum și murdăriile ziaristilor.

Dar de aici până la a acuza societatea care-l condamnă fiindcă este, ea, “teatrală” și se bazează pe “un mit colectiv” - mi se pare deja prea mult. Societatea modernă nu este mai teatrală decât altele; toate au fost și vor fi așa, fără excepție, chiar dacă spectacolul oferit va fi diferit. Nu există societate, deci conviețuire, fără un consens din partea celor ce o alcătuiesc în privința anumitor reguli și obiceiuri care se impun respectate de către toți. Fără această înțelegere, n-am putea vorbi despre “societate”, ci despre o junglă de bipezi liberi în care ar supraviețui doar cei mai puternici. Și Meursault, cu felul lui de a fi, interpretează un rol: acela de a fi liber până la extrem, indiferent la regulile pe care le presupune sociabilitatea. Problema pe care ne-o pune romanul este mai degrabă aceasta: e preferabil să fii ca Meursault sau ca cei care-l condamnă?

Lucrul e discutabil. În ciuda celor insinuate de autor, romanul nu oferă nici o concluzie în privința această: cititorului îi revine sarcina de a trage concluzii.

“Mitul colectiv” este pactul tacit care le permite indivizilor să trăiască în comunitate. Acesta are un preț pe care omul - fie că știe, fie că nu - trebuie să-l plătească: renunțarea la suveranitatea absolută, la anumite dorințe, impulsuri,

fantezii, care, dacă s-ar materializa, ar deveni periculoase pentru ceilalți. Tragedia lui Meursault este aceea a individului a cărui libertate a fost mutilată pentru ca viața colectivă să devină posibilă. Prin individualismul său feroce, de nereprimat, personajul lui Camus reușește să ne emoționeze și să trezească în noi o obscură solidaritate: în adâncul nostru, al tuturor, se află un sclav nostalgic, un prizonier care și-ar dori să fie la fel de spontan, de sincer și de antisocial ca și Meursault.

În același timp, însă, trebuie să recunoaștem că societatea nu se înșală când vede în Meursault un dușman, o persoană care ar putea contribui la dezintegrarea societății dacă exemplul său i-ar influența și pe alții.

Povestea lui reprezintă o demonstrație dureroasă, dar fără echivoc, a necesității “teatrului”, a ficțiunii, sau mai direct spus, a minciunii în cadrul relațiilor umane. Ascunderea sentimentului este indispensabilă pentru a se asigura coexistența socială, o formă care, deși pare lipsită de conținut și forțată dintr-o perspectivă individuală, capătă substanță și se impune din punctul de vedere al comunității. Aceste sentimente fictive sunt convenții ce sudează pactul colectiv, asemenea cuvintelor, aceste convenții sonore care fac posibilă comunicarea dintre oameni. Dacă oamenii ar fi, ca Meursault, doar instinct pur, atunci ar dispărea nu numai familia, ci și societatea în general, iar oamenii ar sfârși prin a se omori între ei în același mod absurd în care Meursault îl ucide pe plajă pe arab.

Unul dintre marile merite ale *Străinului* îl constituie economia stilului. La apariția cărții, s-a spus despre ea că rivaliza în acuratețe și concizie cu proza lui Hemingway. Dar ea este mult mai elaborată și mai intelectuală decât a nord-americanului. Este atât de clară și de precisă, încât nu pare scrisă ci spusă sau, mai bine zis, auzită. Caracterul ei esențial, lipsa totală de artificii, stilul fără infloriturii și complezențe contribuie în mod decisiv la verosimilitatea acestei povești neverosimile. În ea, stil și personaj se confundă: Meursault este și el transparent, direct și elementar.

Cumplită este la el indiferența față de ceilalți. Marile idei, cauze sau teme - dragostea, religia, justiția, moartea, libertatea - îl lasă rece. Faptul că vecinul lui, Raymond Sintes, își bate iubita maura nu-i trezește nici un sentiment de milă, ba din contră, n-are nimic împotriva să-i fie martor individului pentru a-i furniza un alibi la poliție. Dar nici măcar asta n-o face din afecțiune sau prietenie, ci pur și simplu din neglijență, am putea spune. În schimb, micile detalii sau anumite episoade cotidiene i se par interesante, cum ar fi de pildă relația traumatizantă dintre bătrânul Salmadano și câinele lui, acestora acordându-le importanță și privindu-le chiar cu simpatie. Dar lucrurile care-l emoționează cu adevărat n-au nici o legătură cu oamenii, ci cu natura și cu anumite peisaje pe care el le-a privat de tot ce este omenesc, transformându-le în realități senzoriale: vântuleala din cartierul lui, mirosurile verii, plajele cu nisipuri fierbinți.

E un străin în sensul radical al cuvântului: comunică mai degrabă cu obiectele decât cu oamenii, iar pentru a menține o relație cu aceștia din urmă, trebuie să-i preschimbe în animale ori în lucruri. Iată de ce se înțelege atât de bine cu Maria, ale cărei rochii, sandale și trup ating în el o coardă sensibilă. Fata nu trezește în el un sentiment, deci ceva durabil, ci doar rafale de dorințe. La ea îl interesează doar partea animalică, instinctul, sau, mai bine zis, ceea ce este în ea instinctiv și animalic. Lumea lui Meursault nu este păgână, este o lume dezumanizată.

Ciudat e totuși că, deși este un tip antisocial, Meursault nu e un revoltat fiindcă nu descoperim în el nici urmă de non-conformism. El nu acționează conform unui principiu sau unui crez ce l-ar determina să sfideze regulile societății: el e pur și simplu așa. Respinge pactul social, nesocotește convențiile și formele ce susțin viața colectivă în mod firesc și aproape fără să-și dea seama de asta (cel puțin până când este condamnat). Pasi-vitatea, dezinteresul sunt, fără îndoială, mai grave decât greșeala lui, în viziunea celor care-l judecă. Dacă ar fi avut idei sau judecăți de valoare cu care să-și fi justificat faptele și felul lui de a fi, poate că judecătorii ar fi fost mai binevoitori. Aceștia ar fi putut lua în considerare posibilitatea de a-l reeduca, de a-l convinge să accepte norma colectivă. Dar, fiind așa cum este, Meursault e încorigibil și, ca atare, irecuperabil pentru societate. În contact cu el, limitele, excesele și lucrurile ridicole ce fac parte din “mitul colec-

Albert Camus

tiv”, din pactul social, ies la iveală: apare tot ce e fals și absurd în viața comunității pentru individul izolat, oricare ar fi el, nu numai pentru un personaj anormal ca Meursault.

Când procurorul spune despre el că nu poate face nimic “într-o societate ale cărei reguli nu le cunoaște” - are dreptate. Bineînțeles că, din prisma magistratului, Meursault este un fel de monstru. Pe de altă parte, cazul său ne arată latura monstruoasă, mutilantă a societății: chiar și în cea mai liberă societate vor exista întotdeauna opreliști și pedepse împotriva libertății absolute la care aspiră, în adâncul inimii, orice om.

Și totuși, în pesimismul existențial al *Străinului* pâlpâie ușor o urmă de speranță: nu este resemnare ci luciditate și apare în acel extraordinar paragraf final în care Meursault, calmat după furia pe care i-o provocase preotul care voia să-l îmblânzească prin pietate, își asumă cu senină încredere destinul său de om expus “blândeii indiferențe a lumii”.

Pesimismul lui Camus nu este defetist ci dimpotrivă, el invită la acțiune sau, mai precis, la revoltă. La terminarea lecturii, cititorul are probabil sentimente contradictorii față de Meursault. De un singur lucru însă e sigur: e convins că lumea e prost alcătuită și că ar trebui schimbată.

În final, romanul nu sugerează nici implicit, nici explicit că *dacă așa stău lucrurile* trebuie să ne resemnăm să acceptăm o lume organizată de fanatici ca judecătorul de instrucție sau de avocați histrionici ca procurorul. Ambele personaje ne repugnă. Chiar și preotul ne displace, datorită inflexibilității și lipsei lui de tact. Prin comportamentul lui ciudat, Meursault demonstrează precaritatea și morala inoportună a convențiilor și a riturilor civilizației. Atitudinea lui, diferită

VOLUMUL *Adevărul minciunilor* reunește eseuri de Mario Vargas Llosa despre 25 de romane importante ale secolului nostru. De la Joyce și Thomas Mann până la Faulkner, Scott Fitzgerald, Nabokov sau Lampedusa, cartea face o sinteză a evoluției narațiunii contemporane, fiind totodată un strălucitor exercițiu de rigoare și luciditate intelectuală. Din acest volum, în curs de apariție la Editura ALL, am ales pentru cititorii revistei noastre eseu dedicat *Străinului* camusian.

ALĂTURI de *Omul revoltat*, *Străinul* este cea mai bună carte scrisă de Camus. S-a ivit, se pare, ca proiect, în august 1937, deși într-o variantă destul de vago, când Camus se afla în convalescență într-un sanatoriu din Alpi după una din numeroasele recidive ale tuberculozei de care se îmbolnăvisese în 1930. În *Carnets* afirmă că a terminat romanul în mai 1940. (Dar a fost publicat doar în 1942, la Gallimard, grație lui André Malraux, care fusese unul dintre modelele literare ale tânărului Camus).

Epoca și împrejurările în care a fost conceput *Străinul* sunt ilustrative. Pesimismul rece care se resimte în roman în abordarea societății și a condiției umane au fost legate, fără îndoială, de boala care slăbea, la răstimpuri, trupul acesta sensibil și de atmosfera neliniștită a Europei care trăia începutul celei de-a doua conflagrații mondiale.

Cartea a fost receptată ca o metaforă despre nedreptatea lumii și a vieții, o ilustrare literară a acelei “sensibilități absurde” pe care Camus o descrisese în *Mitul lui Sisif*, eseu publicat la puțin timp după roman. Sartre a fost cel care a făcut legătura dintre ambele texte, într-un strălucit comentariu despre *Străinul*. Meursault ar fi intruchiparea omului azvârlit într-o existență fără sens, victima unor mecanisme sociale care, dincolo de cuvintele mari - Dreptul, Justiția - ascundeau doar lucruri gratuite și lipsa de rațiune. Rudă apropiată a anonimilor eroi kafkieni, Meursault personifică situația patetică a individului a cărui soartă depinde de forțe cu atât mai puțin controlabile cu cât sunt mai confuze și mai arbitrare.

Dar foarte curând s-a ivit o interpretare “pozitivă” a romanului: Meursault ca prototip al omului autentic, eliberat de convenții, incapabil să înșele, pe care societatea îl condamnă pentru incapacitatea lui de a spune minciuni sau de a născoci ceea ce de fapt nu simte. Camus însuși a încurajat această interpretare a personajului, notând în prefața unei ediții nord-americane a *Străinului*: “Eroul cărții e condamnat fiindcă nu intră în joc..., fiindcă nu vrea să mintă. A minți nu înseamnă să spui numai ceea ce nu este. Înseamnă mai ales să spui mai mult decât este, iar raportat la sufletul omului, înseamnă să spui mai mult decât simți. Asta e ceea ce facem cu toții, zilnic, ca să ne

Saint-Exupéry regăsit

ceea ce este cetățeanul normal, scoate în evidență ipocrizia și minciunile, greșelile și nedreptățile pe care le implică viața socială. Totodată, ea dezvăluie cea mai adevărată - sau, în termeni freudieni, reprimată - a libertății individuale, a celorlalte instincte și dorințe de care are nevoie existența gregară.

Deși e foarte vizibilă influența lui Kafka și deși romanul filosofic sau cerebral, care era la modă în perioada existențialistă, a căzut în dizgrație, *Străinul* e mai citit și se mai comentează și în epoca noastră, o epocă foarte diferită de cea în care își scria Camus cartea. Interesul pentru ea rezidă dintr-un motiv mult mai important, dincolo de structura născută și de frumusețea discursului.

Asemeni ființelor vii, romanele cresc și, adesea, îmbătrânesc și mor. Cei care supraviețuiesc își schimbă pielea și existența precum șerpii și viermii care se preschimbă în fluturi. Aceste romane din noile generații lucruri diferite de cele pe care le-au spus cititorilor la apariția lor și uneori lucruri pe care autorul nu s-a gândit niciodată să le transmită. Cititorii de azi și mai ales pe cei ai unei Europe prospere, încrezătoare și hedoniste, deosebită de aceea temătoare, năucă și dezastruoasă în care s-a publicat *Străinul*, solitarul protagonist al acestei ficțiuni îi poate atrage prin ceea ce este epicureic în el: omul încântat de el însuși și mândru de instinctele lui, care își sumă dorințele și poftele elementare fără rușine și patetism, ca pe un drept răsc. Din tot focul de artificii care a fost "revoluția din mai 1968", cu larma roză și discată de tinerii nemulțumiți de societatea și epoca lor, vag idealști, generoși și confuzi, acesta pare să fi fost singurul bun câștigat: năzuințele omeștii ies din ascunzătorile în care le izoiese corpul social și încep să dobândească drept de cetățenie.

Și în această civilizație, cu dorințe liber exprimate - civilizație ce pare să se desfacă - Meursault ar fi fost pedepsit pentru că a ucis un om. Dar nimeni nu l-ar trimis la ghilotină, învechita mașină care ce a prins rugină într-un muzeu, și, mai ales, nimeni n-ar fi fost șocat de ezinteresul lui visceral pentru semenii de egoismul feroce. Asta trebuie să ne preocupe? E oare un progres faptul că un Meursault imaginat de Camus cu o înmățate de secol în urmă ne apare ca o remonștră a unui prototip contemporan? Fără îndoială că civilizația occidentală a doborât bariere indispenabile și este astăzi mai liberă, mai puțin opresivă în privința sexului, a condiției femeii, a moravurilor în general, decât cea care probabil a tăiat capul lui Meursault. Dar în același timp nu se poate spune că această libertate cucerită în diverse domenii ar reflecta o sensibilă îmbunătățire a calității vieții, o cultură bogată care să fie accesibilă tuturor sau cel puțin majorității a oamenilor. Dimpotrivă, s-ar zice că în numeroase cazuri libertățile abia câștigate erau minimize și devalorizate - transformându-se în noi forme de nonconformism - de către norocoșii lor beneficiari.

Străinul, ca și alte romane bune, și-a evansat epoca, anticipând deprimanta năgine a unui om pe care libertatea de care dispune nu-l înalță nici din punct de vedere moral, nici cultural, ci mai degrabă îl despiritualizează, privându-l de sentimentele de solidaritate, de entuziasm și ambiție și făcându-l să devină asiv, expus rutinei și instinctiv într-un rad aproape animalic. Nu cred în peapasa cu moartea și eu nu l-aș fi trimis la eșafod, dar, dacă i s-a rostogolit capul la ghilotină, nu trebuie să-l plângem.

În românește de Luminița Voinea-Răut

DE MULT, numele lui Antoine de Saint-Exupéry se confundă cu al celei mai renumite creații ale sale, *Micul Prinț*, nu numai pentru că aceasta îi eclipsează creațiile "serioase" (în sensul pe care oamenii mari îl dau acestui cuvânt), ci, poate, mai ales pentru că autorul i s-a alăturat în nemurire eroului său, alegând ca și el să dispară într-o bună zi fără urmă.

Pe 31 iulie 1944, un avion de vânătoare Lightning P38, cel mai performant din epocă, a fost doborât de forțele anti-aeriene germane deasupra Mediteranei. La bordul său se afla Antoine de Saint-Exupéry, pilot de 44 de ani, vîrstă limită în această meserie. Pilotul era cunoscut pentru curajul său care friza inconștiența și scăpase ca prin minune din mai multe accidente. Zbura acum numai cu derogare specială, în urma intervențiilor repetate pe lângă statul major, pentru că, spunea el, "Dacă voi fi doborât nu voi regreta nimic." A fost înghițit de ape, iar locul unde a căzut a rămas invăluit în mister pînă în toamna acestui an cînd, într-un golfuleț de lângă Marsilia, plasa unui pescar a adus la suprafață brățara de argint pe care o purta Saint-Exupéry. S-au mai descoperit de asemenea un emițător radio și un bulon, rămășițe certe ale avionului său. Dorința membrilor familiei a fost ca cercetările să nu meargă mai departe, iar pacea mormintului subacvatic să nu fie tulburată.

Acest semn trimis din adîncuri după mai bine de cincizeci de ani - timp în care numeroase cercetări au rămas fără succes, inclusiv cele întreprinse în 1992 de performantul grup Ifremer, descoperitorul epavei Titanicului - a avut rostul de a readuce în actualitate personalitatea complexă a lui Antoine de Saint-Exupéry. Aristocrat prin naștere, era și un aristocrat al spiritului și al angajării necondiționate.

O dovedește, între altele, și o scrisoare din 1941, adresată lui André Breton. Aflat în exil la New York, sediul diasporei dadaiste și suprarealiste, Breton îl acuza pe Saint-Exupéry de complezență față de guvernul de la Vichy, dezaprobind și angajarea sa în rezistența din interiorul Franței. Saint-Exupéry răspunde acestor atacuri într-o lungă scrisoare pe care, însă, a renunțat să o mai trimită. Pierdută multă vreme, scrisoarea a fost descoperită într-o licitație de manuscrise de la Geneva, în 1989, și a fost inclusă ulterior în volumul *Ecrits de guerre*. Ea reprezintă mesajul unui mare patriot, dar are și valoarea unui manifest antisuprarealist. O reproducem fragmentar în această pagină, după "Nouvel Observateur" din 12-18 noiembrie, număr al cărui dosar se intitulează "Saint-Exupéry regăsit".

Dragul meu prieten,

[...] Poziția mea față de nazism m-a determinat ca în timpul războiului să intervin de trei ori consecutiv pentru anularea unor ordine de mutare prin care se încerca salvarea prețioasei mele persoane.[...] Îmi închipui că semnatarii de manifeste vi se par animați de o îndrăzneală mult mai viguroasă. Personal, nu văd cu ce un șir de injurii îndreptate împotriva unor nenorociți care mor de foame, striviți de cel mai îngrozitor șantaj [n.ed.: francezii rămași în Franța] ar putea schimba cu ceva soarta lumii.[...]

După părerea mea, rezistența antinazistă se baza în special nu pe manifeste, ci pe înarmarea francezilor, pe unitatea francezilor, pe spiritul de sacrificiu al francezilor. Eu am fost întotdeauna consecvent cu principiile mele, tot așa cum

aceste principii au fost consecvente cu interesele generale pe care aveau pretenția să le susțină. Așa am făcut eu însumi războiul.[...] În acest spirit, grupul de piloți din care fac parte a a dus în jurul aceleiași mese camarazi de dreapta și camarazi de stînga, camarazi credincioși și camarazi necredincioși. Cu toții au murit cu cinste din spirit de rezistență față de nazism. Pe trei sferturi dintre ei i-ați fi dorit spînzurați.[...]

Păcat că nu v-ați confruntat niciodată cu problema morții consimțite. Ați fi constatat că într-o asemenea situație omul are nevoie nu de ură, ci de feroare. Nu se poate "împotrivi" se poate "pentru" (s.n.) Or dvs. v-ați irosit viața distrugînd tot ceea ce omul putea invoca pentru a accepta moartea. Nu numai că ați luptat împotriva înarmării, a unității, a spiritului de sacrificiu, dar ați luptat și împotriva libertății celorlalți de a gândi altfel decît dvs., a fraternității care guvernează opiniile particulare, morala curentă, ideea religioasă, ideea de Patrie, ideea de Familie, de casă, și în general orice idee care dă temei unei Ființe, oricare ar fi aceea, orice idee de la care omul s-ar putea revendica. Sînteți partizanul fanatic al distrugerii absolute a tuturor acestor ansambluri. Sînteți desigur antinazist, dar în același fel în care sînteți și anticreștin. Și sînteți mai puțin înverșunat în lupta împotriva nazismului, decît sînteți înverșunat în a demola fragilele baricade care i se ridicau împotriva.[...]

Invocați desigur lupta pentru libertate. Dar vă refuz în mod absolut acest drept. Sînteți omul cel mai intolerant din cîți cunosc.[...] Sînteți omul excomunicărilor, al exclusivității, al ortodoxiilor absolute, al proceselor tendențioase, al judecăților definitive despre om, determinate de o frază întîmplătoare, de un pas, de un gest. Numai din lipsă de putere nu sînteți omul bastiliilor. Dar în măsura în care slaba dvs. putere se poate exercita, sînteți omul lagărelor de concentrare ale spiritului.[...] Nu oameni ca dvs. mi-aș alege pentru a răzbi într-un naufragiu, în aventura unei explorări, pentru a face față unui doliu sau pentru a împărți o masă prietenească.

Îmi reproșați, André Breton, că nu am provocat un scandal [n.ed.: denunțînd regimul de la Vichy]. Scandalul mi s-a părut întotdeauna rezultatul unei vanități zgomotoase. Nu mă știu cîtuși de puțin vanitos.[...] Mi-ați spus că nu aveți nici un sentiment de solidaritate practică, nici o legătură spirituală cu populația Franței. Însăși ideea unei "Franțe" vă face să vă ieșiți din fire. E adevărat că și în această situație reacționez altfel decît dvs. Punctul dvs. de vedere, de o rigiditate polițienească, vă obligă să dezonorați pe oricine s-ar preocupa de aprovizionarea cu alimente destinate copiilor, iar pentru a face acest lucru ar fi nevoie să întrețină relații cu guvernul de la Vichy. Considerați că un asemenea devotament față de copii ar fi o infamie.[...] Dimpotrivă, părerea mea este că dacă nu putem, ca prin minune, să întemeiem pe acest pămînt statul pe care ni-l dorim e bine să încercăm să salvăm măcar rămășițele unei lumi dorite.[...]

Prezentare și traducere de Marina Vazaca

OPERA cea mai personală a vicontelui François René de Chateaubriand, *Memoriile de dincolo de mormânt*, îl înscrie pe autor în descendența marilor memorialiști ai clasei sale, cardinalul de Retz și ducele de Saint-Simon.

Scriitor de geniu dar și om politic, actor de primă mărime al unei scene răscolite de patimi, Chateaubriand este părintele lui René, personajul exemplar al romantismului francez, și observatorul inteligent și sensibil al Franței ultimelor decenii ale secolului al XVIII-lea și al primelor decenii ale secolului al XIX-lea. "Ultimul martor al Moravurilor feudale", Chateaubriand a cunoscut, în egală măsură, curtea de la Versailles și proclamația drepturilor omului, "stindardul seniorilor de la Combourg" și "drapelul revoluției". Încercând să se detașeze de evenimente, fără a reuși însă întotdeauna, autorul impune asupra vremii sale o viziune, în primul rând, morală: "eu nu mă glorific și nici nu mă plîng de vechea și de noua societate. Dacă în prima eram cavalerul sau vicontele de Chateaubriand, în a doua sunt François de Chateaubriand. Numele, îl prefer titlului."

Sentimentul superiorității aristocratice, deși temperat de conștiința valorii, este totuși mereu prezent în eleganța, rezerva și discreția relatării. Copilăria, umbrită de severitatea paternă, contribuția surorii sale, Lucile, la trezirea geniului poetic, detalii despre face-re dureroasă a operei precum și impactul unei lumi violente asupra unei naturi hipersensibile, totul este spus în registrul decent, pentru a feri cititorul de spectacolul penibil al slăbiciunii omenești. Autoportretul dezvăluie o personalitate introvertită, predestinată melancoliei romantice, în ciuda unor solide lecturi clasice. Dorința de acțiune, compromisă de timiditate, este proiectată în interior, devenind principalul mobil al creației. Actul creator este precedat de nevoia auto-cunoașterii. "Eram pentru mine un mister". Această curiozitate rezumă un foarte personal "râu al secolului" definit prin neîncredere, îndoială dar și prin orgoliul de a aparține elitei spirituale și sentimentale. Autoportretul etalat în *Memoriile de dincolo de mormânt* este acela al unui scriitor pe care inteligența suplă și educația aleasă l-au ferit de pedanterie, de suficiență, de morgă, de "invidia și vanitatea fanfaroană a noilor autori". Este un autoportret romantic, clădit pe

150 de ani de la publicarea *Memoriilor* lui Chateaubriand

Între poemul autobiografic și jurnalul politic

contraste. "În ceea ce mă privește, ca persoană publică, sunt de neclintit, dar persoana particulară este la îndemina oricui vrea să pună stăpînire pe ea"; sau "Timid în saloane, eram îndrăzneț în piața publică, eram făcut pentru singurătate sau pentru forum".

Cunoașterea de sine precede și pregătește cunoașterea celorlalți. Același tehnică a contrastului servește la creionarea portretelor individuale și colective sau la relatarea evenimentelor publice. Chateaubriand demistifică momente celebre ale revoluției, etalindu-le în totală opoziție cu opinia general acceptată. "Căderea Bastiliei", departe de aureola glorioasă cu care s-a înconjurat, este, de fapt, o debandadă prozaică, porțile închisorii fiind deschise de un "guvernator timid". "Învingătorii Bastiliei, bețivi fericiți, declarați cuceritori de cabaret" defilau în trăsuri. În urma lor, prostituate și o mulțime de pierde-vară îi escortau într-o atmosferă euforică. Iar "trecătorii se descopereau, cu respectul fricii, în fața acestor eroi, dintre care unii au succumbat din cauza efortului în mijlocul propriului triumf."

Aceiași pescuitori în ape tulburi se instalează și în fotoliile Adunării Naționale. Aristocratul François de Chateaubriand descrie cu o ironie feroce această adunătură de mitocani care intră mîncînd în sala de ședințe și gesticulează ridicol. Alături de ei, precupețele din hale tricotează în tribune și cînd ceva li se pare suspect țipă isteric: "la spînzurătoare". În această situație excepțională se desparte griul de neghină. Oportunismul este prezent în toate straturile sociale, Chateaubriand penalizînd abdicarea morală oriunde este ea. "Cea mai mare parte a curtezanilor celebri prin imoralitatea lor, la sfîrșitul domniei lui Ludovic al XV-lea și în timpul domniei lui Ludovic al XVI-lea se înrolaseră sub drapelul tricolor". În aceeași categorie este inclus cavalerul de Parny, poet mediocru, "mizerabil revoluționar, insultînd religia persecutată și pe preoții ajunși la eșafod, cum-părîndu-și liniștea cu orice preț..." și acordîndu-și lira în tonalitatea noilor veniți.

O artă sigură a racursiului dă concizie și culoare portretelor individuale. Mirabeau este "tribun al aristocrației și deputat al democrației". Unele sunt de-a dreptul antologice. Napoleon "acest om căruia îi admir genul și îi detest despotismul" sau "viciul sprijinit de brațul crimei, domnul de Talleyrand susținut de domnul Fouché". Portretul lui Robespierre este expedit lejer, cu un dispreț abia voalat: "La sfîrșitul unei discuții violente, văzui urcîndu-se la tribună un deputat cu un aer comun, cu o privire cenușie

și fără viață, pieptanat corect, îmbrăcat curat ca un administrator de casă mare, sau ca un notar de țară grăjuliu de persoana sa. Făcu un raport lung și plicticos; nimeni nu-l ascultă; întrebai cine este: "Robespierre".

Manipularea mulțimii, prin discursul populist, este prilej de considerații amare privind psihologia maseilor: "După revocarea Edictului de la Nantes, în 1685, aceeași populație a foburgului Saint-Antoine a demolat templul protestant din Charenton, cu același zel cu care a devastat biserica din Saint-Denis, în 1793."

La celălalt pol, beneficiarii naivității generale: "revoluționarii îmbogațiți începeau să se mute în casele impunătoare vindute în foburgul Saint-Germain".

Conferind *Memoriilor* sale un caracter sacru "pentru că ies din mormînt", Chateaubriand accentuează dimensiunea lor morală. Ideea unei justiții imanente este omniprezentă, restabilind echilibrul temporar deranjat. Nobilii trădători, acești "frivoli apostafi ai tronului", sfîrșesc la eșafod. Revoluția "avusese nevoie de viciile lor". Odată consolidată, ea "a avut nevoie de capetele lor".

Pornit în "căutarea timpului pierdut", romanticul François de Chateaubriand a încercat să scrie epopeea modernă a vremii sale, amalgam de tragic și grotesc.

Desen de Redon

Cum generația lui René dispăruse, autorul său a preferat ficțiunii realitatea, realitate ce va fi servit ca model "rechinilor" prozaici din universul balzacian.

Sonia Cuciureanu

MERIDIANE

Despre violență și intoleranță

◆ Violența sub toate formele ei este prezentă în întreaga operă a scriitoarei irlandeze Edna O'Brien. Dacă în penultima sa carte, *Casa splendidei izolări*, tema era terorismul cotidian, în cea mai recentă, *Nu vei mai ucide*, este vorba despre violența în familie și ipocrizia societății. O adolescentă irlandeză violată de tatăl său vrea să plece la Londra să avorteze, dar, aflîndu-se, întreaga Irlandă catolică se revoltă și, ignorînd cine e tatăl pruncului, o consideră pe fată culpabilă, cel mai indignat de intenția ei de a avorta fiind chiar autorul violului.

Romanul Ednei O'Brien ocolește melodrama prin forța stilului și prin autenticitatea personajelor.

Virginia și Leonard

◆ Laurent Sagalovitch (n. 1967) a surprins plăcut critica literară franceză la debutul din 1996 cu *Dade City*, un fals polar metafizic, un roman faulkerian scris cu vizibil talent. Un al doilea roman, apărut de curînd la Actes Sud, *Trestia Virginiei* vine să confirme bunele aprecieri de la debut. Personajul titular nu e alta decît Virginia Woolf iar vocea naratoare aparține soțului ei, Leonard, ce supraviețuiește unei epoci, unei femei mîncate de disperare existențială, și chiar lui însuși.

Cronica Secolului de Aur spaniol

◆ Arturo Pérez-Reverte (n. 1951) face parte dintr-o generație ce a dat cei mai buni prozatori ai Spaniei actuale. El a publicat numeroase romane de succes, fără să coboare nivelul intelectual și arta literară la rețetă. Dacă ne referim doar la cele recente - *Pielea de pe tobă*, care amesteca genul polițist și inspirația cibernetică într-o atmosferă ecleziastică sulfuroasă, sau *Husarul* - roman istoric ce narează dezastruoasa expediție napoleoniană în Spania, putem vedea largimea paletii sale narrative, nutrite ade-

sea din experiența proprie de jurnalist și corespondent de război.

Ambițiosul proiect la care lucrează în prezent

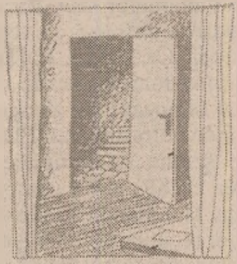
Arturo Pérez-Reverte e un ciclu de șase romane de inspirație istorico-literară, cronică a Secolului de Aur spaniol, centrată pe truculenta figură a căpitanului Alariste, și în care apar ca personaje Quevedo, Lope de Vega, Calderón, Góngora și Velázquez.

Primele două romane ale ciclului, *Căpitanul Alariste* și *Rugurile din Bocanegra* au intrunit aprecieri unanime nu doar în lumea hispanofonă, aventurile căpitanului fiind traduse, pe măsură ce apar, și în alte limbi de circulație.

Omagiu lui Mircea Eliade

Litteraria

Vol. 7 14 1997

Pragensia

Unul din numerele revistei *Litteraria Pragensia*, care apare sub egida Centrului de Studii Comparatiste din cadrul Universității pragheze "Karlovy" i-a fost dedicat lui Mircea Eliade, constituindu-se, deopotrivă, într-un demers ce vizează studiul operei savantului român în context european. Numeroasele traduceri din bibliografia eliadiană în limba cehă trădează un interes

îndreptat în special spre nuvelele fantastice, fapt dovedit de existența mai multor versiuni. Într-o încercare de stabilire a locului pe care-l ocupă Eliade în evoluția nuvelei fantastice românești, Libuše Valentova subliniază faptul că scrierile acestuia marchează trecerea de la "îrumperea subită a sacralului în profan", așa cum apare ea în operele lui Caragiale sau Galaction, la imanența sacralului, în structurile cele mai adânci ale textului.

Mircea Handoca identifică, într-un articol intitulat "Mircea Eliade și Eugene Ionesco" afinitățile spirituale dintre cei doi, mai ales în ceea ce privește concepția asupra teatrului, atât Ionesco cât și Eliade dovedindu-se partizani ai ideii de "spectacol total". Remarcând "bogăția poetică și puterea simbolică a imaginației" din teatrul ionescian, Eliade întrevide în fiecare piesă un univers imaginar, la baza căruia stau "structurile lumii onirice și simbolismul mitologiilor". O corespondență purtată de Mircea Eliade cu Carl Gustav Jung între anii 1950 și 1960 și publicată în paginile revistei de același Mircea Handoca ne dezvăluie un Eliade care se apropie cu fervoare și admirație de Maestru. Sunt anii în care Eliade va dobândi statutul de autoritate incontestabilă în domeniul istoriei credințelor și al practicilor magico-religioase, grație celebrilor sale volume: *Tratat de istoria religiilor* (1949), *Mitul eternei reînnoierii* (1949), *Imagini și simboluri* (1952), *Sacral și Profanul* (1956). (D.C.)

Malraux și maestrul

La Muzeul Idei din Tokio este deschisă până la 20 decembrie expoziția *André Malraux și doisprezece maestri francezi*. Sunt expuse lucrări ale unor artiști care au fost apropiați cunoscutului scriitor și om politic francez. Printre altele, pot fi admirate lucrări ale lui Chagall și Braque.

◆ *Monicagate* i-a îmbogățit pe editorii egipteni. Două volume, ambele având ca subiect "relația nepotrivită" a președintelui american, s-au vândut ca piinea caldă, în tiraje enorme, care circulă în toată lumea arabă. *Monica și Clinton: scandalul secolului* (Ed. Dar al-Hilal) și *Nopti fierbinți la*

Best sellers în Egipt

Casa Albă (Ed. Akhbar al-Yom) prelucrează pasajele cele mai picante din raportul procurorului Kenneth Starr și sunt însoțite de prefețe bine politizate. Dar nu pentru aceste prefețe sînt cumpărate cărțile. Întrebați pentru ce se bat să obțină cele două volume, oamenii răspund sincer: "Pentru sex, desigur".

Petros Haris (1902-1998)

sacrarea tinerilor scriitori, la promovarea literaturii naționale în paralel cu cea universală, este inestimabilă. "Prin editarea revistei, Petros Haris a ajutat și sprijinit ca nimeni altul literatura greacă, și aceasta în epoci foarte dificile", mărturisea istoricul literar I.M.Hatzifotis în numărul omagial pe care revista l-a dedicat editorului său în 1988, când acesta a încredințat conducerea publicației criticului E.N.Moshos. Autoritatea pe care Petros Haris a dobândit-o în lumea literelor, grație unui intransigent demers critic, care nu a făcut niciodată concesii non-valorii, este demnă de invidiat.

Opera sa jurnalistică are de asemenea dimensiuni impresionante: în afara de "Nea Estia", unde asigură neîntrerupt, din 1933 până în ultimii ani ai vieții, rubrica "Probleme și întrebări", a semnat, până în 1967, foiletonul în cotidianul atenian "Eleutheria", colaborând totodată la majoritatea publicațiilor literare din Grecia și din Cipru.

Prieten al literaturii române, pe care a găzduit-o generos în paginile revistei "Nea Estia", Petros Haris este bine cunoscut în România, cele trei cărți traduse (volumul de nuvele *Noaptea cea lungă*, 1976, eseurile din *Spiritul și epoca*, 1978, și romanul *Zilele mâniei*, 1985) și alte nuvele și eseuri apărute în antologii sau în presa literară românească figurând la loc de frunte în masiva bibliografie a traducerilor din opera sa.

Om al veacului său, pe care l-a slujit cu credință, Petros Haris va intra cu siguranță în Panteonul literelor elene, în care a izbutit să înscrie atâtea nume de prestigiu ale confracților săi. Soliditatea operei sale reprezintă o garanție.

Elena Lazăr

LA ÎNCEPUTUL lunii octombrie, s-a stins din viață la Atena, orașul în care s-a născut (în 1902) și de care și-a legat numele, ateniianul Petros Haris.

Personalitate covârșitoare a vieții culturale a Greciei de azi, membru al Academiei ateniene (din 1969), vicepreședintele (1976) și președintele (1977) ei, prozatorul (nuvelist - înnoitor al genului - și romancier), memorialistul (cultivator statornic, alături de Kostas Uranis și Nikos Kazantzakis, al literaturii de călătorie), eseistul și mai ales criticul literar (cele șase volume consacrate *Prozatorilor greci* constituie opere de referință), Petros Haris a înscris, prin cele peste 50 de cărți publicate, de-a lungul unei cariere ce depășește șapte decenii (a debutat în 1920, la vârsta de 18 ani), o pagină unică în istoria literelor elene din secolul 20.

În afara creației literare personale (cărțile i-au fost consacrate până în prezent nu mai puțin de 6 cărți), care îl plasează în prima linie a literaturii contemporane, Petros Haris a condus, timp de 55 de ani (1933-1988), cea mai importantă revistă literară a țării, în paginile căreia au debutat și s-au impus mai multe generații de scriitori. Contribuția revistei la descoperirea și con-

Mulțumit de sine

LA 11 ANI după memorabilul ecou al romanului *Rugul deșertăciunilor*, scriitorul american Tom Wolfe, acum în vîrstă de 68 de

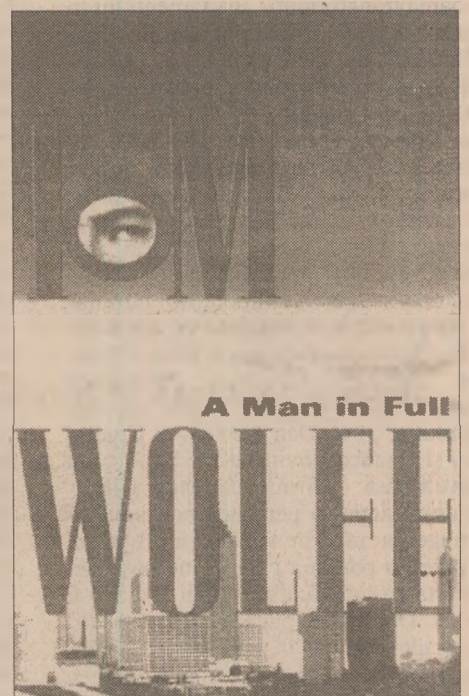
roman elemente de reportaj și studiu al mediilor sociale, Tom Wolfe nu se dezmințe nici în noua carte de peste 700 de pagini, al carei prim tiraj de 1,2 mil-

ani, face din nou mare vilvă cu îndelung anunțatul, și așteptatul, *A Man in Full*, publicat concomitent de Ed. Farrar Straus & Giroux în S.U.A. și de Jonathan Cape în Marea Britanie. Întîrzierea apariției, după ce autorul primise de la editori un avans de șase milioane de dolari (fără ca aceștia să cunoască măcar subiectul cărții), s-a datorat bolii cardiace soldate cu o operație, urmărită de mass-media cu îngrijorare, căci romancierul e o figură extrem de cunoscută nu doar lumii literare. E un VIP.

Fervent adept în anii '70 al mișcării "noul jurnalism", care aducea în

ioane de exemplare se vinde foarte bine. Eroul este, de data aceasta, un afacerist din domeniul imobiliar, Charlie Crocker, iar acțiunea se petrece în zilele noastre, în Atlanta. Roman realist, în care pot fi întilnite marile evenimente ale anilor '90, *A Man in Full* e construit în jurul a trei intrigi convergente și alcătuiește un tablou viu al Americii profunde, o frescă la scară mare a Statelor Unite, la sfîrșit de mileniu.

Într-un amplu articol-portret pe care "Vanity Fair" din New York i-l consacră lui Tom Wolfe sub semnătura lui David Kamp, se prevede, între altele, și un nou scandal în jurul recidivei de "incorectitudine politică" din *A Man in Full*, care are între personajele principale un violator negru antipatic și un ultraconservator simpatic. (În urmă cu 11 ani, *Rugul deșertăciunilor* îi adusesese autorului acuzația de rasism, fiindcă lăsa să se înțeleagă existența unei prăpastii de netrecut între albi și negri din New York). Stînd de vorbă cu scriitorul-vedetă, ziaristul îl întreabă la un moment dat: "Nu cumva,

în fond, sinteti grozav de mulțumit de dumneavoastră?"

După o mică ezitare, Tom Wolfe răspunde: "Ei bine, aș îndrăzni să spun că da." Suficiența fără complexe a celebrului scriitor e privită cu simpatie de "Vanity Fair", fiindcă romanul proaspăt apărut este, după opinia criticilor, cu adevărat bun. (A.B.)

Muzeul E. Lovinescu

REVĂD, în amintire, încăperea nu prea mare, salonul în care se desfășurau ședințele Cenaclului "Sburătorul", al lui E. Lovinescu, pereții aproape în întregime acoperiți de rafturi cu cărți, divanul larg și scund, din stînga, rezervat tinerilor cenaclști (printre care mă afluam eu însumi) nu prea deprinși cu relativa disciplină și cuviința a locului, portretul foto foarte reușit al prozatoarei Ioana Postelnicu, biroul maestrului mereu încărcat de manuscrise, mulțimea de romane risipite prin toate colțurile încăperii.

Mi se pare foarte firesc ca acest spațiu aproape de legendă să fie reconstituit cu fidelitate în toată intimitatea și în întreg potențialul iradiațiilor lui creator, într-un Muzeu Lovinescu, să fie reintegrat pentru totdeauna, destinului său cultural, vremelnic desfigurat.

Geo Dumitrescu

Revista revistelor

Un procuror militar în sediul Cenaclului "Sburătorul"

Se fac auzite tot mai multe voci autorizate care cer ca faimosul apartament al lui E. Lovinescu, de pe bulevardul Elisabeta nr. 95 A, în care aveau loc înainte de război ședințele Cenaclului "Sburătorul", să devină Muzeul E. Lovinescu. (Revista noastră găzduiește pentru început intervenția lui Geo Dumitrescu pe această temă, urmând ca în numerele viitoare să dăm cuvântul și altor personalități.) Nedreptatea făcută memoriei marelui critic, continuator ilustru al lui Titu Maiorescu, creatorul unei epoci în istoria literaturii române este cu atât mai mare cu cât în locuința stă instalat cu o tenacitate indecentă nimeni altcineva decât un fost procuror militar, Ion Nistor, care s-a mutat acolo la 14 aprilie 1959, ceea ce înseamnă la cinci zile după ce văduva lui E. Lovinescu a fost condamnată, din motive politice, la 18 ani de temniță grea. Criticul de artă Cornel Radu Constantinescu aduce argumente de ordin moral și cultural extrem de convingătoare în favoarea transformării apartamentului în muzeu - într-un articol publicat în ziarul ADEVĂRUL din 5 decembrie. În revista 22 din 8 decembrie, o întreagă pleiadă de personalități ale culturii de azi, convocate de Doina Jela, ea însăși autoarea unei cărți zguduitoare despre soarta Ecaterinei Balăcioiu, soția lui E. Lovinescu și mama Monicăi Lovinescu, pledează într-o manieră care nu mai admite replică pentru reintroducerea locuinței în spațiul simbolurilor culturale. Se pronunță în legătură cu acest subiect Alexandru Paleologu, Ileana Vrancea, Gheorghe Grigurcu, Alexandru George, Gabriela Omăt, Eugen Simion, Laurențiu Ulici, Dan Alexandru Condescu și Monica Lovinescu. "Faptul că în această casă - afirmă Laurențiu Ulici - locuiește acum o persoană «cu merite» în tragedia trăită de soția scriitorului mi se pare un paradox care spune mult despre starea morală a societății românești de azi. Dacă mai spunem și că respectiva locuință se află în proprietatea doamnei Monica Lovinescu, moștenitoarea legală a scriitorului, cred că am oferit primăriei Bucureștiului toate argumentele pentru a grăbi procedura administrativă de transformare a locuinței respective în casă memorială." ♦ Revista RAMURI continuă să se situeze în centrul celor mai arzătoare probleme ale literaturii actuale. În numărul din noiembrie

al publicației este dezbătută condiția criticii literare de azi. Tonul este dat de redactorul-șef al revistei, poetul și criticul Gabriel Chifu, care explică, inspirat, că literatura a reîntors oarecum în normalitate, într-o altfel de normalitate decât cea veche, și că în aceste condiții se impune o regândire a rolului criticii literare. Printre criticii literari invitați să-și definească poziția în această chestiune se numără Dan Cristea, Cornel Ungu-

reanu, Ion Militaru, Ioan Buduca, Ioan Lascu, Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Gheorghe Grigurcu, Alex. Ștefănescu. Revista oferă și unor poeți și prozatori posibilitatea de a-și face cunoscute opiniile în legătură cu critica literară. Este vorba de Mihai Sin, Adrian Popescu, Lucian Vasiliu, Traian Ștef, Dan Stanca, Nicolae Coande. Sumarul revistei se completează fericit cu cele două rubrici, *Difracții* și *Negru*, susținute de Eugen Uricaru și respectiv Nicolae Prelipceanu, ambii scriitori experimentați care nu ezită să facă și publicistică. Iată o mică parabolă extrasă din textul lui Eugen Uricaru: "Pentru a-l învăța pe Vineri mecanismul economiei de piață, Robinson Crusoe îl plătea cu doi taleri pe acesta pentru că-i freca cizmele cu untură dar apoi îl obliga să plătească un taler pentru grăsimă pe care o cumpăra de la Robinson Crusoe pentru a-i freca cizmele lui Robinson Crusoe. Cred că va trebui să ne întoarcem la alfabetul existenței sociale pentru a reinvăța normalul." Iată și o secvență din tulburătoarea pledoarie a lui Nicolae Prelipceanu pentru *participare*: "Ne uităm blazați cum se trage-n Kosovo și nici nu ne trece prin cap că vreun Kosovo poate fi peste tot. Ne uităm blazați cum iau apele sate și orașe întregi în China sau Honduras și zicem «bine că nu-i la noi». Ba e la noi, căci nu suntem așa de departe de China și de Honduras."

UN DACĂ

DE CURÎND, președinții a două dintre partidele de guvernământ, d-nii Roman și Diaconescu, au declarat, pe rînd, că dacă partidul lor ar fi cîștigat alegerile, reforma s-ar fi făcut mai repede în România. Acest *dacă*, venit după doi ani de conviețuire politică plină de peripeții între PNȚCD și PD, e o probă în plus despre lipsa de convingere cu care cei doi aliați înțeleg să colaboreze. Un fel de a da vina pe celălalt, cu ajutorul unei realități ipotetice.

PD-ul care după alegeri n-a avut un scor prea grozav și în nici un caz scorul primului clasat, se poate folosi acum de acest *dacă*, pentru că CDR din '96 e, acum, o alianță care nu funcționează prea bine. O alianță în care au apărut abandonuri, iar partidele care o compun în continuare ori lansează mesaje electorale separate ori, ca în PNȚCD, se consumă în lupte lăuntrice. Ideea că de toate relele din CDR e de vină partidul d-lui Roman nu rezistă la analiză, cită vreme problemele de comunicare din Convenție au apărut separat de relațiile cu PD-ul. Din acest motiv negocierile în CDR au avut loc în situații de criză și au fost purtate pe un fond emoțional accentuat, din care au rezultat declarații publice greu de reconciliat la masa tratativelor. Cu atît mai mult negocierile dintre CDR și partenerii sai au funcționat prost în chestiuni de reformă. Declarațiile categorice făcute de dragul imaginii în presă au dus la o criză de pe urma căreia a picat premierul Ciorbea, iar acesta, atacat deschis atunci de actualul premier, în emisiuni t.v., nu s-a lăsat mai prejos după ce și-a pierdut funcția.

Impresia că acest tip de relații a fost inaugurat după alegerile din '96 e falsă. Modelul - singurul de la noi după '89 - e acela al unui partid cu un procent inițial mare, care își alege aliații pe criteriul maximei fidelități posibile. Pentru a putea guverna fără probleme, la prima vedere, PDSR-ul a ales aliații cei mai comози, aliați care, în cele din urmă, l-au

făcut pe președintele de atunci al României să afirme că nu guvernezi cu cine vrei, ci cu cine poți. Asta cînd a fost întrebare în străinătate, cum rimează pretențiile de partid de centru ale PDSR cu politica xenofobă și naționalistă a aliaților săi, PRM și PUNR, partide considerate extremiste și în țară și în străinătate. Această alianță a funcționat la vot deoarece PDSR putea schimba oricînd macazul alianțelor sale, dacă ar fi intrat în tratative serioase cu reprezentanții opoziției. Or, acum, PNȚCD nu poate juca rolul marelui partid care se poate alia cu reprezentanții ai opoziției pentru a face reforma. Iar PD-ul, indiferent cite semne de simpatie ar primi din partea PDSR, știe că în clipa în care ar ajunge la o alianță cu partidul d-lui Iliescu și-ar recunoaște înfrîngerea ca aripă disidentă din fostul FSN. Dar ar fi vorba de o înfrîngere la vîrf, fiindcă, după toate aparențele, mai spre bază comunicarea dintre aceste două partide e mai lesnicioasă decît între PD și PNȚCD.

Marea problemă a acestui moment, cînd economic România se află într-un echilibru al opțiunii - colaps ori redresare cu mari sacrificii - nu e acel *dacă* despre care vorbeam la început, un *dacă* al despărțirii mocnite, de pe urma căruia riscul de țară al României a tot crescut în ultima vreme.

Cînd alegerile anticipate ar fi o adevărată catastrofă pentru România, cînd intreruperă reformelor începute de guvernul Radu Vasile ar duce tot la o catastrofă, această problemă de tip *dacă* trebuie să facă loc unei relații de tip *cum*, în care reforma să treacă peste orgolii și pretenții de partid, grație unor negocieri adecvate crizei.

Amenințarea cu ieșirea de la guvernare putea funcționa în urmă cu un an, acum ea nu mai funcționează ca amenințare, ci ca un anunț al unui posibil abandon.

Cristian Teodorescu

O șansă pentru premier

Guvernul cu cea mai bizara imagine de presă din ultimii ani, cu începere din '90, e cel prezidat de Radu Vasile. Acest cabinet al ultimelor nouă luni e acuzat de o tergiversare a reformelor nefăcute de cele dinaintea sa, deși, luat la bani mărunți, acest guvern a mișcat reforma de-a dreptul considerabil. Restructurări în regiile autonome, privatizări în serie și un duel tot mai strîns cu sindicatele pe tema lichidării întreprinderilor care aduc pierderi, toate acestea nu sînt neapărat meritul guvernului condus de Radu Vasile, dar cu siguranță se sparg în capul premierului. Acuzat la o recentă întîlnire cu presa că n-are o strategie a reformei, primul ministru a părut neserios atunci cînd a promis că România nu va avea soarta Bulgariei de anul trecut. La acea întîlnire cu presa, premierul a garantat că România nu se va bulgariza economic, în timp ce ziaristii i-au atras atenția că după ce a trecut prin criză, Bulgaria și-a revenit mult mai consistent decît țara noastră. Atunci, Radu Vasile, mizînd probabil pe faptul că în ciuda consemnului, după acea întîlnire vor fi și directori de ziare care vor scrie despre dialogul său cu presa, a lăsat impresia că nu știe ce vrea și, mai mult, că n-are o strategie a reformei. La acea întîlnire a premierului cu presa, la vîrf, întrebările care au venit din partea ziaristilor au fost, cele mai multe, legate de strategia reformei. În loc să răspundă punctual, Radu Vasile a preferat să fie acuzat că nu știe ce vrea să facă, deși a dat răspunsuri absolut exacte în ceea ce privea privatizarea unei mari regii, Romtelecom, și a cel puțin unei bănci, plus o privatizare surpriză. ♦ Asaltat de întrebări în ceea ce privește închiderea de întreprinderi ale statului, Radu Vasile a preferat să declare că n-are o strategie în această

privință, ceea ce i-a adus o sumedenie de note proaste în presă. Despre promisiunile sale de privatizare, de care s-a ținut cu o rigoare de-a dreptul cazonă, presa pare a nu le mai ține minte. Imaginea premierului, de om care promite oricui, dar se ține de cuvînt numai după ce-și consultă ministrul de Finanțe, pe lipsitul de umor Traian Remeș, a putut părea lipsită de consistență presei, dar treptat, acest stil oscilant și relativ lipsit de apărare s-a dovedit o formă de a ataca probleme care puteau părea de nereșolvat sub precedentele guvernări. ♦ Paradoxul acestei guvernări e că ea trebuie să rezolve în fugă chestiuni pe care cele dinaintea ei le mai puteau aborda la pas, dar n-au făcut-o. Astfel că în loc să aibă aerul solemn că face reforma, Radu Vasile dă impresia că fuge după ea. El e primul șef de guvern din România căruia ziarele, după ce s-au săturat să-l atace că nu face reforma, îi pling de milă că s-a apucat de ea în ultima clipă. ♦ În realitate, acest cabinet născut dintr-o criză se pare că are o putere mult mai mare decît aceea cu care a fost creditat inițial. Puterea cabinetului Radu Vasile e că trebuie să treacă România peste prăpastie, vrînd, nevrînd. ♦ Cu toate că i-au găsit nenumărate cusururi atunci cînd a devenit prim-ministru, editorialistii marilor ziare îi acceptă acum lui Radu Vasile rolul de premier al ultimei șanse, înainte de colaps. ♦ Cel dintîi prim-ministru din România post-decembristă căruia ziarele i-au acordat și apoi i-au retras încrederea, cu aceeași rapiditate, pare să nu se teamă de ce spune presa despre el, deși joacă atent comedia conferințelor de presă. Așa se face că premierului i se mai acordă o șansă chiar de acolo de unde ar fi trebuit să-și aștepte mai puțin, din partea presei.

Cronicar